

E. Bagué / J. Carreras / O. Gutiérrez

Cassà de la Selva

QUADERNS
de la
REVISTA
de
GIRONA

17 MONOGRAFIES LOCALS

CASSÀ DE LA SELVA

**Enric Bagué i Vilà
Joaquim Carreras i Barnés
Obdúlia Gutiérrez i Jaramillo**

30 QUADERNS DE LA REVISTA DE GIRONA

DIPUTACIÓ de GIRONA
CAIXA de GIRONA

Quaderns de la Revista de Girona. Núm. 30

Sèrie: Monografies locals (Núm. 17)

Primera edició en català: octubre 1990

Tiratge: 2.500 exemplars

Edició:

Diputació de Girona/Caixa de Girona

Director de la Col·lecció:

Joan Domènech

Consell assessor:

Gabriel Alcalde, Narcís-Jordi Aragó, Joan Badia,
Lluís Bayona, Martí Cama, Narcís Castells,
Ramon Ceide, Josep Clara, Josep M. Corretger,
Marta Franch, Víctor Gay, Miquel Gil, Gaspar Jou, Jaume
Marquès, Enric Marquès, Jordi Mascarella,
M. Aurora Martín, Enric Mirambell, Joan Miró,
Joan Nogué, Narcís Puigdevall,
Josep M. Rus, Josep M. Salvatella, Erundí Sanz,
Carles Sapena, Montserrat Vayreda, Josep Vicens,
Mariàngela Vilallonga, Carme Vinyoles.

Maquetació:

Pep Caballé

Redacció i administració:

Pujada a Sant Martí, 5. Telèfon (972) 205700.
Apartat de Correus 11, 17080 Girona.

Secretaria i distribució: Fina Poch.

Subscripcions: Nuri Sumsi.

Fotocomposició i impressió:

Alzamora Artgràfica, S.A. Olot

ISBN: 84-86377-73-0

Dipòsit legal: GI-1155/90

PORTADA: La façana de l'església parroquial des
del moli de can Trinxeria.
(Foto: Joan i Josep Segur)

Índex

Situació	5
Cronologia	6
1- Terreny, clima i vegetació	8
2- La fauna	10
3- Els temps antics	12
4- Feudalisme	14
5- "Lo fet de Cassà"	16
6- Remences	18
7- La fira i el mercat	20
8- L'església de Sant Martí	22
-- Dues controvèrsies	24
9- Evolució de la població	26
10- Creixement urbanístic	28
11- Agricultura i ramaderia	30
12- La indústria suro-tapera	32
13- La Guerra del Francès	34
14- El Trienni Liberal	36
15- Revolucionaris i republicans	38
16- Col·legis	40
17- El Vilaret	42
18- Vida social al principi del segle XX	44
-- Un bohemí	46
19- Orfeons i corals	48
20- Associacions i esbarjo	50
21- L'Ateneu Cultural	52
22- Tavernes, cafès i fondes	54
23- Transports dels anys vint	56
-- Dos cassanencs	58
24- Els fets d'Octubre	60
25- La Guerra Civil	62
26- El seny en la revolta	64
-- Els morts al front	66
27- Franquisme	68
28- Nou impuls industrial	70
-- Molins de vent	72
29- L'esport	74
30- "Llum i Guia"	76
31- La Colla Excursionista Cassanenca	78
32- Pintors	80
33- Cobles i orquestres	82
-- Una de músics	84
34- Festes	86
35- Patrimoni arquitectònic	88
36- Ajuntaments democràtics	90
-- Eleccions	92

Situació

El municipi de Cassà de la Selva, situat al sud de la comarca del Gironès, té una extensió de 45 km². Limita al nord amb Llambilles i Cruïlles; a l'est, amb Santa Cristina d'Aro; al sud, amb Llagostera i Caldes de Malavella; i a l'oest, amb Caldes, Sant Andreu de Salou i Campllong.

Travessen la vila, d'oest a sud, la carretera C-250 de Girona a Sant Feliu de Guíxols; del nord de la vila n'arrenca una que va a la Bisbal; del sud-oest una altra, que va a Caldes de Malavella; i de l'oest la que va a Riudellots de la Selva, on enllaça amb la carretera nacional de Barcelona i amb l'autopista A-7 i l'aeroport Girona-Costa Brava. Una xarxa de camins enllaça els diferents masos i cases dels veïnats amb el poble. Es conserva encara l'antic traçat del carrilet.

El nucli urbà es troba situat en el centre del terme municipal, envoltat de deu veïnats: Llebrers de Baix i de Dalt i Matamala a tramuntana; les Serres i Verneda, a llevant; Serinyà i Esclet, a migdia; i Mont-roig, Mosqueroles i Sangosta, a ponent.

El terme és drenat per una nombrosa xarxa de torrents i rieres que inicien el seu curs en els contraforts de les Gavarres i aporten el seu cabal, migrat i intermitent, a un curs principal: la riera Verneda, que transcorre pel sud del terme municipal. Són tributàries d'aquesta -sempre per la banda dreta-, la riera Vilallonga i la de Sosvalls, que prèviament s'ha aparellat amb la Freixeneda i juntes desemboquen a la Verneda en l'extrem occidental del municipi.

Cronologia

- Neolític final** Es troben els primers estris prehistòrics.
- IV-I aC** Poblament ibèric del puig del Castell i sitges.
- 882** Primera referència escrita sobre l'església de Sant Martí.
- 914** Surt el nom de Cacià en un document de venda.
- 1116** Apareix citat el *Kastrum de Catià*.
- 1154** El castell està a mans de la família Cervià.
- 1234** Petrus de Cacià, el primer músic cassanenc esmentat.
- 1324** Jaume II concedeix a Ot de Montcada la jurisdicció del castell de Cassà.
- 1386** Cassà esdevé Carrer de Girona.
- 1391** "Lo fet de Cassà".
- 1456** Concessió de privilegis per Joan II.
- 1484** Els cassanencs prenen part en la segona guerra remença.
- 1563** S'inicien les obres de l'església actual.
- 1650** Una epidèmia de pesta afecta greument la població.
- 1699** Queda enllestit el campanar de l'església.
- 1760** Francesc Malavida i Marranxa, primer taper d'ofici conegut.
- 1808-1814** Guerra del Francès. L'exèrcit napoleònic saqueja/ocupa Cassà.

La Torre Salvana i les voltes de les Mesures, dues imatges ben familiars per a moltes generacions de cassanencs.

- 1858** Es trasllada la Festa Major al juny.
- 1863** Fundació del col·legi Cor de Maria.
- 1880** Comença la millor etapa de la manufactura del suro i l'expansió urbana.
- 1881** S'instal·len en el poble els Germans de la Salle.
- 1884** El 31% de la població total de Cassà treballa en el suro. S'inaugura la cooperativa de consum "La Protectora".
- 1887** El col·legi Politècnic Cassanenc obre les portes sota la direcció de Josep Vilaret.
- 1892** Inauguració del carrilet. Creació del "Fomento de la Indústria Nacional Corcho-Taponera."

1895 Es funda el "Centro Económico", (posterior "Centre Republicà Federal").

1896 Fundació del "Centre d'Unió Republicana" (posterior "Círculo Recreativo") i de l'orfeó "La Tenora". Quatre anys més tard, es forma l'"Orfeó Catalunya".

1900 Es creen dues societats de socors mutus: "La Protectora" i el "Montepío Alemany".

1903 Organització de l'Escola d'Estiu, la primera de Catalunya.

1910 Neix la cobla La Principal de Cassà i, tres anys més tard, La Selvatana.

1920 Vaga durant tres mesos dels treballadors del suro.

1931 Josep Cristià Bou, primer alcalde de la II República.

Juny: Es funda l'Ateneu Cultural.

1934 Els fets d'Octubre.

1936 Es forma el Comitè Local Antifeixista.

1938 S'inicien les classes a l'Escola Pública.

1939 El 3 de febrer entren les tropes franquistes.
Josep Mestras Martí, nou alcalde.

1943 Edició del "Correo del Ausente", precedent del "Llum i Guia".

1945 Fundació de la Unió Deportiva Cassà.

1959 Inauguració del servei de subministrament d'aigües.

1967 Setmana Cultural de la Colla Excursionista. Fundació del Foment Deportiú Cassanenc.

1975 Fundació dels "Amics de la Sardana".

1979 Primer Ajuntament democràtic.
Mª Dolors Godoy, alcaldessa.
Setembre: El President de la Generalitat Josep Tarradellas visita Cassà.

1984 Vint-i-cinquè aniversari dels Gegants i revitalització de la Festa Major.

1985 Desena Nit dels Músics a la Festa Major, reunits 150 instrumentistes en una sola cobla.

1989 Inauguració del nou Ajuntament a can Nadal.

1990 S'inicien les obres de l'Institut de Batxillerat.

TERRENY, CLIMA I VEGETACIÓ

1

*El pi Gros d'en
Mercader*

*Un dels problemes
més greus de Cassà
és la contaminació,
com es pot veure a la
fotografia de la dreta,
tot i que alguns
consideren que el fum
és depurat*

8

Cassà de la Selva es troba de ple en les Serralades Costaneres Catalanes, a cavall entre l'extrem nord de la Depressió Pre-litoral, que acaba a la plana de la Selva i l'extrem nord de la Serralada Costera Catalana, que acaba al massís de les Gavarres, de manera que el seu terme municipal es reparteix, a parts aproximadament iguals, per aquestes dues formacions estructurals. Això determina un ús del territori completament diferenciat entre aquestes dues parts.

El clima de Cassà és mediterrani, amb unes precipitacions concentrades i irregulars a la tardor i secundàriament a la primavera,

i una temperatura mitjana anual entre els 14º i els 17º. Un tret característic de la part del terme que es troba en la plana de la Selva és la freqüència amb què s'hi dona una inversió de temperatura, és a dir, el fet que s'hi enregistra -sobretot a la nit i matinalada- una temperatura clarament més baixa que a la zona que fa part del massís de les Gavarres. Això s'explica pel fet que, en dies de calma, l'aire fred, més pesant que el calent, forma una bossa a nivell de terra. Naturalment, l'escalfor del sol desfà aquesta bossa, però l'efecte de la baixa temperatura ja s'ha fet sentir i, per això, les gelades són freqüents a les nits d'hivern a la part de la plana.

Els terrenys de la plana, aproximadament des de la carretera de Girona a Sant Feliu de Guíxols cap el sud, són sedimentaris, materials fins d'origen fluvial -dipositats per la Verneda, la riera de Sus Valls i la riera Seca- i dipòsits més antics constituïts per gresos i conglomerats. Són terrenys profunds i molt aptes per al conreu, ús al qual s'han destinat majoritàriament des de temps molt reculats. És per això que en aquesta zona resten pocs vestigis del bosc antic que l'ocupava, i en l'actualitat els fragments de bosc entre els conreus de la plana són una curiosa mostra de bosc mixt de roures i pins piyers.

A la part del massís de les Gavarres, en contrast amb la plana, afloren a l'exterior roques més antigues, les mateixes que constitueixen les serralades costeres catalanes des d'aquí fins al Maresme. Majoritàriament són granits, roques que en alterar-se originen un material sorrenc conegut amb el nom de gresa.

Aquí el relleu no hi és gens planer i resta cobert de bosc, on el suro n'és el representant més genuí, ben acompanyat pel pi pinyer.

A les vores dels cursos d'aigua són presents altres boscos, el més important la verneda que, fins i tot, dóna nom a la riera més important que creua el terme municipal.

La platja de Cassà

Fa molts anys els cassanencs que volien anar a la platja disposaven del carrilet i era normal que tots es trobessin a la mateixa platja:

"Mentre sospirem per una piscina a casa nostra segons el projecte de company J.B., bo serà que cerquem, entre les platges magnífiques de la Costa Brava, una que sigui el refugi més desitjat dels cassanencs en aquests dies calorosos d'estiu.

I no la tenim ja des de fa temps, aquesta platja? Jo m'atreviria a dir rodonament que sí, i molts que llegiu aquestes ratlles l'endevinareu desseguida:

És una platja que porta ja una tradició de concurrència cassanenca: modistes que hi van cada any; òmnibus que us hi porten totes les festes d'estiu.

Imagineu-vos que arribeu fins a S'Agaró on conviden a quedarvos, això sí, pagant-ho tot; fins la vista de la platja. No us desanimeu i tireu amunt; seguïu per la carretera que zigzagueja la muntanya vorejada de torres de totes menes, adornades amb hortènsies i els pins que es fiquen fins al bell caire dels penyasegats, i atureu-vos al pla situat al cim de la muntanya.

Allavors podeu fer dues coses: o baixar per la pròpia roca viva que llepa les onades i que té una rampa regularment practicable, o bé endinsar-vos per un corriol que us portarà a baix mateix de la platja.

I si a la fi tenim de batejar aquest indret, segurament que tots vosaltres direu a l'uníson:

La platja de Cassà es LA CONCA!!"

(Article, no signat, de l'**Horitzó**, num. 7, Agost 1933)

LA FAUNA

2

10

L'existència de fauna a qualsevol lloc està íntimament lligada a la presència de medis aptes per a la vida animal, altrament dits biòtops. A Cassà podem definir quatre biòtops diferents: boscos, erms i conreus, basses i cursos d'aigua i el medi urbà. Aquests medis naturals han estat profundament alterats per l'home, de manera que algunes espècies animals s'han vist clarament afavorides, com les rates, pardals, estornells; i altres perjudicades, com rapinyaires, mamífers carnissers, peixos, entre altres.

Els nostres boscos d'alzinars i suredes tenen les capçades suficientment separades per a permetre l'entrada de llum i

La Resclosa del riu Verneda actualment ofereix un aspecte desolador, però en èpoques anteriors havia estat un lloc molt concorregut.

grans possibilitats alimentàries, i els arbres i bardisses que envolten els camps donen recer i lloc per a niar. Els ocells -aligots, perdius, garses, etc.- són el grup animal que hi troba el màxim esplendor. Al camp també es troben petits mamífers rosegadors i insectívors, conills i alguna llebre, serps -la més abundant la serp verda-, i tot tipus d'insectes, sobretot a la primavera.

l'establiment d'un estrat arbustiu, herbaci i rastrer. Aquesta estratificació fa que s'hi pugui refugiar una gran diversitat d'espècies. Els esquiroles, ratolins de bosc i les rates-pinyades són els representants del mamífers, encara que el més conegut és el porc senglar, en forta regressió. Al bosc, hi troben aliment i refugi ocells com l'esparver, tudons, picots, i el gaig, que és l'ocell més fàcil d'observar. També al bosc hi ha tot tipus d'insectes, sobretot a l'estiu, i cucs de terra i cargols.

Els camps de conreu i les terres ermes ofereixen als animals

Les basses i cursos d'aigua constitueixen la llar de tots els amfibis que estan obligats a viure i a reproduir-se prop de l'aigua. Hi trobem granotes, reinetes, gripaus petits, tritons i salamandres. Per culpa de l'emmetzinament de les nostres aigües, només trobem alguns peixos, la majoria introduïts per l'home, en algunes basses. L'únic mamífer lligat a l'aigua a Cassà és la rata d'aigua o ratbuf. També hi son abundants les serps d'aigua i invertebrats com les libèl·lules, mosquits, sabaters i escarabats d'aigua.

El medi urbà només ha afavorit algunes espècies oportunistes

"La penya del màstec" era una colla de caçadors molt popular als anys vint. Aquesta foto és de l'any 1926.

com rates-pinyades, ratolins casolans, rates de claveguera, xibeques, orenetes, pardals, coloms, dragons i sargantanes, que hi han trobat refugi i aliment. A l'estiu, els habitatges es veuen envaïts per multitud d'insectes molestos: cuques-molles, formigues i mosques.

Al terme municipal de Cassà, la fauna encara hi és ben representada, però es constata una clara regressió de moltes espècies a causa de la

desaparició continuada dels boscos, de la contaminació de l'aigua i de l'aire, de

l'emmetzinament del sòl amb insecticides i de la cacera incontrolada.

11

La caça del senglar

La pràctica de la caça del senglar és habitual entre els cassanencs des d'antic, i el senglar sempre ha estat una de les peces més perseguides:

"Recordava, també, la narració que més m'emocionava: la caça del senglar. Escoltem-los: Sempre els caçàvem en les muntanyes Gavarres on hi tenen morada perpètua. Sortíem a trenc d'alba; la nostra canilla eren les trompetes que amb uns lladrucs de satisfacció anunciaven la sortida del poble. Alguns senyorets de Sant Feliu, amics nostres, solien

acompanyar-nos lluint escopetes de dos canons. Vestien "com comedians", una llarga faixa de cartutxos enrotllava la seva cintura. Nosaltres érem viu contrast dels forasters. Vestíem a mànegues de camisa, la cara al sol, els cartutxos al sarró o a la pitrera i calçant espartenyots de sis rals. Arribàvem a la muntanya: la canilla corrent adelerada es ficava dintre l'espessor de la sureda ensumant la terra per tal de seguir el rastre de la fera. Nosaltres ens posàvem a les parades marcades, separats els uns dels altres, amb l'escopeta a punt de dalt i observant amb atenció l'entorn. Els senyorets de Sant Feliu restaven

junts en una mateixa parada; tremolaven com fulles d'arbre. De promte uns lladrucs dels gossos ens commogué. Era el toc d'atenció: havien sentit el rastre del senglar i corrien depressa al seu darrera. Tot seguit aparegué la fera seguida d'una ramada de porcells que passaven brunzents saltant les mates i dirigint-se vers la parada dels senyorets de Sant Feliu. Ah nois! quan s'adonaren que venia el "jabalf". Llencen l'escopeta i cames ajudeu-me. Corrien com el llamp..."

(J. Domingo Alemany. Narracions de tapers. **Horitzó**, 1933)

ELS TEMPS ANTICS

3

12

Són pràcticament nul·les les referències a l'existència d'assentaments humans prehistòrics al terme municipal de Cassà. Un raspador frontal en extrem de làmina, una punta de fletxa i un ganivet, tots de sílex, trobats a les Gavarres, són les úniques mostres de les cultures prehistòriques més reculades.

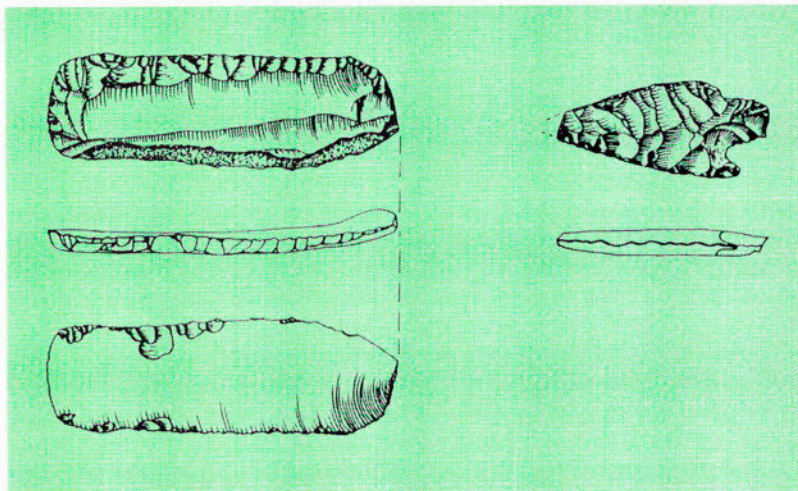
Això contrasta amb la riquesa arqueològica prehistòrica d'altres contrades ben properes, com els jaciments paleolítics de can Crispins a Llagostera o els sepulcres megalítics de diversos indrets de les Gavarres. L'existència d'un curs regular d'aigua com el de la Verneda hauria facilitat

l'assentament de grups humans, però no s'ha localitzat cap mena de jaciment.

Tanmateix, són remarcables les referències a la cultura ibèrica. El jaciment del "puig del Castell", la sitja situada a la rambla Onze de Setembre - i les que probablement hi havia on actualment hi ha l'Escola Pública- o les troballes a can Roser, al veïnat de Matamala, en són una mostra evident.

El puig del Castell és un cim d'arrodonides formes situat al vessant occidental de les Gavarres, en el veïnat de Verneda, molt a prop del mas Bassets, a uns set quilòmetres del nucli urbà de Cassà. El mes d'agost de 1964, s'hi van

descobrir les muralles del que havia estat un nucli poblacional ibèric. El poblat, datat entre els segles IV i II aC, ocupava una superfície d'uns 15.000 metres quadrats. Diversos afeccionats locals el van començar a excavar a partir de 1966. Els resultats foren esperançadors: es van posar al descobert part de les muralles i parets que tenien una alçària de 70 a 80 centímetres. Es va recollir una gran quantitat de fragments de ceràmica grega, etrusca i romana, barrejats amb terrissa ibèrica, i s'hi va detectar la presència d'un forn. Els

Raspador de sílex i punta de fletxa d'època neolítica trobats al terme municipal de Cassà.

*Atuellés de ceràmica
ibèrica trobada a can
Roser de Matamala.*

fragments són de ceràmica àtica - la més antiga -, de ceràmica grisa emporitana, d'àmfora de boca plana de tipus grec, també de *tègula*, *dolium* i de gresol, la pedra sorrenca utilitzada en la fundició de metalls, etc. Malgrat la importància del jaciment, encara avui s'ha de fer una excavació seriosa.

La sitja ibèrica de la Rambla, situada davant el Col·legi Públic, es va excavar en 1978. Datada del segle I aC, s'hi van trobar quatre molins plans per a moldre a mà, fragments de dos molins rotatius, de quatre àmfores, de vasos tornejats, de ceràmica emporitana, d'una olla de ceràmica i de tègula.

*Restes de la muralla ibèrica
del Puig del Castell excavadada
en els anys seixanta.*

El 1975, mentre es feien els fonaments de can Roser, es va descobrir una altra sitja i les restes d'un forn. Es van recollir fragments de ceràmica de diversos tipus com la campaniana i fragments de tègula romana.

Pel material trobat en aquestes sitges, es pot deduir que són contemporànies als diversos camps de sitges del terme municipal de Llagostera. Per tant, podem afirmar que aquestes contrades estaven àmpliament poblades en els segles immediats abans de la nostra era.

FEUDALISME

4

14

No tenim notícies arqueològiques ni històriques del període que va des del poblament ibèric fins al segle IX. Això fa pensar que el nivell de població d'aquestes contrades s'havia reduït. La primera referència escrita coneguda sobre Cassà data del 882 i la trobem en un document fundacional de la canònica gironina, on apareix la basílica de Sant Martí.

De l'any 914 es conserva un document segons el qual la comtessa vídua Garsensis, filla de Sesegudus, comprà a una tal Emmo la meitat de la vall de Locustaria -Llagostera- amb totes les seves viles i vilars; entre aquestes, hi figuraven les

de Verneda i Cassà. Des de l'expulsió dels musulmans i de les repoblacions i colonitzacions agrícoles, eren terres regides per descendents i auxiliars de les famílies comtals, en les quals es construïren castells en els punts més elevats i estratègics.

El 1116, apareix citat el *Kastrum de Catiano*. Del castell de Cassà, en parlen diversos documents i escriptures, d'on es recull que fou venut diferents vegades, però en cap lloc se'n fa la seva descripció. Podia haver estat situat, segons va deduir l'estudiós local Joan Gener, en el punt on actualment es troba la casa dita de can Català del Castell, un paratge encimbellat al costat de tramuntana del nucli urbà. És un punt dominant, prop del

nucli urbà, però no se n'han trobat evidències. El castell era el centre de poder del senyor feudal. Aquest, majoritàriament, es comportava com un tirà local que intentava treure el màxim profit del poder que li conferia la seva potència militar. Mitjançant la implantació, especialment a partir del segle XI, de nombroses contribucions, els senyors es feien amb els excedents de la classe camperola, ja fossin pagesos lliures o no. Durant el feudalisme no hi havia cap terra sense senyor; hi havia, però, diferents tipus de subjeccions. El fet de viure en el districte dominat pel castell ja suposava estar sota els drets senyorials i només quedaven exempts d'aquests els cavallers, clergues i mercaders.

Can Català del castell, lloc on suposadament s'erigí el castell de Cassà.

*Element decoratiu
d'inspiració medieval
a la porta d'entrada
de can Trinxeria.*

L'any 1154, el castell de Cassà estava en mans de la família Cervià. Molt més tard, el 1324, el rei Jaume II el Just concedeix a Ot de Montcada la jurisdicció dels castells de Caldes de Malavella, Llagostera i Cassà. En tenir coneixement del fet, la ciutat de Girona envià síndics a la cort per protestar. El 1329, els jurats de Girona dirigiren una carta al procurador d'Ot de Montcada, en la qual se l'increpava perquè en els pobles de la seva demarcació havia prohibit als seus habitants tota classe de contractació i comerç amb els habitants de Girona.

El conflicte acabà al final de 1330 amb l'atac al castell de Cassà per part de gent del poble i de Girona. Això dóna a entendre un requeriment, fet a Pere d'Àrea, de Manresa, vingut com a jutge de comissió del rei Alfons el Benigne, per procedir, pel novembre de 1330, contra diverses persones expedientades de pau i treva per "occasione invasiones et ocupaciones castri de Caciano".

A la mort d'Ot de Montcada, l'any 1341, el seu fill Pere de Montcada i Llòria

heretà els béns que tenia el seu pare a les comarques de Girona i la Selva. Poc després la jurisdicció del castell de Cassà va passar a mans del rei, ja que l'any 1352 Pere III el Cerimoniós la va vendre a la ciutat de Girona per, amb el seu import, poder redimir del comte d'Empúries el domini directe del castell d'Albons. Però, l'any 1359, el mateix rei va tornar a transferir la jurisdicció del castell i vila a Gastó de Montcada, fill gran i hereu de Pere de Montcada.

15

Cassà, carrer de Girona

El 9 de juny de 1386, pel privilegi concedit per Pere III el Cerimoniós, s'establia:

"Primerament, que loch de Cassa de la Selva amb sos termes e pertinències, sia carrer, part e membre de la ciutat de Gerona e sia unit e avisat a la dita ciutat e que los habitants e habitants de dit loch qui ara son o per temps

seran, sien hauts e nomenats per vers ciutadans de la dita ciutat axí propiament com si en dita ciutat personalment habitaven o nats en aquella eren (...)".

Amb aquesta concessió, Cassà passà a gaudir, com ja ho feia Sant Feliu de Guíxols des del 1354, de tots els privilegis, franquícies i immunitats que en aquells temps tenia Girona. Aquesta obtenia facilitats per a accedir al mar i

Cassà donava un pas pel trencament amb la subjecció i per acabar amb les hostilitats entre els convilatans i els senyors de Montcada.

El manuscrit reial, que consta de tretze capítols, fou signat a Barcelona, i avui es conserva a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

(Citat a JUANOLA BENET, Miquel: **Reportajes Históricos de Cassà de la Selva.** Cassà de la Selva, 1958, pp. 37-38)

"LO FET DE CASSÀ"

5

16

A principi de 1391, tornaren a sorgir conflictes entre els gironins i els Montcada. El rei Joan I, a instàncies de Gastó de Montcada, envià l'oficial de la Reial Tresoreria, Bernat de Prat Narbonès, per a procedir contra els veïns de Girona implicats. La dificultat dels encausats per traslladar-se a Saragossa, on havien estat requerits, va fer que l'afer quedés en suspens.

En l'assumpte estaven implicats també gent de Cassà, contra els quals, pel mes de març, comença a procedir el veguer de Girona a instàncies del Montcada, el qual a més es convertí en auxiliar oficiós d'aquell funcionari. El veguer,

dubtant de si era legal aquesta forma d'actuar, envià un delegat a consultar els Jurats de Girona.

Reunit el Consell General de Girona diverses vegades, es va arribar a la conclusió que el senyor de Montcada tenia clares intencions de voler apropiar-se de la jurisdicció de Cassà indègudament i representava realment un perill. El conseller Berenguer Espigoler proposà que Gastó de Montcada fos requerit perquè sortís immediatament de la vila, i que si no ho feia, la ciutat de Girona enviés gent armada "per a foragitar dit noble é tota sa companyia del terme de Cassà".

Bloc de pedra amb l'escut dels Montcada que fou trobat casualment pels entorns de Cassà.

Per l'acta de sessió del Consell, amb data de l'11 de juliol del mateix any, se sap que els homes de Cassà es resistiren als procediments executius intentats contra ells i que es tancaren a l'església, on el veguer els tenia assetjats, exigint-los la rendició. El Consell decidí finalment que els jurats marxessin a Cassà amb gent armada. Les ordres eren de donar suport a l'acció del veguer i de defensar els homes de Cassà, un cop rendits, de la possible intervenció del Montcada, que restava a l'expectativa amb les seves forces.

No se sap el que va passar després d'aquell 11 de juliol;

Can Vall-llovera, situada als primers contraforts de les Gavarres. Molts dels pagesos que es revoltaren contra els Montcada, sortiren de masies com aquestes.

les actes del Consell no ho especifiquen. Però per documentació posterior es dedueix que van haver-hi greus enfrontaments entre la gent del Montcada i els cassanencs, a qui feien costat gent de Girona. Com a conseqüència d'aquests fets s'organitzà oficialment una enquesta per tal de constatar els danys causats, i foren processats molts habitants de

Cassà i de Girona, els quals declararen que se'ls havia fet creure que el rei havia ordenat, pel mal procedir del Montcada, la destrucció, assalt i crema del castell.

En una carta enviada als síndics de Girona a la Cort, per aconseguir algunes concessions del rei, es demana el perdó pel crim "del

cremament del castell de Cassà é altres crims per lo fet de Cassà". El rei Joan, pel febrer de 1393, manifestant l'agraïment per la col·laboració de Girona i Cassà en l'expedició a Sardenya, va concedir l'indult general, la restitució dels béns i l'aixecament de fiances a tots els processats "pro facto Cassiano".

Les víctimes de "lo fet de Cassà"?

El desembre de 1925, en obrir el camí d'entrada a la fàbrica d'aglomerats "Reliable", es van trobar una gran quantitat

d'esquelets. La troballa es va relacionar amb els enfrontaments de "lo fet de Cassà". La suposició es basà en el fet que històricament ha estat l'únic combat dintre la vila i que tots eren esquelets d'home. D'haver estat una epidèmia, s'hi haurien trobat també esquelets de

dones i de nens. Els ossos estaven en una fossa comuna i alguns presentaven senyals d'haver estat colpejats amb armes tallants.

D'haver disposat de les tècniques actuals, s'haurien pogut datar amb exactitud les restes i confirmar aquesta suposició.

REMENCES

6

18

La davallada demogràfica i la crisi del camp de la darrereria del segle XIV, provocaren una disminució dels ingressos feudals. En contrapartida, els senyors accentuaren les seves exigències mitjançant tota mena de drets. Els repetits enfrontaments entre pagesia i poder feudal prengueren més que mai el caràcter de guerra oberta. Els pagesos de remença, sotmesos als anomenats "mals usos", que entre altres coses els obligaven a pagar una redempció en cas de voler canviar de terres i de casa, s'alçaren violentament, el 1462, exigint la derogació d'aquestes càrregues per part dels senyors.

Aquest primer conflicte remença que durà fins al 1471 finalitzà sense donar cap solució al problema. Una segona rebel·lió va iniciar-se el 1483 i va perdurar fins més enllà de la Sentència arbitral de Guadalupe, el 1486.

La primera acció de la nova guerra fou l'atac a Mieres, el setembre de 1484, contra una host reial per part dels remences més exaltats. Dirigits per en Pere Joan Sala, s'havien negat a acceptar les propostes de concòrdia ofertes pel rei Ferran II. L' 1 de novembre, procedent de Vic, Pere Joan Sala arribà a Cassà i reuní més de cent pagesos a l'església, on va convidar-los a deixar de pagar tot tipus de censos i a

afegir-se a la causa remença. Pel març de 1485, però, Pere Joan Sala fou derrotat per un exèrcit comandat pel comte de Cardona i més tard executat públicament.

Tot i això la rebel·lió no acabà aquí. Els remences més moderats es reuniren a Madremanya i decidiren acceptar part del compromís proposat pel rei als dos bàndols perquè aquest pogués actuar com a jutge suprem. Altres assemblees tingueren lloc a Llagostera, Sant Gregori i, el 15 de juny, a Cassà, on s'acordà, juntament amb el comissari

Can Vilallonga de Verneda, d'on possiblement procedien els tres germans Vilallonga sentenciats el 1486.

Preparant el batre a can Dalmau de Mosqueroles. Sobre la collita de cereals queien les imposicions més fortes que feien perillar la subsistència dels pagesos.

reial, enviar una delegació a Barcelona per aconseguir que els consellers de dita ciutat, amb els de Girona i Vic, fessin el paper de mitjancers.

Finalment, a Amer, es comprometeren a signar un acord i a retornar els castells i places ocupades. Però, els remences de Cassà, Llagostera, Solius,... desconfiaren de la proposta, es negaren a signar i continuaren amb la revolta. Per l'abril de 1486 amb la proclamació de la Sentència, s'aboliren part dels drets feudals. Tot i això, l'article 19 condemnava els pagesos més exaltats. Dels setanta condemnats a mort, nou eren de Cassà: Pascual de Llebrés, Joan Miquel, tres germans

Vilallonga, Guerau Creixell i germà, Martorià Llorenç i Pere Pedrés; els cassanencs representaven el contingent més alt.

Malgrat les condemnes, la rebel·lió continuà en les nostres contrades durant el 1487, sovintejant els atemptats contra els oficials reials. A la primavera de 1488, però, s'amnistiava la majoria dels condemnats, i a poc a poc la situació es normalitzà. El conflicte remença es resolva definitivament a partir de 1501.

El mite de la Sentència de Guadalupe

Amb motiu del 500è aniversari de la Sentència, la historiadora Eva Serra reflexiona sobre la commemoració i els protagonistes: *“la Sentència ha esdevingut mite i a més un dels pocs mites de la nostra Història que no són mera i rotunda derrota, (...) hi ha aspectes prou positius, com tot allò que la precedí i que forma part del patrimoni històric del nostre poble: ocupació de castells i fortaleses, abolicció temporal de facto de la renda feudal. Tot allò que ens permet situar a la pagesia com a protagonista activa de la història, no com a mera força de treball, sinó com a agent actiu de transformació social. (...) D'acord que es recordin els síndics que signaren la sentència, però ¿per què no recordar també els condemnats de la sentència que són de Batet, de Porqueres, de Caçà de la Selva, de la Bisbal...(...) entre els quals hi ha famílies senceres, o els germans Vilallonga i una pila de pagesos de Caçà...?”*.

(SERRA I PUIG, Evar: “El 500è aniversari de la Sentència de Guadalupe: els usos polítics d'una commemoració”: **Revista de Girona**, núm. 118, setembre-octubre de 1986, Diputació de Girona.)

LA FIRA I EL MERCAT

7

20

El 1448, un tal Guillem Scarré detenia la jurisdicció senyorial de la vila; però, per l'octubre d'aquest any es féu efectiu el pagament d'un lluïsmo per a redimir-lo i Cassà esdevingué vila reial. Això va suposar l'enfortiment del poder municipal i la concessió d'una sèrie de privilegis, fets efectius des de gener de 1456 pel rei Joan II. Es restablia el Consell Municipal (ja havia funcionat anteriorment, però es desconeix quan) per a regular la vida municipal. D'entre els privilegis concedits, hi figuraven també el de poder organitzar dues fires cada any i un mercat setmanal.

Prèviament, el cassanencs havien tramès al rei un dilatat

“Memorial o súplica” on demanaven els privilegis. Molt probablement la vila havia iniciat una etapa expansiva. El pagament del lluïsmo i la demanda de més autogestió municipal ho corroboren. La concessió dels privilegis sens dubte va afiançar aquesta situació.

No obstant això, la jurisdicció de la vila fou novament traspasada pel rei Joan II a mans senyorials, i el 1462, es detecten abusos i prepotències de Galceran de Cruïlles contra la població.

Passada la revolta remença, la pagesia, més lliure de les opressions feudals, aconsegueix millorar a poc a poc la seva situació econòmica. Es construïren molts masos i es posaren en conreu noves terres. D'aquesta època són el mas Adrià de la Creu, el mas Candell -aquest potser fins i tot anterior-, can Guart, can Frigola o can Torrent, i també les obres de dessecació de l'estany de Mosqueroles.

En ser Cassà una vila eminentment agrícola, era necessari que els tractes comercials es fessin quasi totalment amb granes i cereals. En les places i mercats de moltes viles i ciutats hi havia mesures públiques que servien de guiatge. En el segle XVII,

segons Joan Gener, el rei Carles II concedí les mesures per a grans i oli de Cassà. Les mesures, emplaçades sota les voltes que porten encara avui el nom i que foren construïdes expressament, consistien en una gran plataforma de pedra picada adossada a la paret on hi havia les mesures buidades en la pedra que s'omplien amb les granes. Eren propietat del municipi i es cobrava el “dret de mesuratge”, que consistia en una fracció petita del que es mesurava.

Amb això el poble adquirí una gran preponderància sobre els altres de la comarca. Per aquest dret de mesurar, el Consell Municipal en treia un bon rendiment; l'any 1870, el mateix Ajuntament indicava que era un dels ingressos més importants que tenia. Aquest sistema, però, desaparegué al final del segle XIX amb la implantació del sistema mètric decimal.

Les dues fires concedides a Cassà es feien respectivament per Sant Joan i per Santa Tecla (el 23 de setembre). Aquesta última és la que ha perdurat fins al segle XX. Es desenvolupava a la part alta del Firal, prop de can Carbó. De bona hora arribaven els animals, uns darrere els carros, altres estirats pels pagesos; i s'iniciaven les compra-vendes

Instantània d'un dia de mercat, pels volts de 1915, a la plaça de la Coma.

entre la pagesia i els negociants de bestiar. Al migdia s'acabaven els tractes i a la tarda la fira prenia aire de festa amb sardanes i balls. Era la Festa Major petita feta en un sol dia.

Passada la Guerra Civil, la Fira va començar a decaure: "Paciente, resignada, triste, muere la Fira", deia un encapçalament de la revista "Luz y Guía" pel juliol de 1951. L'activitat comercial es concentrava en d'altres llocs de

la comarca i alhora els negociants de bestiar, amb més facilitats per a desplaçar-se, feien els tractes a les mateixes masies. La Fira havia de canviar d'orientació, i les institucions no ho van saber fer. Avui només en queda l'aspecte festiu, però molt diluït i centrat bàsicament en una audició de sardanes.

El mercat setmanal, des de sempre el dimecres, també ha canviat la fesomia al llarg del temps. D'un mercat on la

pagesia local venia els seus productes a la gent del poble o a gallinaires, s'ha passat a un mercat on la major part de la mercaderia venuda ve de fora; d'un mercat celebrat a redós de la plaça Petita i la Coma al mercat del Passeig; d'un mercat que, si bé als anys trenta es deia que "tots plegats havem fet ben poca cosa per enlairar-lo", com es llegeix a la revista "Horitzó", l'any 1934, actualment té problemes per a encabir les parades al passeig Vilaret.

21

La Fira, seixanta anys enrere

"La fira és, essencialment, la festa dels infants. Perquè als joves, aquesta festa tan simpàtica consisteix a deixar-se sacsejar tarda i nit pel ritme una mica

cafre dels balls moderns. Res més. Però per als infants ja és una altra cosa.

Vuit dies abans, ja tots ells pensen en la famosa anada al firal, a veure aquells "tatanos" tan bonics (...). Arribat el matí, enclenxinats i amb la camisa ben neta se n'aniran cap a l'era curulla de cavalls joves i vells

amb els quals els pagesos i els negociants faran negocis bons i dolents. A la tornada, pel camí trobaran aquells homes que venen faixes, però embolicades d'una manera que no ho semblen..."

(Comentari sobre la fira realitzat per Ricard Mestres i publicat a l'**Horitzó**, 22 de setembre de 1934, Cassà de la Selva.)

L'ESGLÉSIA DE SANT MARTÍ

8

22

L'edifici més imponent i un dels més antics de la vila de Cassà és, sens dubte, l'església parroquial de Sant Martí. La primera notícia que en tenim es troba en un document fundacional de la canònica gironina de l'any 882, en el qual se cita "Basilicam sancti Martini prope Perules". Perules -Perles-, actuals Mont-roig i Mosqueroles, és un dels veïnats més citats en els documents antics.

L'edifici actual es va començar a construir en el segle XVI. 1563 és la data inscrita en una pedra situada a la paret d'entrada de l'actual capella del Carme. L'església fou construïda sobre una altra de precedent, romànica, del final del segle XII, de la qual es té coneixement per les visites pastorals i pels vestigis que s'han conservat.

La nova església es començà a bastir per la part frontal, just al davant de la façana romànica, la qual va ser enderrocada tan bon punt la nova construcció assolí l'alçària de la rosassa. La resta de l'antiga església es conservà a l'interior fent de bastida, com era costum, i oberta al culte fins que, coberta ja bona part de la nova construcció, fou enderrocada en 1621. Els mestres d'obres de Girona, J. Vernia i P. Busquets junt amb el seu fill, foren els que aixecaren la major part d'aquesta nova església.

Quedà, però, l'absida i el campanar de l'església

Restes del timpà de l'antiga església romànica, conservat per la família Almeda.

romànica en peu. Per les visites pastorals dels anys 1551 i 1554, se sap que aquest campanar estava en bon estat i que tenia quatre campanes. L'any 1702 foren finalment enderrocats, i es construïren el nou presbiteri i les sagristies, tal com es veuen avui.

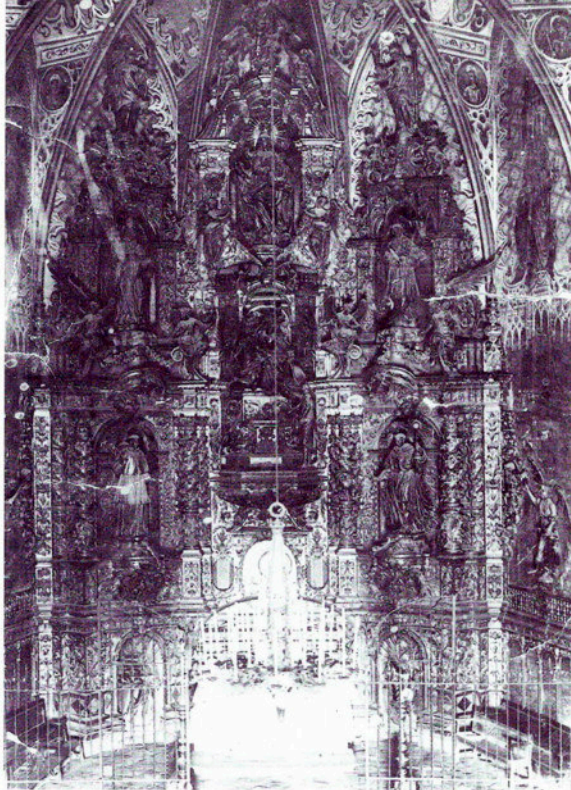
Amb l'intens creixement de la població a la segona meitat del segle XVIII, fou necessari

La Patrona de Cassà

El titular de la parròquia de Cassà de la Selva és sant Martí. Però la patrona, per decret de Pius XII del desembre de 1945, és la Mare de Déu de les Sogues.

Sobre ella conta una llegenda que en una de les pestes del segle XVI, la nostra vila es veié fatalment afectada. Després de multitud de pregàries a la Verge Maria, un dia, estant l'església tancada i havent

mort el campaner, es posaren a tocar les campanes i la malura desaparegué. A partir d'aquell moment fou invocada com a Verge de les Cordes, nom que canvià més endavant pel de les Sogues.

El retaule de l'Altar Major, destruït l'any 1936, en una fotografia d'uns anys abans.

Mn. Josep Barcons, vicari a Cassà durant els anys 70, molt estimat per la gent jove.

engrandir l'església. El 1770, es construí el creuer i es canvià la disposició. S'amplià també el nombre de capelles i altars.

L'any 1926, s'obriren tres finestrals a banda i banda i es pintà tota l'església, quedant amb l'aspecte d'avui dia. Durant la Guerra Civil es cremaren tots els altars. Es perdé el retaule de l'altar major fet, el 1708, per Pau Costa, el de la Mare de Déu de les Sogues del mateix autor i el del Roser, més antic i segurament més valuós que els anteriors. També desaparegueren tota una sèrie de quadres. Només se salvà el de Sant Isidre, de

1622, que procedia del primitiu altar.

El retaule actual de l'Altar Major és obra de l'escultor Ramon Pericay de Barcelona, copiat exactament de l'anterior. Se n'aprofità alguns elements conservats, com unes columnes i dues portes.

L'any 1806, es féu construir un orgue per al temple que durà ben poc, ja que els francesos el destruïren l'any 1809 al seu pas per Cassà. L'any 1898, gràcies a l'aportació d'un cassanenc, se'n pogué instal·lar un de nou, que encara actualment es conserva.

Ermites i capelles del terme

Capella de l'Immaculat Cor de Maria, a les Germanes de l'Immaculat Cor de Maria.

Capella-oratori de la Mare de Déu del Carme, a can Trinxeria.

Capella de la Mare de Déu de Montserrat, a can Matabous, al veïnat de Matamala.

Capella del Sant Crist, al cementiri.

Capella de Sant Joan Baptista La Salle, al col·legi La Salle.

Capella de Sant Josep, a l'Hospital Municipal de Sant Josep.

Capella de Sant Martí de Porres, al mas Torrent de Verneda.

Capella de Sant Vicenç Esclat, al mas Vilabella d'Esclat.

Ermita de la Mare de Déu del Remei.

CAÇÀ O CASSÀ

L'any 1979, la Colla Excursionista va organitzar dues xerrades on s'exposaren els arguments que justifiquen les grafies: Caçà o Cassà. En defensa de la "Ç" va parlar el Sr. Jordi Carbonell, filòleg de l'Institut d'Estudis Catalans, i de les "SS" el Sr. Jaume Dalmau, cassanenc, advocat i especialista en temes de toponímia.

La problemàtica venia de lluny. L'any 1932, la Generalitat, unilateralment, va substituir les "ss" de Cassà per la "ç". La decisió es plasmà en el canvi de grafia en els rètols d'entrada al poble. La indignació fou general i l'alcalde d'aleshores, Josep Dalmàs, va procedir a canviar els rètols. Cridat pel Conseller de Cultura -Ventura Gassolés decidí que la qüestió fos sotmesa al judici d'un especialista imparcial, l'historiador A. Rovira i Virgili, que va suggerir com a grafia més correcta les "ss". El conseller no ho va acceptar, però tampoc no es feren passes per modificar la grafia dels rètols.

La qüestió no quedà clara i la revista "Luz y Guía", l'any 1949, publicà els resultats d'una enquesta realitzada entre reconeguts intel·lectuals sobre l'origen del nom. Esteve Bagué creia que Cassà procedia d'un nom llatí de persona: Cassianus o Cattianus, per la gran quantitat de noms de lloc amb l'origen semblant, per la identitat ortogràfica amb els primers documents i per l'evolució lògica d'aquests mots cap a Cassà o Caçà. Rebutjava el mot "caçar", perquè cap nom de lloc té un origen en un infinitiu, i en tot cas s'hauria conservat la "r" final. La forma que ha generat caçar, "captiare" del llatí vulgar, no té cap relació etimològica amb Cassà.

Tampoc no el deixava convençut la proposta que havia suggerit Joan Gener Roca i que més tard defensaran Josep Calzada i Manel Tolosà: la procedència des del molt celta "càssano", és a dir,

alzina. No creia en uns orígens del poble des dels temps dels celtes, i, en tot cas, els romans haurien canviat el nom. I, malgrat la gran quantitat d'alzines a la zona, es donen casos de noms de llocs semblants -Cassanos a Itàlia- sense que hi hagi aquest arbre. Finalment, no s'explicaria la procedència de la vocal "i" abans de la terminació llatinitzada "ano".

Jaume Dalmau, sense refusar totalment aquesta opció, havia dit que l'evolució del mot possiblement hauria generat "Cassany" i no Cassà. Més explícit fou Jordi Carbonell en afirmar que no és factible filològicament per tenir l'accent a la primera síl·laba.

Sobre l'origen romà evidenciat pel nominatiu "vila" que apareix en la primera referència documental de Cassà, es pronuncià també Jordi Nadal. La profunda romanització a què van estar sotmeses aquestes comarques, és un argument -també ho diu Jaume Dalmau- de pes.

Del mot romà "Catianus" -que apareix en alguns documents- partia Carbonell en defensar la "ç", on el fonema "tia" es pronunciava "ts" i, per tant, hi correspon la "ç". Per Dalmau, les referències documentals no són tan explícites. Per ell, els tres noms romans originàriament possibles són: "Cattius", l'evolució del qual hauria donat, però, Caixans o Caixàs; "Cacius" o "Cattius", que hauria generat el so "tz" i no s'haurien emprat grafies com la "c", la "ç" o les "ss", sinó la "s", "z" o "tz", i, per tant, el nom actual seria Casà, Cazà o Catzà; i el tercer "Cassius", del qual procediria el so essa sorda idèntic al "ç", però que etimològicament esdevindria òbviament "ss".

La polèmica, en definitiva, com digué el mateix Dalmau, "no l'hem feta nosaltres, (...) l'han portada de fora, perquè nosaltres, els cassanencs, no tenim cap dubte de com s'ha d'escriure el nom del nostre poble", perquè l'ús continuat durant més de 500 anys és argument suficient per a mantenir les "ss". I en el nou nomenclàtor publicat en el D.O.G. del 2 de febrer de 1989 apareix Cassà, amb "ss".

EL SEGELL, LA FULLA, EL GOS O EL CAÇADOR

L'escut municipal també ha generat polèmica. Aquesta ha versat sobre el tradicional escut del caçador i, recentment, sobre el seu substitut. La qüestió del caçador es va plantejar en relació amb el nom de Cassà -"ç" o "ss"- i la confusió que podia suposar la figura representada a l'escut municipal.

En realitat devia ser aquesta semblança la que va impulsar la creació de l'escut -escut parlat, com la majoria d'escuts municipals- i la posterior representació en el retaule de l'altar major de l'església acabat l'any 1708. És, fins ara, el més antic que es coneix i representa un caçador del segle XVII, vestit amb casaca, polaines, barret semblant a un tricorn i escopeta de canó llarg, amb un gos, una llebre i un arbre.

No s'ha d'oblidar que tres-cents anys enrere no es confeccionaven els escuts o segells municipals en funció de l'etimologia, i la prova la tenim en la segona referència més antiga, que és la que ofereix Pere Costa en el "Nobiliario Catalán" de 1750. La figura central de la composició, el gos -el ca-, al·ludeix probablement a la primera síl·laba de Cassà, com de fet passa en molts llocs.

Va ser un segell municipal de 1816, que tenia una alteració a la corona, el que va inspirar l'heraldista Sr. Cadenas, contractat pel darrer Ajuntament franquista per a confeccionar l'escut vigent des de 1978. La deformació de la corona passava a ser una fulla d'álber en forma de cor. L'error no s'hauria comès d'haver observat el segell de 1794.

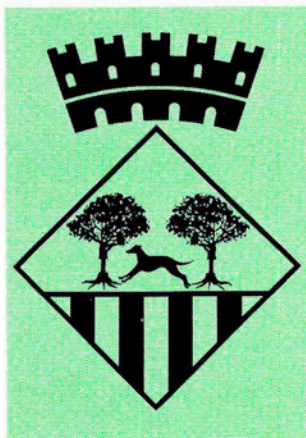
El 1857, l'Ajuntament oficialitzà l'escut del caçador, quan feia 150 anys que els cassanencs el veien cada diumenge sota l'àngel guardià del retaule.

En els anys trenta, paral·lelament als avenços de l'etimologia, es començà a qüestionar la figura del caçador. La polèmica prosperà i l'últim acte fou la destrucció de l'escut de pedra que hi havia sobre la balconada de l'Ajuntament Vell, el desembre de 1978. I, per tant, l'anihilació de quasi tres-cents anys de tradició d'un element que sobradament havia esdevingut quotidià.

La Colla Excursionista, disconforme amb la decisió, iniciava, el 1983, tràmits per a resoldre la confusió. La manca d'acord entre els erudits locals, va propiciar la realització d'un estudi, a càrrec de l'especialista i heraldista oficial de la Generalitat, el Sr. Armand de Fluvià, el qual presentava, el 1985, "un escut caironat, d'argent, amb el llop corrent de sable entre dues alzines de sinople, el peu d'or, quatre pals de gules i per timbre una corona mural de la vila."

En una trobada posterior, es va qüestionar aquesta composició, no pels quatre pals, que presenten la jurisdicció reial que tenia la vila fins al 1831, ni per la corona, sinó per la forma externa -caironada- i pel contigut: pel fet de no voler saltar-se el dogma heràldic que suposa incloure figures humanes en els escuts, quan n'hi ha precedents.

Finalment, però, la corporació municipal ha optat per acceptar la proposta d'A. de Fluvià amb lleugeres modificacions, canviant el llop per un gos llebrer i retocant les alzines, que seran clarament sureres.

L'últim escut municipal aprovat.

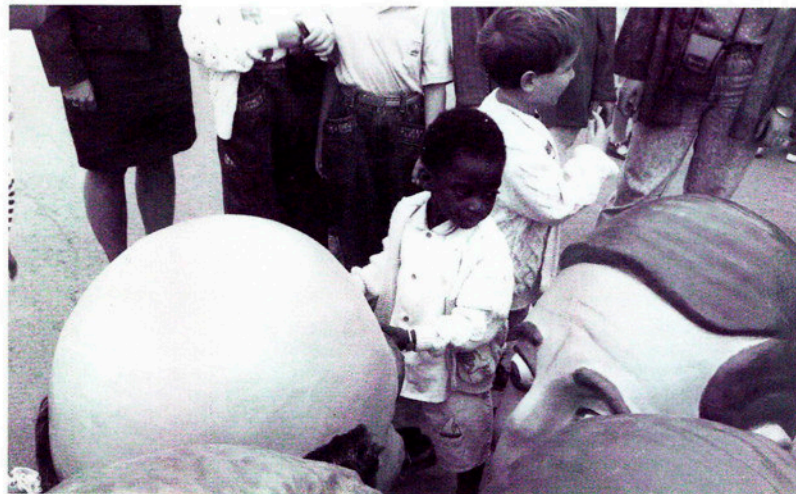
EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ

9

26

L'any 1989, Cassà comptava amb 7.229 habitants, dels quals, 3.534 eren homes i 3.695, dones. Més de tres quartes parts dels cassanencs vivien en el nucli urbà i la resta en els nou veïnats del terme. Demogràficament és el tercer municipi del Gironès, després de Girona i Salt, i és dels pocs pobles de la comarca que manté una evolució demogràfica positiva al llarg de la seva història.

Fins al principi del segle XVIII la població va seguir un increment molt moderat amb fortes regressions, degudes sobretot a un seguit d'epidèmies, de les quals cal destacar les del 1590 i 1650,

L'arribada de gent d'altres terres també és un altre factor explicatiu de l'augment de la població.

però amb fases d'expansió com la de mitjan segle XVII, a causa de l'arribada d'un gran nombre de joves immigrants francesos. Dels casaments produïts a Cassà del 1589 al 1620 una mica més del deu per cent comptava amb algun dels contraents de procedència francesa.

La primera dada entorn del nombre d'habitants de Cassà és el fogotament de 1359, que assenyalava 99 focs o cases, menys de 500 habitants, i es passa a 105 focs, unes 525 persones, l'any 1553.

El segle XVIII marcà l'inici d'una nova etapa quasi ininterrompuda de creixement de la població vinculada a la

prosperitat econòmica de la vila. Segons la relació de 1717, tenia 1.278 habitants; i l'any 1787, segons el cens de Floridablanca, el primer cens amb certes característiques modernes, en tenia 2.085.

Superades les conseqüències de la presència dels soldats de Napoleó al llarg dels anys 1808-1809, que van provocar la fugida de més de dues-centes persones cap a la Vall d'Aro, continuà l'augment quantitatiu dels habitants del poble fins a arribar als 3.750 l'any 1860 i 5.058 l'any 1930. Aquest creixement va estretament lligat

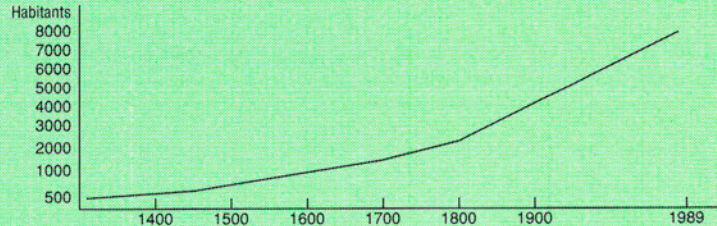
Evolució demogràfica segle XX

ANY	HABITANTS
1900	4.969
1910	5.295
1920	5.125
1930	5.058
1936	4.945
1940	4.760
1955	4.926
1960	5.220
1970	6.157
1979	6.832
1986	7.100
1989	7.229

al procés industrialitzador i en concret a la genuïna indústria cassanenca del suro, que donava treball a més de mil obrers l'any 1884.

La Guerra Civil va significar el fre i la inversió de la tendència de creixement, que no es recuperà fins a principi de la dècada dels cinquanta. L'arribada de la immigració del sud, el revifament del potencial industrial i la situació privilegiada de Cassà respecte a les vies de comunicació van permetre que s'arribés als 6.832 habitants l'any 1979. Durant la darrera dècada el ritme de creixement s'ha anat atenuant però sense indicis de regressió i superant els set mil habitants.

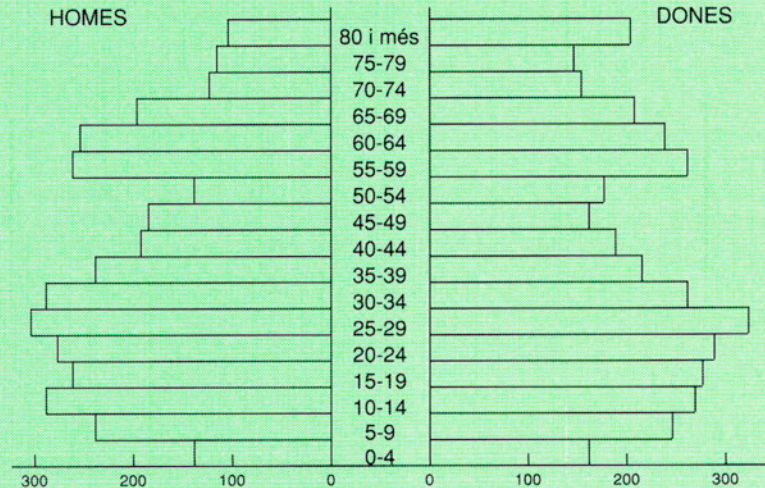
Esquema de l'evolució de la població de Cassà

Els factors demogràfics i les conseqüències de la Guerra Civil

ANY	Total naixements.	Total matrimonis	Total defuncions
1935	74	39	64
1936	74	26	70
1937	65	7	68
1938	52	7	94
1939	22	29	85
1940	74	42	64

PIRÀMIDE D'EDATS (1989)

CREIXEMENT URBANÍSTIC

10

*Aquests terrenys
situats al mas Prats
ubicaran l'Institut de
Batxillerat.*

28

Les primeres referències al nucli primitiu de la vila de Cassà reculen al començament del segle XIV i es localitzen al voltant de l'església. Aquest nucli primitiu era format per totes les construccions que van des de l'església fins a la plaça Petita, en un carrer situat al lloc més enlairat, el carrer dels Dolors, que es convertia en la via principal de l'època.

Avançat el segle XVI i coincidint amb la construcció de la nova església, van aparèixer les importants artèries del poble, el carrer d'Avall, que seguia direcció nord, i l'actual carrer del Germà Agustí, en direcció sud, comunicant cal Ravellí i

Caldes de Malavella. I més endavant es va ampliar el vell nucli de cases amb nous carrers: Roscada, Nou, Girona, d'Ocata, Mel i Travessia de les Mesures, lloc on es realitzen els primers mercats de Cassà.

En el segle XVII es va experimentar una notable expansió. Van aparèixer noves vies que farien canviar el centre important del poble. Van ser el carrer del Raval, el del Puigcugul i el Major. Quan es van allargar les construccions en aquest últim, va esdevenir el millor carrer i va desplaçar el petit carrer dels Dolors. El carrer Major va arribar fins al lloc on és situada la plaça de la Coma. La vila de Cassà va

agafar importància quan la plaça es va començar a poblar.

Paral·lelament al creixement del nucli vell, hi va haver una zona d'expansió notable separada del centre del poble. Era el barri del Firal.

L'any 1867, la carretera de Girona a Sant Feliu de Guíxols no arribava encara a Llagostera, però ja era una realitat la travessia per Cassà. Tot i això, en aquesta època hi havia poquíssimes construccions aixecades tot el llarg de les seves vores, formades sobretot per terres de conreu i bosc.

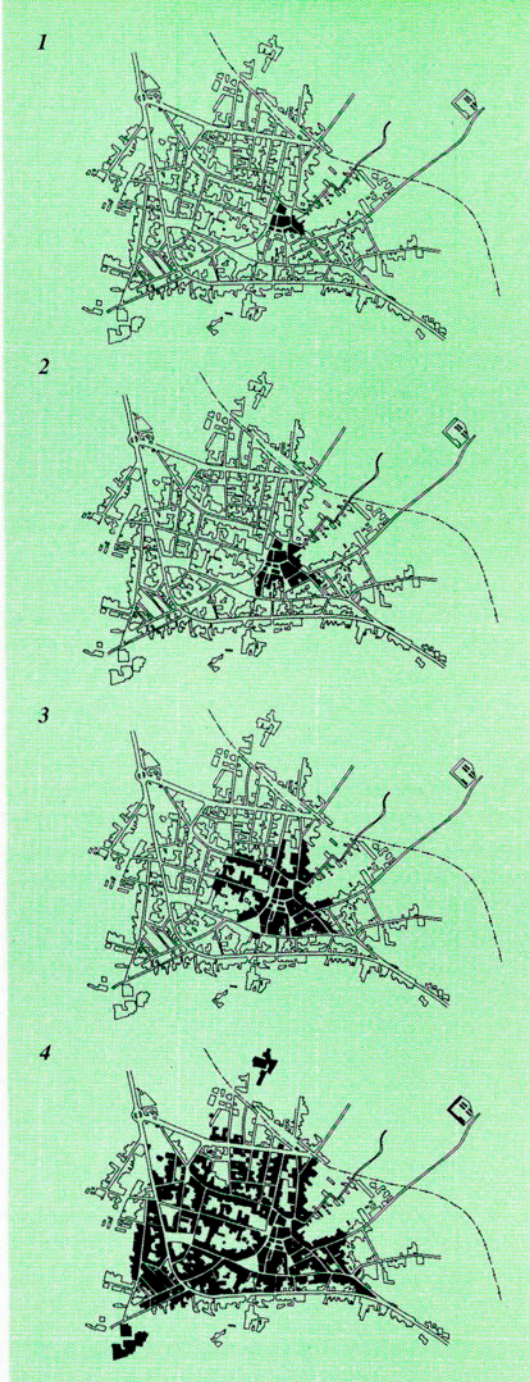

Aspecte del Passeig de Vilaret al començament de segle.

En aquesta època és quan es forma el passeig de Vilaret. La baixada de les Barraquetes posaria en comunicació la plaça de la Coma i el passeig de Vilaret.

L'aparició del ferrocarril va ser un vertader esdeveniment a la vila. Va donar una nova imatge al conjunt urbà en la zona de l'estació i va possibilitar que una altra àrea de la comunitat es construís tot buscant la facilitat de comunicació amb l'element de transport nou.

Amb aquest traçat de vies més importants, Cassà va créixer tot seguint la malla urbana dels actuals carrers.

1-Nucli primitiu del poble de Cassà de la Selva. Segle XIV.

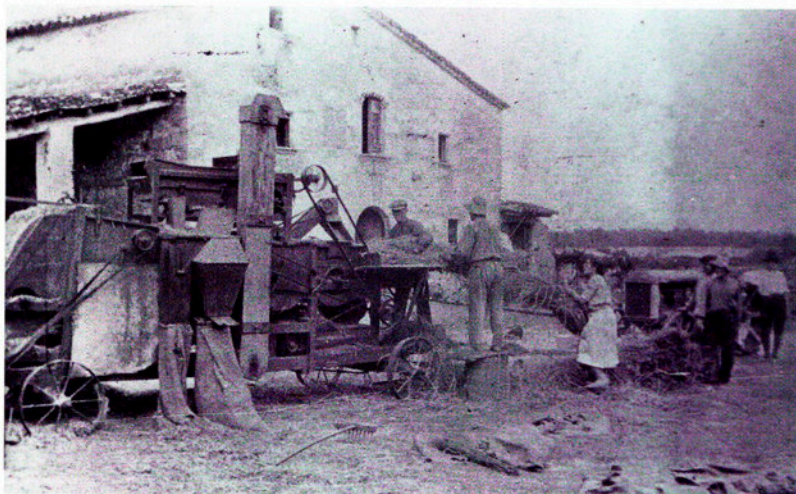
2-Situació urbana de Cassà de la Selva en els segles XV i XVI.

3-Situació urbana de Cassà de la Selva en els segles XVII i XVIII.

4-Situació urbana de Cassà de la Selva en els segles XIX i XX.

AGRICULTURA I RAMADERIA

11

30

Després de la Sentència de Guadalupe l'agricultura catalana experimentà una etapa expansiva i de transformació. A Cassà en tenim mostres documentades. Cal, però, tenir en compte que només una part de la pagesia es beneficià de les redempcions remences, i de fet, amb més o menys amplitud, tot el camperolat continuava sotmès a diferents imposicions d'origen feudal: delmes, primícies, censos...

Malgrat el desconeixement que en general es té dels segles XVI i XVII -són segles d'obscuritat en la història de Catalunya, segons Joaquim Nadal, en bona part per la migradesa documental-, l'evolució demogràfica ens

permet descobrir certes pautes que poden entreveure l'evolució econòmica. La conflictivitat político-social i les epidèmies suposaren un estancament demogràfic i no és fins al final de segle que es recupera. Això és també el que succeí a Cassà, només que amb uns percentatges de creixement superiors als de Catalunya.

La divuitena centúria, que s'inicià amb la Guerra de Successió, fou més favorable demogràficament i econòmicament parlant. No obstant això, a Cassà no es nota un redreçament econòmic comparable al d'altres contrades catalanes. Malgrat l'existència d'artesanat, l'agricultura era l'activitat predominant. El blat era el

conreu més estès, però els altres productes de la trilogia mediterrània, la vinya i l'olivera, també es constaten, malgrat que a uns nivells reduïts, possiblement només per a autoconsum.

L'especialització vitivinícola de bona part del camp català en el set-cents, no s'observa, doncs, a Cassà, però, en canvi, s'introdueixen altres conreus, com el blat de moro. I tenen la seva importància les hortalisses, els farratges i el fajol.

Cal tenir present, però, que més de la meitat del municipi, era -i és- ocupada pel bosc, entorn del qual giraven tota una sèrie d'activitats avui dia majoritàriament abandonades.

El comerç amb el suro datat ja de segles abans permet suposar que l'explotació de les suredes era corrent des d'abans de la indústria tapera. No es pot oblidar la recollida de llenya, l'elaboració de carbó (aquest sobretot en el segle XIX i principi del XX) o el "justir jaç", activitat vinculada a la ramaderia.

En el segle XVIII, predominaven les explotacions de menys de cinc hectàrees, però les de més de 40 hectàrees detenien la major part del bosc i terreny cultivable. En el XIX, es reduïen les explotacions petites i s'incrementaven les de cinc i vint hectàrees; les de més de 40, però, controlaven gairebé el 70% de les terres comptabilitzades en l'«Apeo» de 1819. El segle XX ha implicat més reducció de les explotacions de menys de cinc hectàrees i l'increment de les mitjanes. Les grans propietats es mantenen.

Dels anys cinquanta ençà, s'ha produït una recomposició total del sector, passant d'una producció tradicionalment cerealícola a uns conreus adaptats a les noves explotacions ramaderes. El canvi ha versat sobre la producció de farratges i l'extensió del regadiu. El desenvolupament ramader,

La Torremansa, una de les explotacions agrícoles més innovadores dels voltants. A l'any 1921 ja utilitzava les primeres màquines de batre i actualment es destaca pel seus avançats sistemes de regadiu.

boví i porcí bàsicament, molt vinculat a la indústria agroalimentària, és l'aspecte més remarcable dels darrers anys. Aquest procés ha anat acompanyat d'una intensa mecanització

i d'una reducció notable de la població activa pagesa (9'8% el 1986). La presència d'arbres fruiters (peres i pomes) és també un element que cal destacar.

31

La ramaderia en els anys vuitanta

La reconversió del sector agropecuari ha suposat un augment considerable del nombre de caps de bestiar. S'han constituït vertaderes explotacions industrials (pràcticament sense terra) en els subsectors de boví d'engreix, porcí i avícola; l'increment del boví de llet ha modificat substancialment el paisatge agrícola i s'han reduït a la inexistència els animals de treball.

Nombre de caps de bestiar segons dades de 1980

<i>Vaques</i>	<i>1.739</i>
<i>Vedells</i>	<i>1.286</i>
<i>Truges</i>	<i>1.017</i>
<i>Porcs</i>	<i>12.267</i>
<i>Ovelles i xais ..</i>	<i>652</i>
<i>Cavalls</i>	<i>40</i>
<i>Gallines</i>	<i>15.700</i>
<i>Conills</i>	<i>1.680</i>

Font: Pla General d'Ordenació Urbana del municipi de Cassà de la Selva, Revisió 1982. Volum 2, p.293.)

Palafrugell. Però, quant a treballadors, la indústria surera cassanenca tenia 1.120 homes i 35 dones assalariats, i ocupava el segon lloc en nombre darrere de Sant Feliu. En aquests anys es constitueixen conegudes empreses com Dausà i Cia., el 1884; Molinas Renard, el 1889; o Francisco Oller, el 1892.

El 1892, es creà, primer a Cassà i després a d'altres poblacions, el "Fomento de la Industria Nacional Corcho-Taponera", agrupació patronal per a defensar els interessos surers. S'organitzà un Consell General de totes les agrupacions catalanes i foren elegits, com a president, secretari i tresorer, tres cassanencs: Josep Gruart, Francesc Figueres i Josep Domingo. S'establí el Consell a Cassà i s'inicià l'edició d'un butlletí. El Foment desaparegué el 1902, però el 1905 ja es constitueix la Cambra de Comerç de Sant Feliu de Guíxols, de la qual formarà part Cassà.

Amb la Primera Guerra Mundial, la indústria surotapera es veurà afectada per una greu crisi. Després de la guerra, l'exportació de taps no s'acabà de recuperar, i les indústries dedicades a l'aglomerat, descobert al final

del segle passat, ocuparen molta mà d'obra que abans treballava fent taps. El 1900, Cassà tenia 41 empreses dedicades a la indústria surotapera; el 1929, hi havia sis fàbriques d'aglomerats, entre elles Reliable Cork Company, creada el 1925 i la Isoladora S.A., del 1926.

L'any 1933, el govern de la República decretà una sèrie de mesures per a incrementar el consum de suro elaborat; els seus resultats, però, no es pogueren constatar a causa de la guerra.

Actualment, el sector es troba molt diversificat, amb producció de taps per a vi i xampany, aglomerats per a aïllament i per a decoració. L'escassetat de primera matèria i la competència portuguesa són, però, uns dels principals problemes d'un sector que encara ocupa el 40% de la població activa. El caràcter individualista de l'empresari surer -propi de les empreses petites i familiars, predominants a Cassà- impedeix l'adopció d'estratègies conjuntes com la compra de primera matèria, tot i que hi ha un precedent ben genuí, la "Unión de Productores de Desperdicios del Corcho", el "Trust", que des de 1952 s'ocupa de vendre i actualment de reciclar els residus -per a fer granulats de suro- dels fabricants de taps associats.

Avui dia la tria manual és encara un dels millors sistemes per a obtenir taps de qualitat.

Dos empresaris tapers

Agustí Dausà Dalmàs i Francesc Oller Martinell foren dos dels molts empresaris cassanencs que portaren endavant la nostra indústria tapera. El primer, de can Tou del carrer de la Llet, creà la seva empresa el 1884. Es dedicà a la fabricació i especialment a l'exportació de taps i fundà una sucursal a Nova York. La seva fàbrica de Cassà arribà a tenir més de 150 treballadors.

Francesc Oller Martinell, de can Paró, treballà com a operari a França, on creà la seva primera empresa a Espernay. Més tard la traslladà a Reims i en fundà una altra a Cassà el 1892. Actualment, l'empresa Francisco Oller, S.A., especialitzada en taps de "xampany", continua essent la indústria tapera amb més treballadors del poble i un dels primers exportadors a nivell provincial.

LA GUERRA DEL FRANCÈS

13

34

La guerra i l'ocupació napoleònica entre 1808 i 1814, suposaren un fort cop per a l'economia i un esdeveniment sense precedents per a la societat catalana. El país quedà greument afectat, es perderen conreus i es disminuí el treball en les indústries i tallers. El nombre de mobilitzats i de morts fou molt elevat. A tot això, hem d'afegir les imposicions dels dos bàndols per a afrontar les despeses de la guerra i el pillatge generalitzat, que van acabar d'agreujar la ja precària situació.

Després de l'alçament contra els francesos, la recent creada Junta del Corregiment de Girona va fer una crida a tots els pobles perquè aportessin

diners, queviures i homes per a la defensa de la ciutat. Es féu un repartiment extraordinari entre la gent benestant del corregiment i en les llistes apareixen alguns cognoms de cassanencs.

Cassà col·laborà també organitzant una quadrilla de treballadors manuals -paletes, fusters, ferrers, etc.- que ajudaren a millorar les fortificacions de Girona i organitzà un sometent dirigit per un hisendat, el senyor Barril. Com tots els sometents, però, era indisciplinat i els seus components volien anar a dormir cada dia a casa seva.

A mig camí entre Sant Feliu de Guíxols i Girona, Cassà, lloc de

*Can Carbó del Firal
fou cremat pels
francesos a l'estiu de
1809.*

pas habitual de tropes des de l'inici de la guerra, fou un exemple d'exaccions i pillatges. Segons les dades aportades per la narració d'un rector de la parròquia, Mn. Bagis, la primera topada dels francesos amb els cassanencs es produí per l'agost de 1808, poc després que les tropes franceses fracassessin en el segon intent de prendre Girona.

El dia 11 d'aquell mes, a les set del matí, entraren a la vila uns 3.000 homes a peu i 300 a cavall procedents de Castellar de la Muntanya. El poble, en general, no va oposar resistència, però en entrar a l'església, on "...cremaren lo

cansell, alguns banchs, (...). Espanyaren el sactari, robaren los crimeras, la collera de plata de batejar, (...) "i en voler pujar a la volta de l'església" no pogueren perquè Jaume Pascual y son germà Joseph Pascual (qual mataren ab una fusillada) a colps de pedra los impediren ...". El text diu també que "mataren a tres persones, moltes bestias, y ho varen sacajar tot." Van marxar a les dues de la tarda després de destruir i cremar també els arxius municipal i parroquial.

El 21 de juny de 1809, mentre es preparava el tercer setge a Girona, les tropes franceses, manades pel general Saint-Cyr, van ocupar Cassà ja fins al final de la contesa. Les represàlies van continuar i tenim evidències de la crema i destrucció de can Carbó del Firal. Pocs dies abans, una tropa de sometents, miquelets i soldats havia recollit queviures i diners a Cassà i voltants i el 18 de juny entrava a Girona passant pel Castellar.

*A l'inici de la guerra
l'església fou saquejada per les
tropes franceses.*

Segons les divisions administratives del Principat, decretades per les autoritats franceses, Cassà va ser, primer del Corregiment de Girona i després del Departament del Ter. Les autoritats franceses es van esforçar a organitzar el país fomentant l'agricultura, la indústria, el comerç, les obres públiques, els serveis de

correus, l'ensenyament,... i van establir un sistema fiscal no excessivament oneros per tal de guanyar-se la confiança d'un territori que es preveia que s'incorporés a França. Però les circumstàncies no foren gaire favorables als francesos, i en 1814, conegut per "lo any de la fam", sortien de la Península derrotats.

Qui va pagar la Guerra del Francès

"La major part d'aquesta càrrega -els 12.000 milions de rals que costà la Guerra a Catalunya- caigué sobre la Catalunya rural, sobre la pagesia, que visqué uns anys de sofriments

i de misèria. (...) els camperols, lligats al terreny per la necessitat de defensar els seus béns i obligats a restar com a úniques víctimes potencials de les exaccions, robatoris i violències de tots: administració "patriota" i francesa, guerrillers d'un cantó, caragirats de l'altre, embrolles i bandolers. La

veritat és que la guerra es va pagar sobretot amb els tributs, emprèstits i exaccions que es van treure dels camperols."

(Josep Fontana: **La fi de l'Antic Règim i la industrialització, 1787-1868**. A *Història de Catalunya*, Vol.V: dir. Pierre Vilar, Edicions 62, Barcelona, 1988).

EL TRIENNI LIBERAL

14

36

El règim constitucional espanyol, sorgit a Cadis durant la Guerra del Francès, fou esclafat en tornar Ferran VII. De 1814 a 1820 es retornà a l'absolutisme més recalcitrant. La seva inviabilitat s'evidencià el 1820 amb el Pronunciament de Riego i l'esclat insurreccional, que conduí als tres anys de constitucionalisme del Trienni Liberal.

A Cassà no es té coneixement que el canvi de règim convulsionés de forma immediata la política municipal. Ho demostra, si més no, el fet que Josep Jubert, batlle des d'abans de 1820, ho continuà sent fins que fou destituït a la primeria de 1821. Havia

demostrat, però, bones dots d'adaptació camaleònica a la nova situació política.

La primera notícia d'aquest període és del 12 de maig de 1820; una comunicació de l'Ajuntament dirigida al Cap Polític Superior de Girona, notificà que els rectors i capellans de la parròquia havien jurat la Constitució, com també la resta de convilatans. La insistència en l'obligació de fer jurar el clergat és ben explícita de la probable actitud contrària d'aquest sector enfront la nova política liberal.

No ens ha d'estranyar si tenim en compte que, pel setembre de 1820, s'exigia a les institucions religioses, amb drets senyorials a Cassà, que fessin una relació de tots els ingressos obtinguts per tal d'enviar-la al governador de Girona. Els preparatius per a la desamortització de béns del clergat eren evidents. Ningú no va contestar.

El Trienni fou una etapa cap a la instauració d'un règim liberal i capitalista a Espanya. L'actitud de determinats grups dirigents era de suprimir, amb el suport popular, el marc feudal vigent, per a instaurar un nou ordre social i econòmic. Calia, però, no anar gaire lluny en les reivindicacions democràtiques dels sectors

populars; la por a la Revolució Francesa era evident. Una mostra d'això, la tenim en el moment en què arribà a Cassà, setembre de 1820, el reglament per a organitzar la Milícia Nacional, el braç armat del règim liberal que havia de defensar els interessos del nou ordre. La Milícia es podria formar amb persones de diferent extracció social, des de burgesos acabalats a criats sense ni tan sols paga. Era un cos previsiblement subversiu. Una comunicació de l'Ajuntament demanava més definició sobre qui havia de compondre la Milícia. Una de posterior, s'excusava de no haver confeccionat la llista encara. L'actitud restrictiva era evident i a Cassà ni tan sols s'organitzà el cos.

Al final de 1820, les pressions dels sectors liberals forçaren el canvi del vell Ajuntament absolutista. L'alcalde, amb l'ajut del secretari, en Jaume Bota, intentà impedir l'accés a l'Ajuntament del nou equip liberal. Al·legava els interessos que Joan Jener tenia amb l'abastament d'aiguarent a la vila o els de Francesc Vidal amb el de vi, entre altres. Per la presa de possessió, alguns significats partidaris del nou Ajuntament liberal van fer un requeriment notarial per a obligar el vell alcalde a deixar el càrrec. Molts d'ells eren tapers.

*Vilavella d'Esclat,
propietat
desamortitzada al
Monestir Benedictí de
Sant Feliu de Guíxols.*

Ben aviat es tenen referències de l'oposició absolutista al nou ordre. L'empastifament d'una làpida constitucional fou la primera. Pel Nadal de 1821, "tuvieron algunos facciosos la osadía de abrir con llaves las puertas de la casa consistorial y pudieron así entrar en ella. Descerrajaron sus arcas, (...) y malograron varios papeles...". L'afer és, però, sospitós, la investigació es portà d'amagatotis i fins i tot va servir per a ajornar alguns pagaments de l'Ajuntament.

Les accions dels realistes sovintejaran fins a la invasió dels "Cent Mil Fills de Sant Lluís", les tropes absolutistes franceses que van esclafar l'aventura liberal del Trienni.

La desamortització de Mendizábal a Cassà (1837-1854)

El procés desamortitzador dels béns eclesiàstics, iniciat parcialment a final del segle XVIII per Godoy i continuat amb els intents de venda de José Bonaparte i dels liberals del Trienni, es consolidà amb Mendizábal a partir de 1836. A Cassà ofería aquests resultats.

Núm. de finques desamortitzades a Cassà: 87

Núm. de finques venudes (1836-54): 68 = 78'2%

Procedència: Església de Cassà de la Selva, Catedral de Girona, Hospital de Girona, Hospici de Girona, Monestir Benedictí de Sant Feliu i Església de Santa Pel·laia

.Superfície: 990'3 vessanes de secà

46 " d'erm

416 " de bosc

Preu de venda: Taxació =916.080 rals

Rematada =2.847.306 "

Puja =146%

Compradors de béns desamortitzats:

Hisendats: Joan Colom, Josep Morell, Salvi Orris i Salvador Trias.

Comerciants: Salvador Figueras i Pere Vidal.

Fabricants: Menna Figueras, Joaquim Mestres i Josep Mestres.

Artesans: Jaume Costa.

(MOLI, Montserrat: La desamortización de Mendizábal en la provincia de Gerona, Tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 1974. (A.H.M.G.)

REVOLUCIONARIS I REPUBLICANS

15

*En el 1913 es
construí la seu del
Centre d'Unió
Republicana a la
plaça de la Coma.*

Cap a la meitat dels anys trenta del segle passat es va instaurar definitivament el règim liberal a Espanya. Però no pas sense conflictes ni contradiccions: les bullangues barcelonines o la guerra carlina en són la prova. Cassà va abraçar la causa liberal i estigué amenaçada pels carlins perquè va caldre fortificar el nucli urbà, segons es desprèn de les Actes de l'Ajuntament.

El moderantisme d'assenyalats alcaldes i regidors de l'època, com en Josep Guytó o l'Agustí Daussà -fabricants de taps- o en Jaume Barril, l'Antoni Dalmau, en Pere Vall-Ilovera, en Joan Gruart..., reconeguts

terratinents, contrastava amb la rauxa de "unos veinte de Cassà y Llagostera" que seguien "la Jamancia, el odiado bando esparterista y revolucionario..." i que capitanejats per un tal P. Tous de Cassà, van recórrer alguns pobles de la comarca tot proposant "derrocar el gobierno y sus obras, repartirse los bienes de los ricos..." escapolint-se de la persecució del sometent, fins que foren capturats, segons publicava un diari barceloní, pel gener de 1846.

El 68, amb "La Gloriosa", el primer d'octubre la junta Revolucionària pren pacíficament el poder municipal; Domènech Pascual

n'era el president i l'alcalde destituït en Martí Guytó. Tot i això, calgué fer rondes a les nits per a prevenir desordres. Els pressupòsits republicans i federalistes anaven quallant a Cassà com a la majoria de viles sureres, molt més progressistes i obertes. No ha d'estranyar que alguns cassanencs juntament amb gent de Llagostera, Sant Feliu de Guíxols, Palamós,...., integressin els 3.000 homes que amb el federal Pere Caimó van proclamar la República a la Bisbal, el quatre d'octubre de 1869. Assejats per les tropes governamentals, es van rendir al cap de quatre dies. Entre

Cassà fortificat

Amb motiu de la tercera carlinada, moltes poblacions van haver de defensar-se de les escomeses dels carlins. A la nostra vila es van prendre les següents mesures:

"...se fortificasen las calles del alrededor de la Iglesia ó sea el recinto que abraza parte de la calle de Abajo, desde las cercanías de la calle de Roscada, la plaza y calle de S. Pedro, la calle de Buenaire y la de los Dolores; à cual efecto se debía hacer un portal desde la casa de Mateo Barnés à la de Mestres, otro en la casa de Juan Barnada, un muro con puertecita desde la casa de José Pascual à la de

Vista parcial del carrer dels Dolors.

Català y otro portal desde la casa Rós á las pescaderías; un tambor en la plaza de la República contiguo a la casa de Joaquín Vila, aparedar la travesía del lado casa Güitó Barril, hacer una pared desde casa Toful á la de Ramón Torres y otra desde casa Masgrau á la de Prat; (...) habiendo el Sr. Regidor Síndico hecho notar que no podía hacerse más gastos (...) se hiciese así."

(Arxiu Municipal de Cassà. **Llibre d'Actes del Ple de l'Ajuntament**, 1868-1874. Lligall núm. 3)

aquests cassanencs es trobava Josep Maymí Malavilla, republicà convençut, que més endavant seria sots-president del Centre d'Unió Republicana i regidor a l'Ajuntament.

Fou l'11 de febrer de 1873 que la República es proclamà arreu. Segons es reflecteix en les Actes, a Cassà l'acceptació fou unànime i es va organitzar una passejada pels carrers amb la bandera republicana per anunciar l'esdeveniment, i després de "recorridas todas las calles y no oyéndose más que vítores a la nueva forma de gobierno y alegría inmensa en

todas se dio fin a la manifestación(...), con un nuevo "Viva la República" contestado por todos los concurrentes que eran la mayoría de la población...".

Els republicans no pogueren aturar els carlins, que estaven en peu de guerra des de 1872 i atacaven violentament diverses poblacions properes, com Ripoll, Tortellà, Castelló d'Empúries, o n'assetjaven, com Llagostera. A Cassà, per l'abril de 1873, es va procedir a fortificar una part del nucli urbà -l'última vegada que es deu haver fet-. Mesos més tard,

passat el perill, es procedia a desmuntar les barreres defensives.

Al final de 1874, el règim monàrquic s'instaurava novament a Espanya i s'iniciava el règim de la Restauració. A partir dels anys vuitanta, la indústria suro-tapera visqué una etapa de prosperitat sense precedents, iniciada després de la guerra franco-prussiana (1870-71). Paralelament es constituïen associacions obreres i patronals per a defensar llurs interessos.

COL·LEGIS

16

40

En el segle passat l'escolarització elemental era realment precària. L'ensenyament públic municipal acollia els fills de les classes socials més baixes. No disposava, fins a l'any 1938 -en què es van iniciar les classes a l'edifici de l'actual Escola Pública- d'un local propi, sinó que l'Ajuntament arrendava pisos o altres edificis. Calia distingir entre l'escola de nens i la de nenes, amb algunes diferències pel que fa a l'ensenyament que es proporcionava.

L'escola de nenes, que s'havia localitzat en diversos llocs, al carrer Avall des del 1863, a la plaça de la Coma a partir del 1928, seguia un tipus

d'ensenyament bastant anàrquic on cada mestre organitzava la classe i les matèries de la forma més convenient, però insistint sobretot en les labors i la cortesia.

L'escola pública de nens, situada des del 1846 en un edifici anomenat el "magatzem" a la plaça de la Coma, tenia dos graus: al primer hi anaven els nens de 6 a 9 anys i al segon els més grans de 9. Cadascun dels graus es dividia en cinc seccions. El seu funcionament era possible gràcies a l'ajuda que el mestre tenia dels alumnes més ben preparats. Les assignatures que aleshores estudiaven eren: aritmètica, religió, moral, geografia, ciències naturals i treballs manuals i dibuix, i molts d'aquests ensenyaments es basaven en el poble i la comarca.

L'ensenyament privat ofería a principi de segle un gran ventall de possibilitats, que responia als diversos grups d'opinió existents a la vila. Els burgesos-liberals podien comptar des de l'any 1886 amb una escola de renom a l'època, l'escola Vilaret. Els fills dels obrers podien assistir al col·legi propietat del Partit Radical i situat al carrer del Molí. Els cassanencs conservadors i defensors de la moral catòlica

van introduir l'ensenyament religiós representat per dos col·legis, els "hermanos" i les monges.

Les monges, cinc en concret, arribaren a Cassà el 23 de març de 1863, en bona part per influència del rector Josep Deulonder, que havia aconseguit el suport de les principals senyores benestants del poble. S'instal·laren primer en una casa del carrer del Raval fins al 1866, en què es va traslladar el nou Col·legi de l'immaculat Cor de Maria al carrer d'En Nyol, avui Germà Agustí. Pel maig de 1978, al Casal Familiar, comunicaven a la població que deixaven el col·legi de Cassà i que el seu alumnat s'integrava al Col·legi La Salle.

Cassà va ésser un dels primers pobles del país on els germans de La Salle van començar la seva tasca educativa. Una societat, "La Protectora de la Juventud", pensada només amb l'objectiu de gestionar la fundació d'un nou centre religiós per a nens, aconseguia que el 19 de març de 1881 els "hermanos" obrissin les portes del nou col·legi situat al carrer d'En Nyol i dirigit pel germà Agustí.

El nou tipus d'ensenyament, amb matèries innovadores per l'època, com tècniques mercantils, segon ensenyament,

francès, solfeig, entre altres, va donar un gran prestigi a l'escola, cosa que va obligar a ampliar l'edifici l'any 1903.

Avui el poble continua tenint una oferta educativa variada, amb el Col·legi Públic Puig d'Arques i el Col·legi Sant Josep de La Salle, que ofereix la possibilitat d'estudiar Formació Professional. A més, des del curs 1988-89 funciona, en locals provisionals, l'Extensió de l'Institut d'Ensenyament Mitjà.

En els darrers anys, des del 1983, molt positiva ha estat la creació de l'Escola d'Adults Municipal, que ha augmentat any rere any el nombre d'alumnes i els cursos. Graduat

Escolar, Català, Anglès, Francès, Tall i Confecció, Cuina, Alfabetització, Manualitats i Accés a la Universitat ha estat l'oferta del curs 1989-90. Però l'ensenyament per a adults no és una inquietud recent del poble, sinó que des de principi de segle fins als anys 60 es van desenvolupar una sèrie d'iniciatives ben significatives, entre les quals cal destacar les classes nocturnes de Manuel Tolosà al Centre d'Unió Republicana a partir de l'any 1923 i l'organització al final del 50 de l'anomenada per Pompeu Pascual "Universitat Popular" de Cassà, que va promoure un seguit de xerrades presentades per persones doctes en diferents matèries.

L'escolarització en l'any 1910

ESCOLA	Núm. d'alumnes, 6 a 12 anys	Percentatge (%)
Escoles públiques	170	26
Sant Josep	157	23
Politécnic	130	19
Cor de Maria	80	11
Ibèric	28	4
Manca d'escolarització	115	17

L'escolarització en l'any 1990

	ALUMNES		
	Pre-escolar i EGB	Formació Professional	Batxillerat
Col·legi Públic "Puig d'Arques"	726		
La Salle	421	69	
Extensió de l'Institut d'Ensenyament Mitjà			149

TEATRE COL·LEGI DE SANT JOSEP

CASSÀ DE LA SELVA

Funció extraordinària per a el diumenge, 12 de Maig de 1918

Seria tasca, per demés, voler encarrir-vos la grandesa de la obra quin sol anunci portarà en vostres pensés records de haver-la saborejada amb gust alguns, i els altres de haverne sentit a parlar amb elogis sense passió, pro si que us volém fer avinent que cada dia mes enardits d'entusiasme, devant de les bellesses que tanca, i del sentiment que batega en les seves escenes, hem fet esforços extraordinaris i no hem regatejat sacrificis per a representar-la amb veritable gust artistic, i amb tot el mirament que requereix el seu interessant argument.

No us deixeu passar doncs, la ocasió de presenciar una de les vetllades teatrals mes escullides que us ofrenem en nostres taules. ¡Al teatre, diumenge prop-vinent a les 9 del vespre!

PROGRAMA

I. Estrena en aquest teatre del grandis drama en tres actes arreglat a l'escena catalana per n' ANTON PUGA,

Paraula d'honor

Els dos Sargents Francesos

REPARTIMENT

Ferrán d'Aubert: *Lluís Derville*, Ferrán Rodà: *Robert Larivé*, *Lluís Rodà*; Genis, *Josep Canllera*; General Compte d'Altedille, *Josep Cristià*; Ajudant Valmore, *Joan Carreras*; Valent(e) *No importa*, *Fausti Parleris*; L'Aspirant *Albert*, *Miguel Estebe*; Lambert, *Francisco Julioli*; Tomás, *Salvi Ribot*; Mariner, *N. N.*; Carles, *Joan Domingo*.

¡DECORAT I VESTUARI EXPROFÉS!

II. La divertida comedia en un acte de A. MONER,

L'HEREU PRUNA

a càrrec den SALVI RIBOT, secundat pels joves Parleris, Rodà, Ribot i Olivé

DESPTX DE ENTRADES COM DE COSTUM

NOTA: Siguent tant delicat el sentiment que el drama que tindrà l'honor de posar en escena comentes el espectador, durant els actes, será prohibid absolutament entrar i sortir del asiló, a fi de que res desorbi de poder seguir he el desenllaç de les escenes.

Molt interessant va ser l'activitat teatral del Col·legi Sant Josep.
Programa d'actes de l'any 1918.

EL VILARET

17

42

Dins l'ensenyament no estatal ni confessional, hi va haver una iniciativa molt interessant al final del segle passat i al llarg de les primeres dècades de l'actual segle: el Col·legi Vilaret.

Algunes famílies liberals, burgeses i benestants, consideraven les escoles públiques municipals de baixa qualitat i, discrepant ideològicament de les privades religioses van decidir la creació d'una nova escola privada, que es va anomenar Col·legi Politècnic Cassanenc, popularment conegut com l'escola Vilaret, nom del seu mestre-director, que fou una figura important dins la vida cultural i social del poble durant

els quinze anys d'estada a Cassà. Va promoure la creació de diverses associacions de caire ben diferent, com la cooperativa de consum "La Protectora", la "Benéfica Liberal Cassanense" o "La Tenora", societat coral.

Mitjançant Domènec Botet, representant del moviment cultural cassanenc, s'avisà Josep Vilaret perquè es fes càrrec de la direcció de la nova escola situada provisionalment al carrer Major, a can Frigola, que s'inaugurà l'any 1886. Més endavant es traslladà al carrer Marina, a can Paró, i el 1912 hi va haver un tercer trasllat a la Carretera Provincial, lloc on actualment hi ha una important fàbrica de taps. Hi havia dues

Un grup de nens al carrer de Marina que segurament sortien del Col·legi Vilaret, situat al fons a mà esquerra.

seccions, una de nens, dirigida pel mateix Vilaret, i una de nenes, de la qual es feia càrrec Teresa Pijoan, D^a Teresita, que era com volia que se l'anomenés.

El Col·legi Politècnic va gaudir de gran renom a Cassà i a la resta de les comarques gironines sobretot pels intents de recerca de nous mètodes d'ensenyament. Els alumnes no utilitzaven els llibres de text, havien de crear els seus propis mitjans d'aprenentatge, no se'ls donava mai cap recompensa, no rebien educació religiosa ni política.

Amb la mort del seu fundador el

1901, el Vilaret entrava en una nova etapa no menys brillant dirigida per la seva filla Pilar. Cal destacar l'organització de la Junta Local d'Extensió Universitària, la publicació d'un periòdic mensual i la creació d'una Caixa d'Estalvis propagant les virtuts i avantatges de l'estalvi, i administrada pels mateixos alumnes.

Els "Ecos Juveniles" era el periòdic escolar del Col·legi, el primer que es feia a Cassà. Va començar a imprimir-se pel novembre de 1903 i va finalitzar les seves edicions pel juny de 1906, amb un total de trenta-dos números publicats. La llengua utilitzada era el castellà, malgrat

*Teresa Pijoan, "doña Teresita",
fou la darrera mestra del
Col·legi Politècnic.*

que hi havia un apartat dedicat a la poesia en català.

El 1904, Cassà disposava d'una Junta d'Extensió Universitària a iniciativa del Politècnic i avalada pel rector de la Universitat de Barcelona. L'organització de conferències de divulgació científica obertes a tots els cassanencs fou la seva tasca principal.

A partir del 1910, el Col·legi Vilaret va començar a entrar en crisi sobretot a causa de la marxa de Pilar Vilaret a Madrid i als problemes de finançament. Va tancar les portes el 1934, any de la mort de Teresa Pijoan.

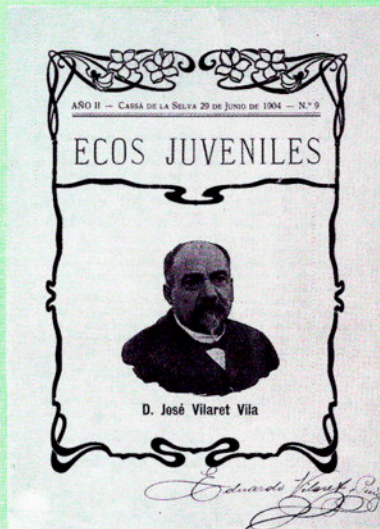
43

Josep Vilaret

La figura de Josep Vilaret (Calonge 1839-Cassà 1901) ha estat tractada de forma ben desigual. Per alguns era "l'Astre Rei de la Pedagogia", "l'educador de tot un poble", per altres era un perillós liberal, maçó i anticlerical.

El 1900, Vilaret, a Cassà, escriu una de les seves obres més conegudes. "Máximas y consejos en verso para la buena educación de la niñez", i on destacava la importància de l'estalvi.

*"Si ganas siempre, aunque poco,
Y ahorras continuamente,*

*El periòdic del
Col·legi Politècnic
dedicava pel juny de
1904 un número
especial al seu
fundador.*

De los males de la vida
Te librarás fácilmente.

Quien no trabaja ni ahorra
Durante la juventud,
Muchos males sufrirá
Llegada la senectud.

Si quieres que la miseria
No penetre en tu morada,
Con la llave del ahorro
Podrás cerrarle la entrada".

VIDA SOCIAL AL PRINCIPI DEL SIGLE XX

18

44

La prosperitat econòmica que generà la indústria surera al final del segle XIX es reflectí en la vida social i cultural del poble. La idiosincràsia de les viles taperes d'aquesta època no és solament un tòpic, fou una realitat. Es crearen moltes entitats i associacions i poliferaren actes culturals i festius.

El taper tradicional, però, veié com l'adopció de les màquines i de les noves formes de treball industrial introduí una més rígida disciplina i desfeia una manera de fer adquirida molt temps enrere. El taper en molts casos esdevingué obrer assalariat, i a mesura que canviava el seu entorn, canviava d'actitud per millorar

les seves condicions. El moviment cooperativista i sindical paral·lel a la industrialització tapera n'és un exemple.

A Cassà es fundaren dues cooperatives, "La Obrera Cassanense", de producció, i la Societat Cooperativa de Consum "La Protectora". Aquesta última, de l'any 1884, ben aviat aplegà més de 400 associats. S'hi podien adquirir tota mena de productes a uns preus més baixos, i "el mecanismo de la Sociedad -deien els seus estatuts- facilitava a una familia de trabajadores, sin disminuir su consumo, (...) acumular sumas que lleguen a ser respetables, y que constituyan una reserva para casos de necesidad". Per tant,

funcionava també com a caixa d'estalvis o mútua de previsió. De mútues, n'hi havia d'altres, com: "Montepio Alemany" o "La Fraternal Cassanense".

El moviment sindicalista es reflectí en la formació de la "Sociedad La Luz, Sindicato de Obreros Corcho-taponeros" el 1911, que més endavant, el 1918, s'anomenarà "El Porvenir". La C.N.T. tingué també, ben aviat, seguidors a Cassà. La conflictivitat del sector suro-taper al principi de segle però, no tindrà a Cassà la virulència d'altres llocs. Hi ha indicis de problemes i vagues el 1909, al voltant de la "Setmana Tràgica" barcelonina, i es constaten sovint reunions i assemblees informatives que "La Luz" feia als locals del

Estat actual de la cooperativa de consum "La Protectora".

Centre d'Unió Republicana, per informar dels esdeveniments d'altres poblacions.

L'any 1920, la situació era, però, insostenible. Les conseqüències desastroses de la Gran Guerra i la lenta recuperació del sector van propiciar un període de gran tibatant. La pèrdua de llocs de treball i els salaris baixos engegaren una onada vaguística que duraria mesos. A Cassà va començar el novembre de 1920 i no s'acabà fins al gener de 1921. L'acció sindical va coordinar el

funcionament d'una "cuina econòmica" o col·lectiva, instal·lada al carrer Ocata on uns cuiners -els tapers eren experts en aquestes arts- ajudats per dones, cada setmana les d'un carrer, preparaven menjar per a tothom.

La situació es normalitzà, en bona part per la diversificació que prengué la indústria del suro, que permeté recuperar part del terreny perdut. Les reivindicacions obreres van restringir-se molt, sobretot també per la repressió de la

Dictadura de Primo de Rivera, des de 1923. Des de la proclamació de la República fins a la guerra tampoc no hi hagué cap situació conflictiva greu.

Amb la República, però, nous homes ocuparen el poder, amb idees i plantejaments progressistes, molt diferents dels que sostenien els seus predecessors. Republicans, rabassaires i sindicalistes obtenien el poder aquí i arreu, i els seus adversaris ben aviat començarien a actuar per retornar les coses al "seu lloc".

Les dificultats dels obrers tapers

L'any 1919, l'Ajuntament rep una carta que expressa la lamentable situació en què es trobaven els treballadors del suro i es proposaven solucions que no es degueren dur a terme, car és coneguda la conflictivitat de l'any següent.

"Sr. Alcalde: Ante el intolerable encarecimiento de las subsistencias que hace imposible la vida en el hogar obrero, más castigado en esta villa que en otras poblaciones, debido á la ruindad de los salarios (más bajos que antes de la guerra) que perciben, principalmente los que dependen de la Industria Corchotaponera, nervio vital de la población; la comisión que abajo firma ha creído un deber, recojer

en unas bases el mínimo de las aspiraciones que á su vez son indispensables atender enseguida si se quiere evitar el hambre y

Luís Xena, un dels sotasignats.

*desesperación de nuestra clase ó su emigración en masa. (...)”
Entre altres coses demanaven:
“Tasar el precio de los artículos de primera necesidad, rebajando su coste actual todo lo posible y castigando severamente á los ocultadores y contravendores. (...). Atendiendo á la terrible desproporción existente entre el salario y el gasto familiar se convocará por el Ayntamiento á los Industriales corcheros para que concedan buenamente un aumento en los salarios (...)”.*

Signaven la carta: Tomàs Rich, Luis Xena, Juan Escapa, Joaquín Bota, Antonio Cullèll, Juan Ventura, Ramón Figueras i José Coll.

Arxiu Municipal de Cassà de la Selva.
Correspondència 1915-1920. Lligall núm.10)

Els tapers cassanencs han passat al record per no seguir un horari rígid de treball, per celebrar el “sant dilluns”, per les seves estades a les tavernes i les berenades a cal Bord. Es podrien considerar uns bohemis de l'època. Però el personatge cassanenc que la memòria col·lectiva més recorda com a bohemí per excel·lència no és un taper sinó un pintor, en Benet Casabó, més conegut per en “Benet pintor”, el típic personatge que va lluitar durant tota la seva vida per evitar caure en la vida reglamentada que introduïa la societat moderna.

L'any 1967, l'escriptor i mestre cassanenc Manuel Tolosà recordava el gran bohemí en aquest text:

“En Benet pintor, així l'anomenava la gent, però es deia Benet Casabó, crec nascut a Caldes de Malavella i fiançat a Cassà des de molt jove.

El seu art era molt variat: el mateix decorava una habitació, que empaperava una botiga, que pintava les sales dels cafès o uns quadres; encara que la seva gran producció sovint anava destinada a esglésies i convents, no solament de la província, sinó també a diferents indrets de la península. No anem a dedicar-nos a fer una crítica del seu art, puix a la bestreta ens hem decidit a explicar una part anecdòtica d'una vida independent i bohèmia.

De feina no n'hi mancava mai, i això que quan li venia l'acudit de realitzar una idea, també la plantava per unes hores i de vegades per dies, setmanes i mesos; tot depenia de les circumstàncies i del temps engrescador per anar a pescar, a buscar cargols o quatre màstecs, i llavors a berenar pels entorns de la vila.

S'aixecava tard, sovint a les dotze, hora en què els tapers plegaven per anar a dinar, fer cap al cafè, jugar la partida i altra vegada al treball a quarts de dues. En Benet, aquella hora es rentava la cara amb quatre grapats i s'escarpia els llargs i negres cabells amb els dits, -més tard, si tenia temps, ja ho faria amb la pinta- sortint rabent de la dispesa i així, en dejú, prenia cafè amb els

altres, començant seguidament l'amistosa partida en la qual es jugaven la consumició que, entre la tassa de cafè, cinc sucres i una ampolleta llargaruda d'anís o rom, valia tot plegat divuit o vint cèntims.

Llavors, tranquil·lament feia cap a la fonda, i una vegada donat compliment a l'estómac, repetia el primer trajecte, i... el segon cafè, empalmant així amb l'altre personal que tot xano-xano arribava espaiadament des de les tres, i que no els venia d'una hora per a romandre al local i fer unes partides de tresillo o de manilla.

Després, en Benet, tant podia decantar per anar a pintar al segon pis de l'edifici del carrer Soleiador, com a passeig tot arribant-se fins a cal Bord, on solia coure's al caliu o a la paella aquells cargols tan ben condimentats i llaminers, d'una filligrana tan exquisida que per si sols li haurien donat fama si ja no l'hagués tinguda pels xecs-xecs de tripes de bacallà amb granotes.

D'altres vegades en què la secada estiuenca evaporà les aigües de regadots i xaragalls, morint el peix, s'arribava fins a can Vall-llovera de pagès, on a la bassa hi quedaven unes embostes d'aigua amb poques tenques que s'haurien pogut agafar amb la mà, mentre es debatien en dos o tres acloterats racons fangosos, exhaurint-se les existències, si no hagués arribat depressa el benefactor Benet qui amb penes i treballs i regalimant suor, les hi duia unes quantes galledes d'aigua del pou de la masia, per cert una mica separat, i així conservava la vida dels peixos que més endavant ja aniria a pescar-los. En aquells moments en què les tenques es trobaven indefenses, deia que era de mala persona aprofitar-se'n.

El seu nebot, que residia a Barcelona, provà d'endurse'l i li preparà una gran sala on podria pintar tot el temps que volgués, assenyalant-li una mesada i un tant per cent de l'import dels quadres, que bé tenia prou relació per a vendrelos-hi. No ho pogué resistir més enllà de deu o dotze dies. Ni treballava, ni tenia gana, ni humor per a res. Allò

de no poder anar a bosc a respirar llibertat, gratar marges o buscar bolets, o fer la manilla entre els coneguts i discutir les jugades amb la franquesa que solament s'obté amb els anys, no ho pogué pair.

En certa ocasió i trobant-se en el poble, anà a pintar a casa d'uns senyors que feia mesos que l'esperaven. En pensar allò: "ara el tenim", se'ls acudí, en mala hora, tancar amb clau la porta de la cambra per creure'l així més segur. Resultà tan contraproduent que, en adornar-se'n al cap de poca estona i no obrir-lo, saltà per la finestra i es trencà un braç. No hi volgué tornar mai més, malgrat tenir-hi pinzells i pintures.

L'encàrrec d'un quadre a l'oli, que el volien bonic i baratet, en passar comptes no els carregà més que l'import escàs de colors i tela. D'això fa cinquanta anys, com m'explicava. En total, 7 pessetes. Però, ai las!, quan li digueren que el trobaven una mica car...Ho cregué una mofa, i, enfadat, el cargolà i fugí sense voler escoltar ni una paraula més. I, ni parlar-ne!, quan li feren anar per quedar-se'l per 7 pessetes. El deixà dintre la caixa entre papers i colls planxats de recanvi, dels anomenats picadill, que ben bé amidaven cinc centímetres d'alçària. Un dia caigué una xafegada, la fondista corria d'un lloc a l'altre esverada perquè els conills del terrat tenien el sostre de la gàbia força dolent i es mullaven. A poc, ell la cridava dient-li que ja ho tenia arreglat, i que no patís. L'endemà, quina no fou la sospresa de la mestressa en trobar que el sostre posat per en Benet era el quadre a l'oli de les famoses 7 pessetes!

A Madrid el detingueren en baixar del tren. Arribava d'un convent del nord, on hi pintà la capella; durant el temps que hi va romandre, no li oïren mai la veu. Si el convent era silenciós, més ho era ell quan li semblava, o bé ho creia convenient. Doncs, bé, en baixar duia com de costum, la bata de treball i l'inseparable barret que feien joc per les gotes de pintura. Anava sense afaitar i amb un pam de son. Ja a la Comissaria, insistí que telefonessin a una distingida dama, de títol nobiliari, però la

En primer terme, en Benet "pintor".

policia en veure'l tan desmanegat i sense documentació no n'hi feren cabal fins passat molt de temps, però en aclarir la veritat, llavors tot eren compliments i excuses i, amatents, dos policies l'acompanyaren a casa de la distingida senyora, clienta de l'artista, i, amb la carretel·la que envià a la Comissaria.

Abans, no calien gaires papers per a poder anar a l'estranger, i així fou com acceptà a acompanyar un fabricant de taps, fins a Austràlia. Tampoc no pogué resistir la manca del seu ambient i, molt en breu prengué el viatge."

ORFEONS I CORALS

19

48

El moviment coral "Cors de Clavé" que es desenvolupà a Catalunya durant la segona meitat del segle XIX arribà també a Cassà. L'any 1895, es fundà l'orfeó "La Tenora", promogut per Josep Vilaret, mestre d'escola, i per la directiva de la societat Centre Republicà, de la qual formà part com a secció. "La Tenora" actuava en les vetllades artístiques organitzades pel Centre Republicà, juntament amb l'agrupació teatral. Arribaren a tenir 127 cantaires i 400 socis-protectors, i les seves qualitats artístiques foren remarcables; fins i tot actuà diverses vegades fora de les nostres fronteres. Durant la dictadura d'en Primo de Rivera hagué

d'interrompre les seves activitats per raons fàcils de comprendre i desaparegué definitivament, com tantes altres coses, el 1936.

Cassà comptà amb una altra entitat coral, l'"Orfeó Catalunya", que assolí uns resultats artístics insospitats. El seu fundador, Mn. Gabriel Garcia i Anglada, organista de la parròquia, es proposà fer un cor per a l'acompanyament dels actes litúrgics, i reuní 45 cantaires. En molt poc temps passaren a ser vuitanta, i el 15 de setembre de 1901 es constituïren com a societat, sota la presidència de Pere Vall-llovera i amb domicili social a la baixada de la plaça Verdguer.

*L'orfeó "La Tenora"
al final dels anys vint.*

Les seves actuacions foren, des d'aleshores, cada cop més nombroses i amb més èxit. El 4 de juny de 1905, participà i guanyà el primer premi d'un concurs d'agrupacions corals al barri de Gràcia de Barcelona. La majoria dels cantaires de l'Orfeó Catalunya tenien escassos coneixements musicals i eren gent treballadora que havia d'assajar després de la feina. Si es considera això, i que Cassà era un poble petit que a més ja tenia una altra entitat coral, és ben meritòria la puixança que tingué l'Orfeó Catalunya. El 1912, fou escollit per a actuar, juntament amb l'Orfeó Català, en el III Congrés de Música Sacra celebrat a Barcelona.

La coral "Ressó" en plena actuació a Salitja.

Així restarà en primera fila entre totes les agrupacions corals a Catalunya fins a la seva dissolució el 1921, dissolució provocada per tensions internes.

Desaparegut l'Orfeó Catalunya, Mn. Gabriel Garcia aplegà uns quants cantaires i formà un conjunt més reduït, la Capella Parroquial, amb l'única finalitat de servir les necessitats de la

litúrgia eclesiàstica. Finalitzada la Guerra Civil, el seu antic col·laborador Mn. Alfons Bosch reorganitzà de nou la Capella que perdurà fins al 1965, any en què les reformes litúrgiques i, sobretot, la manca de director al seu front motivà la seva desaparició.

També hi hagué a Cassà la coral La Salle, fundada el 1958 pel germà Carles, director del col·legi La Salle, que comptà

com a directors, en marxar el seu fundador de Cassà, amb Josep Coll i Modest Puig. Desaparegué també el 1965. No serà fins a quinze anys més tard que la cassanenca Montserrat Casanovas i Martí formarà un nou grup coral a la vila, la coral Ressò, que ha recollit la tradició de les seves predecessores.

Cantaires de carrer

Una de les afeccions més arrelades al poble eren les cantades improvisades, però amb serietat, de grups reduïts de joves que dedicaven una serenata a la casa de les noies més vistoses del poble. Generalment, el repertori

era variat i popular, amb cançons inventades pels mateixos cantaires.

D'aquests grups, n'hi havia un que es distingia de tots. Era format per tres persones molt serioses: el Pinxo, el Vermell, guitarrista, i el "Querido".

També a les tavernes eren

habituals les cantades. Només calia que un home comencés amb una petita demostració de cant i tots els altres s'hi afegien. Sempre sortia un espontani que amb els braços enlaire es posava al davant del grup amb la il·lusió que feia de director.

ASSOCIACIONS I ESBARJO

20

La Sala Galà, coneguda també amb el nom de "L'Academia", ha estat durant molts anys la principal sala de ball dels cassanencs, però també un lloc amb intensa relació social.

50

A la darrereria del segle XIX i a principi del XX es dona un important desenvolupament de la indústria suro-tapera i, consegüentment, un augment del nombre d'obrers assalariats. Això va afavorir la formació de diversos tipus d'entitats i associacions relacionades amb el nou ambient socio-econòmic. Per una banda es crearen les Germandats de Socors Mutus o monts de pietat. A Cassà hi

havia entre d'altres: "La Bienhechora", "Montepío Alemany", "La Fraternal Cassanense", "La Emancipación", "San Miguel Arcángel". Paral·lelament es van crear nombroses associacions professionals, obreres i patronals, com "la Sociedad de Obreros albañiles La Primitiva", "Sociedad de trabajadores La Unión Corcho-taponesa", "Gremio de Patronos Barbero-Peluqueros", "Sociedad patronal corcho-taponesa", etc.

També se'n van crear de caire recreativo-cultural, responent a l'afany d'esbarjo col·lectiu d'una societat cada vegada més urbanitzada. Sorgiren els casinos, els ateneus, les societats de ball, que donaren cabuda a activitats tan variades com les tertúlies, les conferències, la lectura, els jocs "lícits" i el ball. Així es formaren societats de balls com "La Perla

Alguns dels anagrames i distintius dels casinos i grups de ball existents a Cassà.

La tradició associativa i les ganes d'esbarjo col·lectiu han arribat fins als nostres dies. La penya "Xilimbes", n'és un exemple, organitzant tot tipus d'actes lúdics i recreatius.

Cassanense", creada el 1899 per iniciativa dels flequers del poble; "La Juventud Obrera Cassanense" també el 1899 i encarregada d'organitzar ball tots els diumenges, un a les tres de la tarda i un altre a les nou del vespre; la "Sociedad de Recreo Terpsícore", en record de la musa de la dansa, el 1887; "La Red de Cupido" del 1911 o "La Broma", creada expressament, el 1914, per a l'organització del Carnaval.

El nombre de casinos també serà considerable, amb l'objectiu de "proporcionar a los individuos que lo componen, por medio de la lectura de periódicos y libros, pasatiempo en juegos lícitos y tomar café, estableciendo al efecto salones de refrescos, de juego y de lectura, rechazando toda tendencia política y religiosa" com remarquen els estatuts de la "Sociedad Casino La Industrial" de 1862. Altres amb el mateix caràcter seran: "el Casino La Amistad" de 1876, el "Centro Económico" de 1889, "La Unión Cassanense" de 1893 i el "Círculo Recreativo", creat el 1895.

ATENEU CULTURAL

L'ATENEU
CULTURAL

21

52

Al'escalf de la proclamació de la Segona República, el 20 de juny de l'any 1931 fou fundat a Cassà l'Ateneu Cultural, amb l'objecte de millorar el nivell cultural dels seus associats, vint de bon principi, i d'arribar a tot el poble, convertint-se en el centre promotor de cultura dels anys trenta i subvencionat per l'Ajuntament. La seva seu era al carrer d'Ocata i comptava amb una biblioteca d'un cert volum.

L'Ateneu era una institució interclassista i respectuosa amb totes les idees i grups socials, però l'elevat nivell d'algunes activitats que organitzaven provocava una certa selecció.

Des de la seva constitució, les conferències d'oradors de renom i les converses comentades se centraven en temes de l'actualitat política, social i cultural del país: "L'estat actual del suro", "Catalunya i el catalanisme", "La crisi mundial i la seva repercussió a Espanya", "La cultura com a mitjà de superació humana", en serien alguns bons exemples. D'altres conferències, com "La religió és l'opi del poble" o "El divorci", seran utilitzades per alguns coetanis conservadors per a afirmar que l'Ateneu era un grup de joves d'idees massa avançades.

L'Ateneu Cultural va exercir una tasca catalanitzadora notable amb cursos gratuïts de català i cultura catalana, però

Ateneu Cultural

Té l'honor de convidar-vos a la conferència que donarà en el nostre estatge, el proper divendres dia 26 a les 9 de la vetlla, l'eminent escriptor i historiador gironí **Sr. Carles Rahola**, sobre l'interessant tema: **«Maragall i el llibre»**.

Cassà de la Selva, Abril de 1935.

La conferència de Carles Rahola per l'abril de 1935 omplí de gom a gom el local de l'Ateneu.

un dels cursos més recordats va ser el d'Esperanto, amb la creació d'una secció esperantista, el "Flugiloj" (Ales). També hi hagué classes de tenidoria, taquigrafia i aritmètica.

Altres iniciatives interessants van ser les seccions esportives d'escacs i ciclisme, les sessions de cinema cultural, l'afecció a l'excursionisme per a trobar la naturalesa i a través d'ella el país, i sobretot la promoció de l'activitat artística al poble, amb una sèrie d'exposicions al local social on es podien contemplar pintures, escultures i fotografies dels artistes locals.

El dia 20 de maig de 1933 sortia per primera vegada a Cassà de la Selva l'"Horitzó", portaveu de l'Ateneu Cultural.

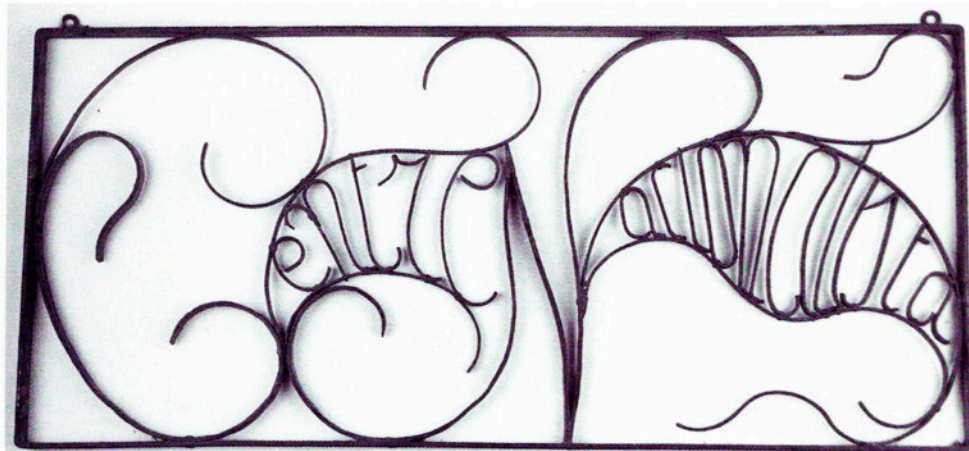
Aquest periòdic quinzenal, i que es venia a quinze cèntims, serà la primera aportació seriosa del periodisme local i amb pretensions literàries. A les dotze planes, o vuit a partir del número 9, hi havia publicitat, articles diversos que normalment no eren signats -i, en tot cas, anaven amb inicials o pseudònim- informacions i resums de les conferències organitzades per l'Ateneu, l'apartat que feia ressò de les sessions que celebrava l'Ajuntament, cròniques esportives, sobretot de futbol i escacs, i crítiques dels films que es projectaven als cinemes Kursaal i Modern.

L'"Horitzó" estigué cinc mesos sense sortir, l'any 1935. Surt de nou el 25 de maig del mateix any; era el número 45, però

s'acomia dels seus lectors el 9 de novembre per "falta de col·laboració i ajuda", segons la redacció.

En aquesta pàgina a dalt, portades de les publicacions "Horitzó", de caire seriós, i "L'Òs", de tarannà humorístic (1933). A baix, antic rètol de ferro forjat de l'Ateneu.

TAVERNES, CAFÈS I FONDES

22

54

Cassà, com tants pobles, ha vist desaparèixer, a poc a poc, un dels llocs més típics de la vida quotidiana i col·lectiva: la taverna. Els tapers de principi de segle, l'ofici de gairebé tot el poble, eren propensos a bons berenars i xefles, i quan els agafava gana o set deixaven la feina i anaven a la taverna més propera: cal "Parigüelo", ca la Martina, can Met Xicó, ca la Punyalada, cal Gravat, can "Severo", can Rata, cal Granot, i moltes altres situades al bell mig del poble. Totes aquestes tavernes tenien característiques pròpies i una clientela addicta i constant, però totes repartien molts petits de vi al llarg del dia. Una de les darreres fou cal

La "Fonda Barretina", situada al mig del poble, era coneguda arreu pels seus bons menjars.

Pitiu, al passeig de Vilaret, taverna de tapers a més de carreters, bosquetans i carboners, ben decorada amb calendaris llampants a les parets i a l'estiu penjolls d'atrapamosques.

Al voltant de l'any 1930 hi havia a Cassà uns sis cafès importants i en cada un d'ells la seva clientela clàssica, segons criteris ideològics. Teníem el Rotllo, independent, que encara perdura; cal Sillé, enderrocat i també sense ideologia determinada; el Sindicat Agrari de Sant Isidre, situat sobre el que és ara una farmàcia de la plaça de la Coma i de tendència catòlica; el Centre Republicà a la Coma, avui Cercle Recreatiu; el Cafè

Mercantil, cal Noi Martí, a les Barrequetes, tampoc no gaire definit políticament; i el cafè del Passeig, primer "Centro Económico" i després Republicà Federal.

Molts cassanenecs després del dinar anaven al seu cafè abans de tornar al treball, mentre que als vespres només hi anaven els mig desvagats, empleats d'oficina, de bancs, de l'Ajuntament i gent benestant.

Molt conegudes per viatjants i forasters eren les fondes "El Recreo" i can Barretina o fonda El Comerç, a partir de l'any 1933. Les dues estaven a la

plaça de la Coma, encara que l'entrada principal de can Barretina era al carrer de la Mel. També les dues tenien el seu mosso que, puntualment i cada dia, anava a les arribades del "carrilet", a les vuit, a la una del migdia, a les tres i a les set de la tarda, per si arribava algun foraster. Cada un d'ells es cobria el cap amb una gorra en la qual es llegia amb lletres daurades el nom de la fonda per a la qual treballava. A més, mentre la gent anava baixant dels vagons, amb una petita cantarella i en veu alta anunciava el nom de la seva fonda.

Segons testimonis, a les dues fondes es menjava bé. Molta escudella i carn d'olla al migdia i la sopeta i el bistic a la nit. Arròs, vedella amb pèsols, naps amb pollastre, els diumenges i dies de festa. Peix, de tant en tant, segons el que arribava de Sant Feliu de Guíxols o Girona.

La conservació dels aliments era un problema de totes les cases del poble i generalment la màxima refrigeració era el rebost, el lloc més fresc de la casa. Però les fondes foren les primeres que van tenir les neveres de gel.

Encara que cada fonda tenia un o dos estadants fixos, poques vegades es veien plens els seus

Dels bars de l'actualitat, "El Rotllo" és un dels més antics, construït el 1920.

Relació de locals d'espectacles (1929)

	Carrer	Carrer actual
Cine Modern	Plaça de la Coma	Plaça de la Coma
Cine Catalunya	Plaça Municipi	Plaça Verdager
Cine Cassanense	Passeig de Vilaret	Passeig de Vilaret
Cine Núria	Av. Primo de Rivera	C/ Ample
Saló d'Espectacles del Centre Econòmic	Passeig de Vilaret	Passeig de Vilaret
Saló de ball Galà	C/ Soleyador	C/ Molí

menjadors, i menys en dies feiners. Però la cosa canviava els dimecres, dia de mercat, per la Festa Major i quan hi havia algun casori.

No tots els pobles tenien fonda. Cassà en això tenia sort. Amb tot, el pas del temps les va anar esborrant dels itineraris, ja que

en poder desplaçar-se més fàcilment, la gent, sobretot viatjants, buscava més comoditats als hotels de Girona.

Avui aquestes fondes són records nostàlgics, i en el seu lloc hi trobem una tenda d'objectes de regals o un banc.

TRANSPORTS DELS ANYS VINT

23

*Autocar de
"La Cassanense".*

56

En els anys vint van aparèixer diversos aspectes locals del món del transport, que val la pena ressenyar. Era el moment en què el nombre de carruatges inscrits a l'Ajuntament havia arribat possiblement al nombre més alt. S'iniciava la motorització i l'explotació del carrilet arribava al seu punt culminant.

En un cens local de carruatges: carros, carrets i tartanes, dels anys setanta del segle passat, se'n comptabilitzen 410. L'increment de l'activitat econòmica per l'expansió de la indústria suro-tapera féu augmentar aquesta xifra fins als 625 que es comptabilitzen en els anys vint. Bona part eren de

la pagesia, però la dinàmica de la indústria necessitava una xarxa de transports consistent. A l'interior del nucli urbà, el trànsit era intens; en molts casos calia tragar el suro dels magatzems a les fàbriques, o de les fàbriques sense perol per a bullir a les que en tenien, o de les que feien un producte no acabat a les dels intermediaris que feien les darreres tries i acabats. No s'ha de menysprear tampoc el transport des de l'estació del carrilet amb productes com el mateix suro, el canemàs, el paper d'emalatge, l'àcid oxàlic, els comestibles: farina, vi, peix; els adobs per al camp, ... I tot es feia amb carros o carretons.

El transport exterior, als anys

vint, bàsicament girava entorn del carrilet. Però en alguns casos encara es feia amb carros per a les mercaderies i amb tartanes o galeres per a transportar persones, fins a vuit les primeres i fins a setze les segones. Alguns transportistes tenien cognoms que han ressonat molt, com en Josep Mateu Mateu; altres encara perduren, com en Domingo.

Els anys vint són per excel·lència els de la introducció dels vehicles motoritzats. El primer camió registrat a Cassà ho fou a nom de *Ricardo Arbussé Esteva*, l'any 1923. El primer autocar, a nom de *Ricard Adroher Cateura*, l'any 1925. Ja en el

1927, l'any que es comença a cobrar l'impost municipal de vehicles, a Cassà hi havia catorze camions i set autocars, quatre dels quals eren de l'empresa "La Cassanense". Aquesta empresa s'havia format en ajuntar-se les tres companyies de tartanes fins aleshores existents: la d'en Massa, la d'en Mateu i la d'en Salvador. Aquest mateix any, es comptabilitzen vint turismes, el primer dels quals fou del doctor Mons, i catorze motocicletes. No s'han d'oblidar les bicicletes. Se'n troben 175 de censades.

Inaugurat l'estiu de 1892, per als cassanencs dels anys vint ja no era cap novetat veure passar el carrilet. Gràcies a la iniciativa de la burgesia de Sant Feliu, s'havia constituït la "Compañía Anónima del Ferrocarril de San Feliu de Guíxols a Gerona", l'any 1889 i immediatament es van iniciar les obres d'un ferrocarril de 0,75 metres d'amplada que passant per Llagostera i Cassà arribava a Girona. Estrenat enmig de grans celebracions, va suposar una millora immediata en la xarxa de transports.

El suro forani arribava a Girona amb el "tren gros" i amb el carrilet es facilitava la distribució a les poblacions

El carrilet fou un dels medis de transport més populars.

Un dels últims carros de transport a Cassà.

sureres del seu recorregut. Ahora, retornava el producte acabat. A Cassà, en els anys vint, fins i tot es va construir una fàbrica, el Reliable, ben a prop de l'estació per tal de facilitar la càrrega del suro aglomerat gràcies a una via morta.

Foren precisament aquests anys que el carrilet va obtenir uns resultats econòmics molt positius. Passada la guerra, visqué una altre moment, d'eufòria, però la progressiva motorització i la manca d'iniciatives per a reciclar el seu ús (turístiques, culturals, ...) van propiciar-ne la supressió el 10 d'abril de 1969.

Josep Dalmàs

Josep Dalmàs i Martí ha estat un dels personatges més carismàtics de la història contemporània de Cassà. La documentació escrita conservada, però sobretot la història oral han permès l'apropament al tarannà del que fou batlle de Cassà durant la II República i la guerra.

Dalmàs, de família humil, s'havia negat de jove a ingressar al Seminari, com volia la seva mare. Complí el servei militar a l'Àfrica en un batalló comandat per Francisco Franco, i li tocà viure els durs moments del desastre d'Annual.

D'aspecte alt i fort, carrador de professió i polític de vocació, fou un home d'esquerres, tant en l'aspecte social, com en l'econòmic i l'educatiu; i també profundament català. Als 18 anys fou secretari del Centre Republicà, i el 1933 va ésser elegit popularment alcalde de Cassà. Destituït en el Bienni Negre juntament amb els altres companys, en solidaritzar-se amb la proclamació de l'Estat Català, tornà a prendre el càrrec amb el triomf del Front Popular pel febrer de 1936.

Durant la guerra, Dalmàs es considerà abans que res "alcalde de tots els veïns", fossin de dretes, del centre o d'esquerres. Féu tot el possible per mantenir l'ordre a dintre de la població, com per aturar el desgavell que venia provocat des de fora.

En més d'una ocasió es jugà la vida per salvar gent de dretes, monges o capellans. El 1938, quan Jordi Frigola, comissari de la Generalitat a Girona, hagué de marxar al front, el president Companys cridà Dalmàs i li oferí aquest càrrec. Dalmàs, després d'una certa reflexió, va demanar al president que li permetés continuar en la seva tasca d'alcalde de Cassà. "El seu ideal -es llegia en l'"Autonomista" el 20 de desembre de 1937- és la prosperitat, el benestar i la grandesa de Cassà de la Selva, la vila republicana per excel·lència".

Josep Dalmàs

Els darrers dies de la guerra seguí el camí de l'exili. Tot i les dificultats, aconseguí trobar feina de carrador en una fàbrica de taps de Montpeller. Visqué a la mateixa casa dels germans del president Companys, amb qui encara conversà diverses vegades en l'any 1939 i primers mesos del 1940. També fou molt amic de Josep Tarradelles i es veié sovint amb personalitats com Pompeu Fabra, Rovira i Virgili, Humbert Torras, Heribert Barrera i molts d'altres.

El 10 de juliol de 1947 tornà a Cassà, on morí l'any 1975. El 1977, després de molts anys de silenci, la Colla Excursionista, en la XI Festa Literària féu un homenatge pòstum a l'home que, en paraules de Pompeu Pascual, "va escriure la més preciosa pàgina de la història d'aquest poble".

Mn. Xavier Carbó i Maymí

Xavier Carbó i Maymí va néixer el 22 de setembre de 1893. Ja de petit se li endevinà la seva trajectòria posterior. En els primers anys va anar a estudi al col·legi dels "Hermanos" i féu també d'escolà amb les "Monges". Als 11 anys es va decidir per la carrera sacerdotal que seguí al seminari de Girona. Fou un excel·lent estudiant i es decantà pels estudis de filologia. Com a poeta, va participar en diversos Jocs Florals, entre d'altres els d'Olot, els de Barcelona i els de Girona, on guanyà un premi als 18 anys.

Els poemes de Mn. Carbó potser, s'ha dit, no tenen la perfecció de forma exigible, però sempre mostren l'empenta d'un formidable temperament poètic i el regust del llenguatge de la comarca on va viure. Fou el seu afany per conèixer aquest llenguatge el que el portà a col·laborar a l'Obra del Diccionari de la Llengua Catalana i amb l'"Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya". Es dedicà a fer, pacientment un acurat recull de cançons populars, rondalles i llegendes de les nostres terres. Parlava amb els veïns perquè li expliquessin tradicions i cercava, sobretot, la conversa dels avis per extreure'n paraules de pura arrel catalana que havien caigut o anaven caient en desús.

L'Institut d'Estudis Catalans li concedí un ajut per a anar a una universitat alemanya a perfeccionar els seus estudis lingüístics. Però la guerra del 14 i una mala grip li ho impedí. La malaltia el deixà delicat i una greu recaiguda li provocà la mort el 22 de novembre de 1918. Tenia llavors 25 anys, i no havia pogut realitzar ni tan sols la seva primera missa.

Un any després de la seva mort, en el llibre-homenatge "Migjorn" es recollí una petita part de la seva obra, que s'ha definit com "el cant del poeta a tantes persones que potser oblidem i com ningú han contribuït a fer il·lustre el nostre poble". En el llibre s'inclou aquesta poesia, que creiem prou representativa.

Mn. Xavier Carbó

Un esmolet

*Veus aquest home de la tosca fatxa
enmorenida, tota plena d'ombres
que, poc a poc, l'ample carrer rastreja?
És l'esmolet. Melangiós i rústec
calmosament avall va fent sa via
sempre a darrera la vetusta mola
que sembla amb ell fer una sola peça.
Lluny, que no es veu, entre cantons s'atura
i d'esma mou la mola, i ella xiula
sota del ferre amb estrident rialla.
Ni un llavi es mou, ni una espurna d'alegria
clareja a sobre de ses carns eixutes
que desembrals carícies gelebrides
i la xardor de fortes soleiades
han colorat amb la rigor del bronze.
Aquest home és ombriu i és solitari,
i el seu mirar omplert de melangia
porta a la ment d'antics carrers memòria;
d'estrets carrers a on les pedres suen
i les parets verdegens de simolsa.
(...).*

(CARBÓ I MAYMÍ, Mn. Xavier: Migjorn.
Edició Postuma d'Homenatge, 1919. 2ª Edició, C.E.C.,
Cassà de la Selva, 1971, pp. 73-74)

ELS FETS D'OCTUBRE

24

60

El 6 d'octubre de 1934, alguns membres de l'Ajuntament de Cassà, governat per una majoria d'esquerres encapçalada per Josep Dalmàs, s'adheriren a la proclamació que féu el president Lluís Companys i col·locaren la bandera de l'Estat català al balcó de la casa de la vila.

El mateix dia, fent-se ressò dels esdeveniments que es produïen arreu de Catalunya i a la resta de l'Estat espanyol, es declarà la "vaga general revolucionària" organitzada per membres del Centre Republicà. La vaga fou secundada per la majoria dels treballadors que, al matí, quan se'ls notificà,

deixaren de treballar sense que es produís cap més incident. El dilluns dia 8, tothom es reincorporà normalment a la feina.

La resposta a aquests fets no es féu esperar gaire: el 10 d'octubre, Jerónimo Cortijo, brigada de la Guàrdia Civil, convocà una sessió extraordinària de l'Ajuntament i notificà que "por orden del Sr. Comandante militar de la Plaza de Gerona, destituye al alcalde y a todos los consejeros que se solidarizaron en la proclamación del Estado Catalán en la noche del día seis". Així, Josep Dalmàs amb Jacint Corominola, Miquel Solà, Giordano Mestres, Josep Coll i Josep Duch, que es responsabilitzaren de l'acte, abandonaren l'Ajuntament. Quedaren a la sala els consellers Joaquim Jubert, Narcís Vilallonga, Lluís Puig, Miquel Esteba, Domènec Rodà, Emili Cassà, Enric Roca i Josep Bosch, a qui es donà deu minuts per a triar nou alcalde. Hom elegí en Joaquim Jubert, independent, i Narcís Vilallonga de la Lliga Regionalista com a alcalde substitut.

La Guàrdia Civil també procedí el mateix dimecres, a les dotze del matí, a la detenció de Lluís Adroher i Hermenegild Roura, que foren traslladats amb

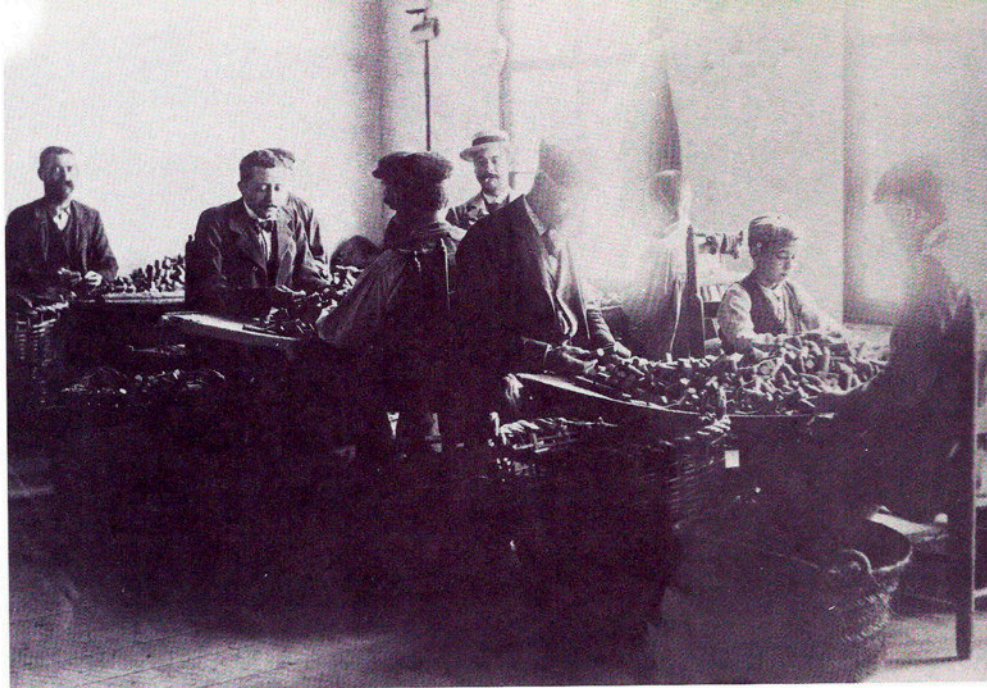

A la dreta de l'alcalde Dalmàs, Hermenegild Roura, un dels detinguts arran dels "Fets".

automòbil a Barcelona. President i secretari, respectivament, del Centre d'Esquerra Republicana de la vila i ex-president, aquest últim, de la revista local "Horitzó", havien encapçalat la vaga del dia sis i havien redactat i signat un telegrama dirigit al president Companys declarant-li l'adhesió incondicional.

Els dos cassanencs varen estar empresonats, primer a la Model i després al vaixell anomenat "Uruguai", juntament amb altra gent detinguda arran de la forta repressió que es dugué a terme després dels incidents d'octubre.

La majoria dels treballadors del suro s'afegiren a la vaga general. A la foto, els de can Menna.

Durant aquest temps, des de Cassà es féu el possible perquè es deixés en llibertat els dos detinguts. El nou Ajuntament, en sessió del 16 d'octubre, decidí enviar una comissió al comandant militar de Girona per demanar-li la immediata llibertat dels dos veïns i aprofitar la visita per a

procurar la devolució de totes les armes requisades per la Guàrdia Civil durant aquells dies. Així mateix, es proposà la tramesa d'un telegrama al president de la República i al president del Consell de Ministres demanant l'indult dels condemnats a mort en els darrers consells sumaríssims

de Barcelona. Després d'aquest i d'altres tràmits, Hermenegild Roura i Lluís Adroher foren posats en llibertat al principi de 1935, però l'Ajuntament democràtic destituït no aconseguí recuperar el seu lloc fins a les eleccions de febrer de 1936.

61

Dretes i esquerres

L'enfrontament ideològic vigent entre dretes i esquerres es féu latent i tibant durant els incidents d'octubre i els mesos posteriors. L'opinió escrita n'ha deixat mostres:

"-Aquest betes-i-fils, ha perdut la meitat de la seva clientela. Que vagi essent de dretes.

-Aquest sabater esquerrà, ja no farà tantes sabates!

-Aquell ja no anirà més. No vol fer profit a un d'aquell color!

No n'haveu sentit dir, de frases molt semblants, durant tots aquests dies? Sí, senyor, a Cassà! El poble consagrat com a Llar Històrica del Liberalisme, de la Democràcia!

Parleu de Liberalisme, us

n'omplen la boca, i sous capaços de declarar pactes de fam?

Parleu de Democràcia, i no respecteu l'opinió d'altri?

Quins liberals!, quins demòcrates!.. (...)

(F.P.C.: "Quatre Mots: Coses de Cassà". **Horitzó**, novembre de 1934, Cassà de la Selva)

LA GUERRA CIVIL

25

Van ser molts els cassanencs que anaren al front. A la dreta de la fotografia, extreta de "La Vanguardia" del 10 de juny de 1937, apareix Ricard Gruart Codolà mort al final de 1938.

62

En esclatar la Guerra Civil, l'ajuntament constitucional restablert el 14 de febrer continuà, de moment sense canvis, fent-se càrrec de la situació i establint, a la seva manera, les primeres mesures per a la normalització de la vida en la rereguarda i per a neutralitzar possibles accions dels simpatitzans de la sublevació.

El 2 d'agost se celebrà el primer ple i es decidí per unanimitat la "incautació de l'edifici que fins ara ha servit d'església parroquial..., de l'edifici convent i església de les monges..., dels edificis convent i escoles "La Selva", abans "Germans de la Doctrina Cristiana" i "per motius d'utilitat

pública, la casa nº 6 de la Plaça Clavé". També es va decidir fer un repartiment d'unes 200.000 pesetes entre els elements de dreta de més o menys posició, amb la finalitat de donar treball als obrers en atur.

Una vegada controlada la situació a Catalunya calia normalitzar la vida política del país. Es dissolgueren tots els Comitès Locals de Milícies Antifeixistes i es donà pas a la participació dels sindicats en el govern. El 9 d'octubre de 1936 es decretà que els Ajuntaments havien d'acomodar els seus components a la representació dels Partits i Sindicats, en la mateixa proporció que intervenien en el Govern de la

Generalitat. El nombre de consellers variava segons els habitants de cada població. L'Ajuntament de Cassà, tot i pertocar-n'hi onze, es constituí amb divuit consellers, que més tard es reduïren a setze per la dimissió dels dos representants del POUM, partit que fou il·legalitzat a conseqüència dels aldarulls a mitjan 1937. Aquest Ajuntament, amb Josep Dalmàs al seu cap, es mantingué bàsicament inalterable fins al final de la guerra.

El problema de l'atur fou un dels que més preocupà el

consistori republicà, especialment pel sector més malparat, el de la construcció. Es posaren en marxa tot un seguit d'obres i l'Ajuntament es féu càrrec de la construcció de les escoles, fins aleshores en mans d'una empresa de Girona, i d'un camp de futbol.

Amb aquesta idea es creà també, a can "Paró", la Fàbrica Municipal del Suro que donà feina a molts homes. A més, amb els productes manufacturats que sortien es feren intercanvis amb l'estranger, comptant amb l'ajut d'empresaris surers de Cassà situats a França. Això permeté salvar millor que pitjor uns anys d'extrema escassetat; s'obtenien productes sanitaris i sobretot queviures per a abastar la població, fins i tot

L'Ajuntament de la guerra

Després del Decret de l'11 i 14 d'octubre de 1936, l'Ajuntament de Cassà quedà constituït així:

ERC (6): Josep Dalmàs, Josep Coll, Hermenegild Roure, Francesc Abella, Lluís Adroher, Víctor Sabrià.

CNT (6): Lluís Xena, Primitiu Cassà, Joan Vilà, Josep Suñer, Carles Mir, Ataulf Maymí.

POUM (2): Lluís Cassà, Josep Ors.

ACR (2): Lluís Olivé, Josep Nonell.

UR (2): Pere Auradell, Àngel Dalmau.

venia gent de fora a comprar a Cassà. Els seus problemes tingué el consistori, però, per

aconseguir suro per a la fàbrica. El juny de 1937, quan s'estaven quedant sense matèria, s'aconseguí, juntament amb Sant Feliu, Palafrugell, Palamós i Llagostera, una partida de suro de 2000 quintars provinent del sud.

Tot i els esforços de l'Ajuntament, la situació econòmica s'agreujà a mitjan 1937 i es féu impossible mantenir totes les despeses. S'hagueren de suprimir definitivament les milícies -que havien continuat actuant sota la Comissió de Defensa de l'Ajuntament- i els sous dels consellers, depurar la brigada municipal i paralitzar les obres de construcció a càrrec de l'Ajuntament, excepte les escoles.

Durant els anys de la guerra, la indústria del suro continuà produint i ajudà a solucionar molts problemes de subsistències. A la foto, treballadors de can Turon.

EL SENY EN LA REVOLTA

26

64

Amb la sublevació de juliol del 36 es creà a Cassà, com arreu, un Comitè local de Milícies Antifeixistes encarregat de mantenir l'ordre a la vila. Fou format pel mateix alcalde, Josep Dalmàs, i per altres membres d'Esquerra Republicana i de la CNT. S'organitzà un grup de nois que, armats, s'ocuparen de la vigilància del poble.

A diferència del que ocorregué en altres llocs, a Cassà no es donà cap enfrontament violent ni es produí cap mort. Molt al contrari, el poble fou titllat d'"oasi" de tolerància i seny. L'alcalde Dalmàs, ajudat pels milicians, evità en

més d'una ocasió que es produïssin fets greus.

Pocs dies després de l'alçament, uns incontrolats vinguts de fora, dels Comitès de Salt i de Badalona, pretengueren cremar l'església, "símbol de l'explotació i del feixisme". El conflicte va acabar amb la crema d'imatges, mobles i documents fora del temple parroquial. No es pogué evitar, encara, que al final de l'any altra gent, ajudada per alguns veïns del poble, desmuntessin i cremessin el retaule major.

A mitjan desembre aparegueren de nou un grup d'homes armats, capitanejats

En aquesta pàgina i a la següent, dos dels pocs documents gràfics que es conserven de la crema i destrucció d'objectes i documents de l'església.

per un tal Antoni Roca i per un ex-guardia nacional republicà anomenat Josep Flores, poc estimat a la vila. Aquest cop venien a buscar capellans i gent de dretes.

Després de moments de forta tensió, els milicians pogueren reduir els forasters que hagueren de marxar amb les mans buides i amb un seriós avís perquè no tornessin més. Certament, tothom sabia que a Cassà s'hi amagaven moltes monges i capellans, més de seixanta s'ha arribat a dir. Acollits en diverses cases del poble, tenien fins i tot la seva llibreta de racionament, i no era estrany que celebressin actes litúrgics cada diumenge en llocs ben coneguts.

Durant un temps es tingueren retinguts alguns veïns, més o menys destacats reaccionaris, en una casa de la plaça de la Coma, a can Vall-llovera, en previsió que qualsevol dia no tornés un escamot d'incontrolats i els agafessin desprevinguts.

Al principi de 1939, tot l'esforç esmerçat per portar a terme el bon govern i les idees que la gent d'esquerres defensava, es veié ensorrat per la desfeta de l'exèrcit republicà i l'avançament dels nacionals. Per Cassà passà, com per totes les comarques gironines, l'últim reducte dels vençuts, gran quantitat de gent cap a l'exili. Entre 1.700 o 1.800 soldats de les forces republicanes s'hostatjaren en diversos magatzems del poble en el seu camí cap a la frontera.

Com a últim avís de l'arribada de les tropes franquistes, Cassà fou bombardejada al final de gener, causant en pocs moments els morts que, tan assenyadament, s'havien evitat durant gairebé tres anys.

65

Morts per les bombes

El 29 de gener de 1939, Cassà patí un bombardeig aeri. Temps més tard es trobaren restes de bombes que no havien explotat; algunes foren desactivades, però altres encara ocasionaren algun mort més.

Nom	Edat	Causa
Maria Canals Roig	52 anys	bombardeig
Caterina Payret Suñer	57 anys	bombardeig
Dolors Salvador Torras	27 anys	bombardeig
Josep Sureda Casanovas	47 anys	bombardeig
Rosa Torras Gispert	56 anys	bombardeig
Lluïsa Xiverta Carbó	-	bombardeig
Salvador Dauset Fàbrega	7 anys	explosió bomba
Jaume Matas González	12 anys	explosió bomba

Si bé durant tota la guerra no es produí cap mort violenta a Cassà amb motiu de l'alçament de l'any 36 o posteriorment amb la repressió franquista, sí que es va pagar un cost elevat al front de batalla, on van morir molts joves cassanencs. Tot i així, són pocs els noms que es

poden trobar enregistrats al llibre de defuncions. Per tant, per a fer un recompte exhaustiu ha estat necessari recórrer a la memòria oral. Aquí es presenta una llista amb una gran part dels homes de Cassà que van morir en la lluita o com a conseqüència directa d'ella.

Nom	Lleva	Lloc de la mort	Front
Fidel Abras Muntada	36	Segre	Republicà
Joan Alsina Bayó	29	Clínica Militar de Banyoles	Republicà
Agustí Anglada Borell	-	Ebre	Republicà
Jaume Anglada Vargas	31	Jaca	Republicà
Narcís Arbusé Comas	-	Tarragona	Republicà
Josep Artigas	40?	Extremadura	Republicà
Esteve Bagué Dalmàs	-	-	Republicà
Jaume Baleri Sagué	30	Ziezar (Múrcia)	Republicà
Josep Barnés Vilà	31	Biescas (Osca)	Republicà
J.M ^a . Berdalet Pibernat	39	Vilalba dels Arcs	Nacional
Agustí Blanes Arnau	-	Mallorca	Republicà
Joan Bosch	-	València	Republicà
Ramon M ^a . Bosch Aymerich	-	Còrdova	Republicà
Joaquim Boschdemont Felip	29	Extremadura	Republicà
Josep Bou Vall-llovera	39	Jaca	Republicà
Joaquim Bou Gich	-	Terol	Republicà
Martí Busquets Anglada	40	Segre	Republicà
Pere Cabarroques Compte	41	Hospital Militar de Girona	Republicà
Joaquim Cabarroques	28	Segre	Republicà
Narcís Cañet Viñolas	31	-	Republicà
Emili Cañiguerall Adrové	25	Seu d'Urgell	Republicà
Narcís Casadevall Rovira	28	-	Republicà
Joan Casellas Falgas	-	Vilafranca del Penedès	Republicà
Joaquim Casellas Pou	35?	-	Republica
Josep Casellas Pou	39?	-	Republicà
Josep Cebrian Casadevall	37	Extremadura	Republicà
Joan Ciurana Carreras	32	Hospital de Valls	Republicà
Emili Ciurana Carreras	39	Hospital de Pedralbes de Barcelona	Republicà
Josep Escalona Mena	39	Còrdova	Nacional
Lluís Estrany Pijoan	36	Ebre	Republicà
Salvi Fusté Comas	27	Segre	Republicà
Cosme Gelabertó Bagudanch	35	Terol	Republicà

Nom	Lleva	Lloc de la mort	Front
Ismael Gispert Llagostera	36	Artesa de Segre	República
José Grimal Aguilar	31	-	República
Josep Gruart Arderiu	34	Tarragona	República
Ricard Gruart Codolà	40	Caldes	República
Joan Jordà Puig	33	Terol	República
Josep Martí Bou	36	Aragó	República
Victor Matas Grau	34	Ebre	República
Ricard Mestres Massa	37	València	República
Joan Mir Mestres	37	Màlaga	República
Pere Mullera Raset	33	Alcañiz (Terol)	República
Lluís Nadal Parleris	41	-	República
Narcís Nadal Cruz	-	-	-
Jeroni Pallarols Matilló	34	Ulldemolins	República
Raimundo Pascual Tibau	37	Extremadura	República
? Pibernat ?	-	-	República
Joan Pla Viñolas	33	Ebre	República
? Polo ?	-	Mallorca	República
Joan Pujades Turon	30	Terol	República
Francesc Ribot Albino	39	Aragó	República
Projecte Ros Albertí	32	Sevilla	Nacional
Amadeu Ros Farraros	30	Badajoz	República
Francesc Ruart Roselló	38	-	-
? Rutllant ?	-	-	-
Martí Sala Borell	23	Mallorca	República
Baldomer Salvi Torras	-	-	República
Adolf Sardó Heras	34	Terol	República
Salvador Sargatal Busquets	33	Camp concentració de Santander	República
Alfons Teixidor Carreras	34	La Seu d'Urgell	República
Antoni Teixidor Colomer	36	Panticosa	Nacional
Joaquim Tolosà Alsina	40	-	República
Joan Torrent Casellas	32	Ebre	Nacional
Josep Torrent	-	-	Nacional
Jaume Vert Ferrer	39	Villalba de los Arcos	Nacional
Pere Vidal Medià	31	Terol	Nacional
Jaume Vidal Cals	-	Borges Blanques	República
Josep Vila Casanova	25	Hospital Militar Girona	República
Marcel Vila Mallorquí	34	Hospital Militar Girona	República
Narcís Vila Viñolas	23	Segre	República
Martí Vilaret Carabús	30	Terol	República
Joan Vilaret Carabús	32	Ulldemolins	República
Joaquim Xifró Sallés	-	Manresa	República

FRANQUISME

27

A l'esquerra de la fotografia, es veu el grup d'habitatges protegits "San José", les "cases barates", en la nevada de 1962.

68

Després de la caiguda de Barcelona, les comarques gironines van quedar totalment ocupades per l'exèrcit franquista entre el 2 i el 9 de febrer de 1936. A Cassà, el 3 de febrer entraren les tropes legionàries de la divisió "Frecce Verdi", i el dia sis el comandant de dita divisió reuní les "forces vives" de la població per formar una comissió municipal provisional.

Immediatament es posaren en marxa les mesures de repressió i depuració. Afortunadament, a Cassà no hi hagué cap execució, però els qui assumiren la "investigació criminal" endegaren tot un seguit de denúncies i detencions. Molts dels

detinguts aviat foren deixats anar per manca de proves. La resta consistí en la confiscació d'alguns béns i la general retallada de llibertats: tancament d'associacions, supressió de sindicats, depuració d'alguns empleats municipals, canvi dels noms dels carrers,...

El 27 de febrer es creà la primera Comissió Gestora que apareix a les actes. A partir d'aquest moment i fins a les primeres eleccions municipals democràtiques, se succeïren un total de tretze Juntes Municipals formades per les persones d'ideologia més conservadora del poble. Els primers anys, els càrrecs estigueren ocupats per la gent

més afí al franquisme, falangistes, ex-combatents i sempre gent d'"ordre" de Cassà. Foren anys durs, de racionament, d'estraperlo i de restriccions que afavoriren l'aparició d'especuladors i oportunistes.

A partir dels anys cinquanta, amb la nova legislació municipal, les juntes deixaren de ser provisionals. El grup que es movia entorn d'Acció Catòlica va anar adquirint importància i fou el que organitzà tota la vida política, social i cultural del poble: actes religiosos, Jocs Florals, cursos d'estiu, esports, etc.

En aquests anys s'inicià la recuperació de l'economia, i els alcaldes d'aquesta època, Josep Mª Vidal Figueras, Francesc Nadal i Josep Mª Almeda, i els seus ajuntaments, hagueren de fer front a les obres urbanístiques i a les millores dels serveis necessaris per a la població i per al seu desenvolupament. Es construïren cases protegides, com el grup de Sant Josep o els pisos de les Sogues, que permeteren afrontar la creixent demanda d'habitatge, incrementada per les successives onades d'immigrants. Es feren les problemàtiques obres del subministrament d'aigua potable, per a les quals fou necessari posar contribucions especials, no molt ben rebudes per la gent que se'n podia proveir fàcilment.

El darrer Ajuntament franquista fou encapçalat per Josep Mestras, director de les

Un dels últims plens del franquisme.

“Escuelas Nacionales”. En aquests últims anys es van fer les obres de pavimentació i il·luminació dels carrers i s'acabà la xarxa del clavegueram.

A la segona meitat dels anys seixanta s'inicien actes d'oposició al règim de la mà de la Colla Excursionista. La reivindicació d'una cultura nacional catalana i l'organització d'activitats puntuals per aquest fi, com els recitals de cançó, les conferències de personalitats de tarannà antifranquista, etc., ho exemplifiquen.

En els anys setanta, s'afermà el rebuig a les últimes autoritats del règim. Les pintades clandestines també aparegueren a Cassà. Arran de la celebració de la Diada Nacional de Catalunya de l'any 1977, es presentava l'Opció Democràtica Cassanenca, agrupació de persones vinculades a diversos partits polítics opositors -d'Unió Democràtica al PSUC- amb ànim “de no deixar que l'Ajuntament prengui més determinis d'esquena al poble”. Molts dels integrants formarien part del primer Ajuntament democràtic.

69

El problema de l'aigua

Un dels problemes més preocupants i onerosos fou el del subministrament d'aigua potable pel poble. Un escrit del juny de 1953 de la revista local “Luz y Guía” palesa així la preocupació pel tema:

“La gravedad acuciante del problema (...) le han convertido en

una obsesión angustiosa de nuestra villa. Las amas de casa con el cántaro o el cubo a cuestas realizando largos desplazamientos para proveerse del elemento líquido; las continuas y pacientes colas que forman los vecinos aguardando turno ante las “bombas” públicas cuyo servicio se ha limitado a muy pocas horas; los pozos agotados, son otras tantas instantáneas

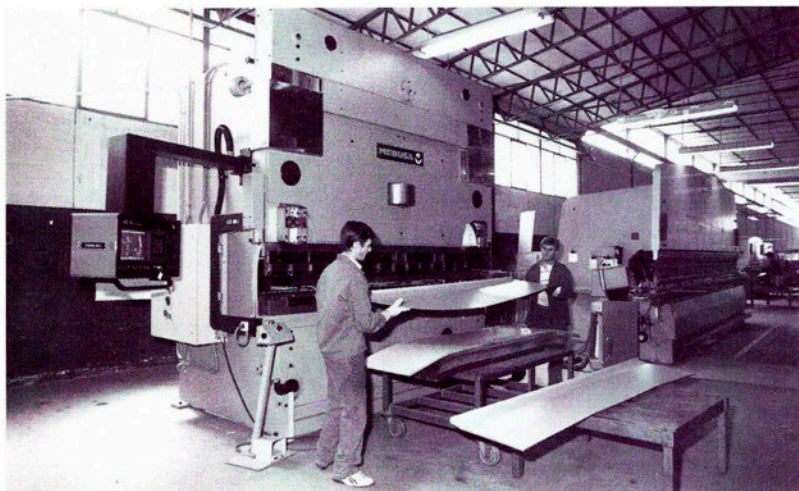
sombrías de Cassà de la Selva en los últimos meses y el tema popular de comentario constante”.

El problema no se solucionà fins al maig de 1959 quan, després de llargs tràmits i operacions, s'inaugurà el nou subministrament d'aigua.

(“Luz y Guía”, núm.101, Cassà de la Selva, maig-juny de 1953, pp. 20.)

NOU IMPULS INDUSTRIAL

28

El metall és un dels sectors punta en la indústria cassanenca.

70

A partir dels anys cinquanta-seixanta, s'inicia a tot l'Estat el redreçament econòmic. En aquests anys Cassà quedarà distanciada de les poblacions costaneres, tocades per la "vareta màgica" del turisme, que fins ara, havien seguit una dinàmica semblant a redós de la indústria del suro. Malgrat tot, Cassà es beneficiarà del seu emplaçament a cavall entre l'àrea de principal desenvolupament de la comarca, Girona, i la zona de la costa, que li permetrà una fàcil accessibilitat a les principals vies de comunicació i centres de consum.

Cassà, amb una base industrial

centrada en el sector suro-taper, començà un procés de diversificació en la seva economia que li donarà una major estabilitat. Sense que la manufactura del suro perdés el seu paper principal, es desenvoluparen altres activitats, essent les més rellevants el metall, la confecció tèxtil, el material elèctric i la indústria alimentària, totes elles amb un equipament tècnic molt avançat.

La indústria del metall aparegué a redós de la industrialització del suro. Sorgiren empreses que, oferint els seus serveis als tapers, van donar mostres de gran enginy en solucionar importants

problemes de mecanització del sector. Actualment, en el sector del metall i de la maquinària destaquen empreses com Roser, S.A., vinculada a la indústria alimentària càrnia. La dimensió de l'empresa i el nivell tecnològic són notables, i té un pes específic a nivell estatal. La foneria Xifra i l'empresa Metalgom produeixen peces per a conegudes multinacionals dedicades a la fabricació de l'automòbil.

El sector tèxtil, un dels més representatius de la indústria catalana, també és present a Cassà. L'empresa de més grans dimensions, amb gairebé

Ocupació de la població l'any 1986

Sectors	nombre	%
Total Primari	175	6,94
Total Indústria	1.349	53,51
Electricitat, gas, aigua	11	0,44
Extracció gas, petroli, minerals	22	0,87
Metall	312	12,38
Alimentació	239	9,12
Tèxtil, cuir, confecció	145	5,75
Suro, fusta	512	20,31
Paper i arts gràfiques	26	1,03
Indústries químiques, plàstiques	91	3,61
Total Construcció	192	7,62
Total Serveis	787	31,22
TOTAL	2.503	100

(LLEONART, Pere: *Les potencialitats dels centres industrials de tercer nivell*. Generalitat de Catalunya/Banca Catalana, Barcelona, 1987).

300 treballadors, és la de roba interior "Princesa", que pertany a un grup empresarial forani. Per altra part, són abundants els petits tallers, que sovint treballen per empreses més grans del sector. En general, aquesta indústria ocupa bona part de la mà d'obra femenina local, amb salaris reduïts.

Una indústria d'importants dimensions, d'origen local i en actual expansió és Inecsa, que fabrica material elèctric: reactàncies, fil esmaltat, tub aïllant, ... És la segona empresa a nivell d'ocupació. Són també d'iniciativa local les empreses del sector de l'alimentació, que elaboren derivats de la carn bàsicament.

En els anys vuitanta han aparegut empreses que diversifiquen encara més el teixit industrial cassanenc. La reconversió dels aglomerats de suro en aïllaments de poliuretà, i les inversions estrangeres en aquest sector, són un element nou. Indústries de transformats plàstics, de nous materials de construcció, d'arts gràfiques, etc., mostren la nova dinàmica industrial i es reafirma aquesta opció pel desenvolupament econòmic local.

Tot això ha implicat que el Pla General i les Normes Subsidiàries hagin acomodat un sòl per a la ubicació de nous assentaments industrials. La previsió s'ha fet en dos llocs, un

d'iniciativa privada, situat a la C-250, davant del mas Ros; i un altre d'iniciativa pública -Pla Parcial Industrial-, situat entre la carretera de Riudellots, el camí pel cementiri i la futura variant de la carretera C-250, prevista per després de 1992.

Un parc tecnològic a Cassà?

Segons es desprèn de diverses notes de premsa, a Cassà és previst d'ubicar un parc d'alta tecnologia i un centre de negocis, així com diverses àrees de serveis. És una iniciativa de la Generalitat que ha escollit provisionalment aquesta zona per la seva tradició industrial, la proximitat amb Europa i les bones comunicacions. El primer pas l'ha fet l'Institut Català del Sòl que "ha adquirit, per un total de quaranta milions de pessetes, una finca -Can Vilallonga- de prop de cent hectàrees situada en el terme municipal de Cassà de la Selva amb la finalitat que formi part del futur Parc d'Alta Tecnologia del Gironès."

(EL PUNT, 6 de maig de 1990, p.10)

A la segona meitat del segle XIX s'estén la utilització de molins de vent per a pouar aigua i regar horts i camps. A Cassà se n'han comptabilitzat un total de 41, molts dels quals eren fabricats al mateix poble.

Antoni Planas i Mundet, en Serreta, instal·lat a la plaça de la Coma, "és segurament el més antic fabricant de molins de vent de ferro de la província de Girona. Els primers indicis daten de 1860. Ell fou dels que introduïren canvis fonamentals en la fabricació de molins, sobretot pel que fa als materials; segons les dades que tenim, fou qui començà a fabricar molins de ferro forjat i de fundició, ja que fins aleshores es construïen bàsicament amb fusta i lones.

Dins del període de fabricació d'en Serreta, n'hi varen haver tres de summament marcats.

El primer període començà cap al 1860. Fabricà molins amb tota l'estructura, tant la base com les aspes, de ferro forjat. Les aspes eren similars a les dels antics molins de moldre gra o oli, amb l'única diferència que aquestes estaven fabricades amb ferro forjat i de dimensions molt reduïdes. Perquè funcionés, s'hi col·locaven uns trossos de saca o lona a sobre i amb això passaven a ésser superfícies amb resistència al vent, començant a voltar. La superfície de les aspes solia ser tapada d'acord amb el vent que feia. Així, quan el vent era més fort, perquè voltés a les mateixes revolucions, hi havia menys superfície tapada i en cas contrari al revés.

El segon període es caracteritzà, bàsicament, perquè tota l'estructura de sosteniment del molí era de fundició. Però, en canvi, les pales seguïen essent del mateix tipus que abans.

El principal avantatge que tenien les pales en forma d'aspa era que quan els tramuntanals bufaven el molí podia voltar sense res a la superfície de les seves aspes i no perillava. El fet d'haver d'anar posant i

traient les saques de les aspes representava un inconvenient.

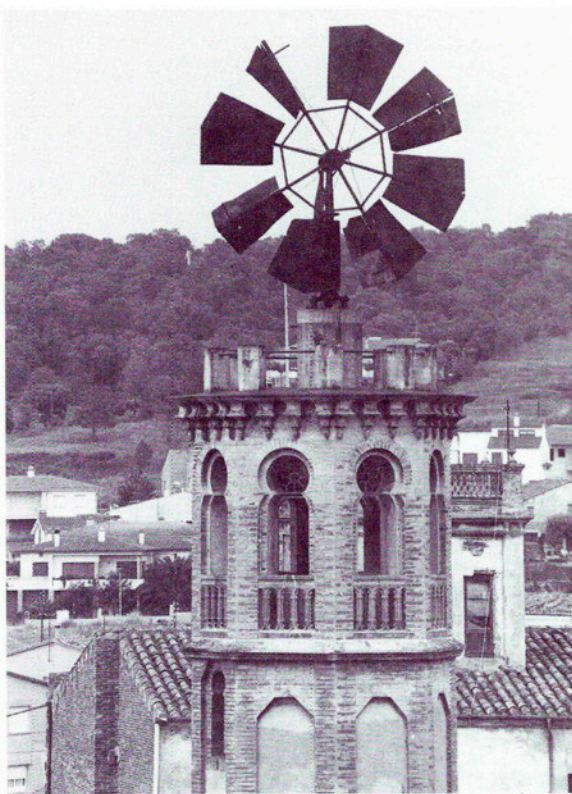
La tercera i més important modificació fou realitzada entorn del 1874 i patentada el 7 de novembre de 1877. Aquest molí era format per una base de ferro colat i per un rodet de vuit pales. Aquest tenia la característica d'ésser autoregulable: de les vuit pales que el constituïen, quatre eren fixes i les altres quatre eren mòbils.

Les quatre pales mòbils funcionaven de la següent manera. Si ens imaginem un punt de partida zero, on no hi ha vent, les vuit pales tenien la mateixa superfície d'incidència al vent. Ara bé, gràcies a unes molles que estaven col·locades darrere, les quatre pales mòbils oferien una certa resistència a girar-se completament, contrarestant així la força del vent. Per tant, quan el vent augmentava, com que disminuïa la superfície d'incidència del molí contra el vent, aquest augmentava alhora la seva velocitat de rotació. Això fou un gran avenç. Actualment, les tècniques més sofisticades dins del camp dels aerogeneradors tenen presents les regulacions de pas variables, tot augmentant o disminuint la superfície de captació, segons la força del vent i fent que el nombre de voltes del molí sigui constant.

Els elements d'aturada dels molins, foren quasi iguals a les tres èpoques. Eren dos els elements d'aturada que portaven integrats els molins, ambdós eren manuals. El primer era una cadena fina que estava lligada a la cua del governall i que servia per a col·locar el molí en paral·lel al vent, la principal operació de parada. El segon consistia en una cadena gruixuda que estava lligada al molí, i en el seu extrem hi havia un ganxo. Aquest ganxo es posava en un dels forats que hi havia darrere de cada pala, per a poder així estacar el molí.

Aquests molins eren molts pesats. Només el pes d'una pala era d'uns 40 kg; això implicà que l'eix hagués d'aguantar com a mínim un pes de 320 kg, a més de les pressions dels vents i d'altres esforços. El timó o governall pesava uns 100 kg. L'eix de transmissió de les pales a l'excèntrica voltava sobre

El magnífic molí d'en Serreta a can Trinxeria, que caldria conservar.

uns marcs de fricció que s'havien de canviar força sovint, sobretot la part inferior, ja que era la que havia de suportar tot el pes de les pales.

Normalment, tots els molins anaven equipats amb excèntriques circulars, amb una gamma de models bastant similars.

L'Antoni Planas va obtenir una patent per als seus molins el 7 de novembre de 1877, però perdé els drets per culpa d'un plet que li interposà en Miquel Clacé i que va guanyar aquest el 5 de maig de 1882. Jo no estic capaçitat, ni per la paperassa ni pels juristes, a dir si el que Planas va construir va ésser o no inventat per ell. Però el que sí puc assegurar és que el tipus de regulació de les seves pales en tot cas és única a les comarques de Girona i amb tota la documentació que he vist no hi ha res semblant."

Josep Vidal i Pagès, també de la plaça de la Coma, fou un altre fabricant que "va estar d'aprenent al taller d'en Serreta, on conegué l'ofici.

Té dues èpoques de construcció de molins. La primera, anterior a la Guerra Civil; i la segona, posterior. Els molins de la primera època els feia pagar a 250 ptes. Per contra, els de la segona època, en valien 2.000 l'any 1945; i 9.000, el 1950; que fou el darrer any de fabricació, totalitzant una vintena de molins.

Les característiques són: Molí de 18 pales amb un rodet d'1'8 metres de diàmetre amb una pala que feia de governall. La tranmissió era directa del rodet a l'excèntrica. La característica d'aquesta excèntrica era que portava un contrapès que permetia al seu molí, quan bombava l'aigua, de treballar millor."

(Tió i Rotllant, Jordi, Molins de vent a les comarques gironines, Col·legi Oficial de Perits i Enginyers Tècnics Industrials de Girona i Escola Universitària Politècnica de Girona, 1984, pp.34-39 i 42-43.)

L'ESPORT

29

*Molts cassanencs
s'aplegaven al passeig
Vilaret per veure les
curses ciclistes de principi
de segle.*

Esports que practicaven els cassanencs a començament de segle eren bastant diferents dels d'avui dia, com també ho eren els llocs on es desenvolupaven: curses ciclistes al voltant del passeig de Vilaret per la Festa Major, combats de boxa a la Sala Galà, les "batalles d'escuts" cada diumenge al pati dels "hermanos", i els concurrents campionats locals de natació que es feien a la resclosa de la riera Verneda, eren algunes de les pràctiques esportives populars.

Però ben aviat, com a la resta dels pobles, els grups de joves en calces curtes i samarretes de coloraines, entossudits a

perseguir la pilota, van convertir el futbol en l'esport per excel·lència.

Durant l'estiu de l'any 1912 i seguint la febrada general, va arribar el futbol a Cassà, introduït per uns disset afeccionats, entre els quals destacaven, el doctor farmacèutic Robert Pascual, que regalà la primera pilota de reglament, l'administrador de finques Innocenci Cassà, que proporcionà el primer camp amb l'inconvenient que hi havia un perer al bell mig, que s'havia de respectar, i el rector mossèn Joaquim Bosch, que pagà el lloguer del camp durant els primers anys, unes 30 pessetes anuals.

El dia 18 d'agost de 1912, al Camp d'en Trompa, el primer dels vuit camps de joc de què ha disposat el poble, es feia la presentació oficial del nou esport amb un partit entre l'Strong FC gironí i el FC Cassà o equip fundacional, vestit amb samarreta i pantalons blancs, anomenats els colors dels pobres. Com tot bon començament, l'equip de casa va sortir apallissat per set gols a un.

La formació de diversos equips demostrava l'acolliment que tenia el futbol. L'Estrenus FC, el FC Cassà, que primer serà

l'equip dels estudiants fins a passar a ser l'equip dels catalanistes, el Pàtria FC, la Unió Deportiva Cassà, el Club Sportiu Cassà, que desfilà a l'Estadi de Montjuïc l'any 1929 amb motiu de l'Exposició Internacional, l'Atlètic Futbol Club Cassà, les penyes Renaixement, Tranquils, Amistat, eren alguns dels pioners d'aquest esport.

Una gran concurrència hi havia en els partits del diumenge entre els jugadors del poble i un equip de seminaristes o de l'hospici de Girona que arribaven amb el popular carrilet. El 1939, la selecció de jugadors locals s'enfrontava a l'equip dels soldats d'artilleria destacats al poble, anomenat

"Els Manguitos", que disposaven d'una petita formació musical que actuava cada vegada que es feia un gol.

Els desplaçaments dels jugadors cassanencs als pobles veïns era tota una aventura. Durant els anys vint la gran tartana de Lluís Salvador era qui transportava els futbolistes, fins a arribar al camió de bestiar de Joan Bosch durant la postguerra.

Després de la crisi dels anys quaranta, el futbol a Cassà es consolidà amb la fundació de la UD Cassà al final de 1945, entitat que ha vetllat per aquest esport fins avui, a més de fomentar altres activitats esportives i organitzar durant

molts anys l'envelat de la Festa Major.

La segona entitat esportiva del poble és el Foment Sportiu Cassanenc, fundat l'any 1967, amb les seccions de bàsquet, hoquei, patinatge, tennis de taula, natació i futbol sala durant l'estiu. Aquestes especialitats esportives han anat en augment i han estat potenciades amb la construcció recentment del Pavelló Polisportiu.

Altres entitats com l'Associació d'Escacs, el Club 4 Jotes de Pesca, el Club de Petanca, el Club de Tennis, i el CRAC de rugbi també han realitzat una tasca important en l'arrelament de l'esport.

Camps de futbol cassanencs

Nom	Anys	Situació
Camp d'en Trompa o dels Estudiants	1912-1913	prop de can Gascons i de la carretera de Caldes de Malavella.
Camp d'en Sensio o dels Lluïsos	1913-1914	prop de l'estació del tren
Camp de can Constantins o dels Economistes	1914-1916	al carrer del Remei
Camp de can Costa o dels Catalanistes	1920-1923	carrer dels Vidres
Camp de can Carbó, dels Economistes o dels Crònics	1922-1927	barri del Firal
Camp de can Palau o camp del Club Sportiu Cassà	1928-1934	al carrer del Remei
Camp de can Carbó o de l'Atlètic Club Cassà	1936-1938	barri del Firal
Camp Municipal d'Esports o camp de les Escoles	1939-avui	Rambla Onze de Setembre

"LLUM I GUIA"

30

Després de la Guerra Civil, molts joves estaven mobilitzats per l'exèrcit, els uns per "recuperar" el servei militar fet en les files republicanes, altres perquè els tocava de quintes. En alguns casos estaven molt de temps fora de casa i és per això que un grup de joves, sigui perquè disposaven de permisos llargs, eren fills de vídua o tenien pròrrogues acadèmiques i, per tant, residien al poble, van decidir enviar unes cartes als seus companys mobilitzats tot explicant el que passava al poble.

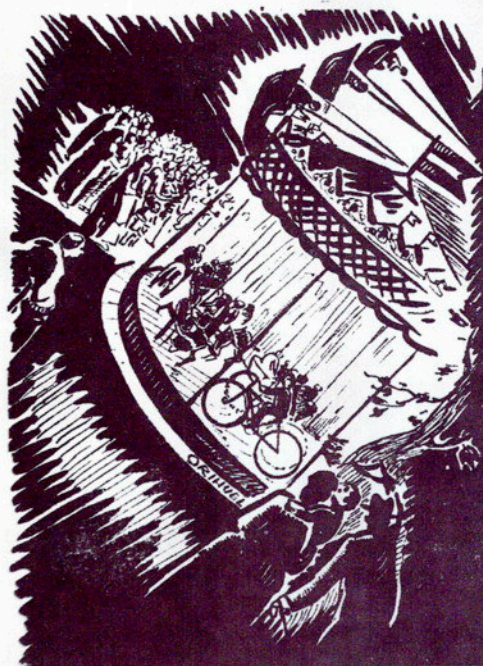
Eren cartes ciclostilades, i d'aquest servei se'n va dir "El Correo del Ausente". La primera va sortir el 30 de

novembre de 1943 amb una tirada de 100 exemplars. Estaven escrites en to de carta personal i se'n feia una al mes. L'experiència va durar 5 mesos.

Passat aquest període, els promotors de la idea es

Luz y Guia

Año V - Núm. 47 — Suplemento de «Hoja Parroquial» - Casó de la Selva (Gerona) — Mayo y Junio de 1948

SUMARIO:

Pregón de Fiesta, por N. de Busch. Los estudiantes casanenses y su Fiesta Mayor, por J. Bagué.—Gestiones del momento, por J. B. D.—La despedida del Rdo. Dr. Juan Margot, por J. M.—Predilección, por N. Negro. Dos errores en nuestra historia local, por J. Ciener.—Peregrinación, por M. Salvador.—¿Vale la pena?, por A. Caldas.—Sementera, por Ager y J. Riera.—Manda Católica, por J. Botanch.—Bienvenido al nuevo aniversario del Señor, por J. M.ª Vidal. En el cuarenta aniversario de Luz y Guia por J. Colodá.—¿Te has dado cuenta?, por Ua casanense.—Casas y cosas de la Fiesta Mayor, por Trigufo.—Panorama del deporte local, por Pep.—Bodas de oro sacerdotales, por P. Abellí.—Sinfonía del hogar cristiano, por J. B. M.—Y nuestras secciones habituales: Instantáneas, Vanguardia de Cristiondad, Proyecciones, Chispas, etc.

Extraordinario de Fiesta Mayor

La portada d'un dels primers números extraordinaris.

proposaren que la gent del poble també accedis a la informació. S'ajuntaren amb els que confeccionaven el "Periódico Mural" -plafó informatiu situat al local dels Joves d'Acció Catòlica- i sortia el primer exemplar de "Luz y Guía" el juny de 1944.

Els joves redactors estaven vinculats al "Centro Parroquial de Acción Católica", organisme creat l'any 1940 a redós de l'Església i que agrupava tota una sèrie de gent amb inquietuds cívico-culturals, seguidors de la moral catòlica. De fet, la revista era el portaveu del "Centro", i això va facilitar el permís per a publicar-la, malgrat que fou necessari que el mateix bisbe la considerés com una publicació del bisbat. És per això que el número 6 -el primer fet a la impremta-, va haver de posar a la capçalera "Suplemento de Hoja Parroquial".

Del primer número se'n va fer una tirada de 225 exemplars i, amb la nova impressió, que permetia la inclusió de gravats i fotos, es va incrementar ràpidament el tiratge. El número 51 passa a dir-se "Revista Católica Cassanense", subtítol que desaparegué pel juny de 1984. Des de 1982 és membre de l'"Associació Catalana de Premsa Comarcal". Des del número 241

*Joan Codolà i Surís,
membre del grup
fundador de la revista i
director des del 1970.*

-maig de 1970- figurava com a editora la "Junta Parroquial de Acción Católica", enunciat que desaparegué pel gener de 1986, substituït pel de "Segona època". Per imperatius legals -i fiscals- calgué constituir una nova editora -en realitat l'anterior no en tenia cap traça- i es va crear pel novembre de 1989 amb el nom de "Editora Cassanense". Actualment té una tirada de 1.075 exemplars, i de les vuit planes inicials s'ha passat a les 48 d'ara.

En fou primer director en Josep Mª Vidal Figueras fins al 1947. Posteriorment, van ocupar el

càrrec Pere Abellí, Joan Codolà, Francesc Nadal, Narcís Negre, Joaquim Riera i Joan Barceló fins al juny de 1968. Després d'un període sense publicar-se, pel maig de 1970 -núm. 241- reapareix, amb Joan Codolà al capdavant, fins avui dia.

Des del principi dels anys cinquanta, hi apareixien alguns escrits en català, la qual cosa propicià avisos de Governació i fins i tot la prohibició de publicar una portada l'any 1956. Més endavant, un 20 % de la paginació era presentada en llengua vernacla, però la plena normalització no arribarà fins més tard. El nom es canviarà pel juliol de 1981 i la revista no serà enterament en català fins a l'octubre de 1983.

La revista s'ha ocupat de diversos temes. Durant molt de temps la temàtica religiosa ocupava -òbviament- moltes planes, però la idea inicial d'informar la gent de coses del poble la fa una eina indispensable per a conèixer quina ha estat la història de Cassà dels darrers 45 anys. D'uns anys ençà, inclou també apartats de quasi totes les entitats culturals i esportives de Cassà, com també dels col·legis, llar dels jubilats, etc., per la qual cosa és el veritable portaveu de la vida social i local.

LA "COLLA EXCURSIONISTA CASSANENCA"

31

*Una de les primeres
sortides dels
components de "la
Colla".*

78

La Guerra Civil va sotragar tota l'activitat lúdica i cultural que es realitzava a la vila. Amb el franquisme, les entitats com l'Ateneu Cultural van desaparèixer i també totes les societats vinculades al republicanisme. El primer intent per a revitalitzar la vida cultural fou protagonitzat pel Centre d'Acció Catòlica, amb iniciatives com la publicació de la revista "Luz y Guía" o l'organització d'actes puntuals com els Jocs Florals de 1950.

La renovació cultural es consolidaria amb la Colla Excursionista Cassanenca. Cal situar l'embrió de la "Colla" a la fi dels anys cinquanta, en el si de dos grups cassanencs, la colla "dels tranquils" i la dels

"joves", que de tant en tant practicaven l'excursionisme tot visitant les fonts, ermites i tots els paratges característics dels entorns.

El 1957, els dos grups feren una sortida conjunta al Montseny, després de la qual es van iniciar reunions a iniciativa dels més joves. D'aquestes, en sortí l'acord de pagar una quota -10 pessetes-, establir unes normes generals i continuar organitzant sortides conjuntes. Al final de 1959 es decidia formalitzar aquesta situació i crear una entitat.

L'activitat excursionista va ser la que va marcar aquests inicis i les sortides es feien regularment. El 1962, es

decideix formar una biblioteca amb l'aportació inicial de llibres dels mateixos socis. El nombre d'associats creix considerablement i l'entitat es consolida definitivament a la darrerria de 1963 amb la inauguració del primer local social, a can Salvi, i la publicació del primer butlletí o circular per als associats.

La "Colla" no estava legalment constituïda, i és per això que, en 1964, s'integra com una secció més de la Unió Deportiva Cassà gràcies a un acord oral, reelaborant els estatuts de funcionament intern segons la nova situació.

L'excursionisme era l'activitat principal: el 1963, la mitjana de persones per excursió era de 36; però des d'aleshores les iniciatives culturals ocuparen un espai important. A partir de 1964, s'organitzaren cicles de conferències, cursets de gramàtica catalana, passades de diapositives, mostres d'art... Les sessions de cine-fòrum des de 1965 i sobretot les Setmanes Culturals des de 1967 van suposar fites de gran transcendència per al desvetllar cultural del poble.

La "Setmana" s'organitzava per Sant Jordi, i versava sobre una sèrie d'activitats, com conferències, recitals de cançó, exposicions, etc. La més coneguda era el Concurs Literari que, juntament amb la venda de roses i llibres, ha perdurat fins ara. Actualment ja es prepara la commemoració del vint-i-cinquè aniversari per a l'any 91.

Des de 1969, es discutia la necessitat de desvincular-se de la U.D. Cassà, fet que es produiria dos anys més tard arran de la polèmica sorgida després de la realització del Cultural-70 i del compromís polític antifranquista que la Colla assumia. Amb l'excusa d'unes rifes sense declarar, la Colla esdevenia una entitat independent, amb 280 socis. En els anys setanta van minvar

*Lliurament de premis
en el vint-i-quatrè
concurs literari.*

les activitats excursionistes i es van continuar les culturals. La "Setmana Cultural" passava a dir-se "Festa Literària". La publicació d'obres de temes locals -iniciada en 1968- i de les guanyadores del concurs literari, foren algunes de les tasques més importants.

A partir de 1979, hi hagué un canvi generacional en la direcció de l'entitat. S'iniciaren noves activitats vinculades al món de l'excursionisme, com les marxes populars (la "Travessada de les Gavarres" i la "Marxa de Primavera"), els campaments infantils, el Campament Social, cursets d'escalada, etc; sense abandonar, però, les iniciatives culturals, i continuant la publicació de les obres guanyadores dels premis i la del butlletí per als socis, que des de 1979 porta el nom de "Drecera". Des de 1980 s'ocupa també de l'organització del revitalitzat Aplec de Sant

Vicenç. Actualment aplega més de 400 associats.

Els Amics de la Sardana

Aquest grup sorgí al principi de 1975 com a secció folklòrica de la Colla Excursionista. Per l'abril del mateix any s'aprovaren els estatuts i l'entitat continuà com a independent, assolint un gran nombre de socis, més de 700 en el moment actual.

En els quinze anys que porta en peu ha organitzat multitud d'actes en pro de la sardana i de la vida cultural i festiva del poble: audicions, concerts de música catalana, aplecs, homenatges a músics cassanencs, nits de "cremat", trobades i concursos de colles sardanistes, cursets d'ensenyament de la sardana....

L'any 1982 se'ls concedí la "Garlanda d'Or al mèrit Sardanista", atorgada cada any al poble que més ha destacat en la promoció de la sardana.

PINTORS

32

80

La pintura ha estat una de les activitats culturals i artístiques que més seguidors ha tingut en el poble al llarg del segle XX. Avui dia, són molts els afeccionats aplegats al voltant de l'associació "Amics de l'Art".

La vila de Cassà va viure en els primers decennis de la nostra centúria una etapa de gran vitalitat pictòrica impulsada, sobretot, per l'Ateneu Cultural. Lluïsa Botet, pintora que va estudiar a l'Acadèmia de Belles Arts de Barcelona i a la de "San Fernando" de Madrid, i professora de dibuix a l'escola d'adults de València, Joaquim Gener, Prior, Marlès i l'excèntric i original Benet Casabó, són alguns dels

pioners que mereixen ser recordats.

Actualment la pintura cassanenca està molt ben representada per tres pintors professionals, de tendències i motivacions diferents, que passen les seves creacions per arreu del món. Són en Joaquim Almeda, Josep Lloveras i l'Assumpció Mateu.

Joaquim Almeda, nat a Cassà el 1914, comença a pintar als 14 anys, sota la influència del boticari Joan Gener i d'en Benet "pintor". Ben aviat es va traslladar a Barcelona, i estudià a l'Escola de Belles Arts, mentre començava a treballar com a pintor professional. Ha exposat a les principals sales

d'art de Catalunya, com les Galeries Laietanes, la Sala Argos, la Sala Pictòrica, entre altres. Els crítics han classificat Joaquim Almeda com un pintor de paisatges i marines, però ell mateix ha dit que la figura és el seu tema predilecte, mai, però, pintada en el sentit purament imitatiu.

Josep Lloveras és un pintor i dibuixant nascut a Cassà el 1922, però que ha estat molts anys allunyat del poble. L'Acadèmia Tàrraga i l'Escola Superior de Belles Arts de Barcelona; l'Escola del Louvre de París; l'Havana, on va

Quadre de Joaquim Almeda que recorda com era la Festa Major dels anys seixanta.

*Josep Lloveras
comentant un dels
seus dibuixos sobre
Cassà.*

*L'Assumpció Mateu
en plena activitat
artística.*

realitzar per la televisió d'aquell país un programa de dibuix dedicat als nens; els Estats Units; Madrid, són alguns dels llocs on ha estudiat i treballat el pintor cassanenc. La seva obra es compon d'art sacre, figures i nus femenins, utilitzant diverses signatures: "Lloveras" fins al 1945, "Lloveras de Reina" entre 1946 i 1962, "Sarevoll" entre 1949 i 1951. En els darrers anys, altre cop a Cassà, ha realitzat una tasca important de foment de la pintura, sobretot mitjançant la direcció del "Taller d'Art Lloveras" i l'organització del Concurs de pintura ràpida el diumenge de la Festa Major.

El més ferm exponent de la pintura, sobretot per la seva joventut, és l'Assumpció Mateu, nascuda a Cassà el 1952. La seva pintura abstracta ha estat valorada, com ho demostren els premis que ha obtingut des de l'any 1974 i les seves exposicions per Europa i Amèrica. Des de 1979 fins ara, desenvolupa la seva activitat docent com a professora de pintura a la Facultat de Belles Arts de Sant Jordi de la Universitat Central de Barcelona, i obté, el 1987, el grau de doctora en Belles Arts.

COBLES I ORQUESTRES

33

82

El primer esment que es coneix sobre un músic cassanenc és de l'any 1234. Són poques, però, les notícies que se'n tenen, i la pràctica totalitat de les citacions es troben en llibres de comptes, factures, etc., d'actuacions amb motius diversos. No és fins a la segona meitat del segle passat que es troba informació de cobles a Cassà: La Vella, Els Vinyets, i Els Llauners, que es fongueren en una de sola, la Unió Cassanenca.

Existiren també d'altres formacions musicals com la primitiva Selvatana, fundada el 1893 i que només durà un parell de temporades, o l'anomenat Orfeó Cassanenc que perdurà fins al 1910, any

en què aparegué La Principal de Cassà. Tres anys més tard, el 1913, es creà la Selvatana.

La bona situació econòmica -si s'exceptua els anys de crisi provocats per la Gran Guerra-, afavorí la vitalitat de les orquestres. La Unió Cassanenca, de molt remarcables qualitats al principi, anà decaient en aparèixer les altres cobles locals, que acapararen els millors instrumentistes; uns, naturals de la vila, d'altres, vinguts de diverses poblacions. D'entre els primers, es poden esmentar: Robert Vilallonga, Enric Abella, Enric i Ricard Gruart, Narcís Masqué, Josep Puig,...Dels de fora, alguns dels quals restaren definitivament a

Aspecte de la monumental cobla que cada any per la Festa Major aplega tots els músics vinculats a Cassà.

Cassà, hi havia: Leandre Bertran, Pere Mercader, Josep Coll, Ramon Serrat, Feliu Sans, Pere Arpa, etc.

Encara a la darrerria dels anys vint, i seguint la moda imperant, aparegué un quintet anomenat Els Cinc Únics, que perdurà fins al 1936. La Guerra Civil comportà, lògicament, un gran trasbals en la formació de les cobles-orquestres locals. Acabada la lluita, renasqué la Selvatana i una nova agrupació denominada Orquestra Hispània que desaparegué el 1942 per donar pas, de nou, a La Principal.

En els anys seixanta s'inicià un nou "boom" amb la música "pop". De cop i volta, les orquestres es trobaren passades de moda; a les sales de ball i les festes majors, els nous conjunts ocuparen els escenaris. Això comportà la desaparició o transformació de moltes cobles arreu de

Catalunya. A Cassà també arribà aquesta influència, però les dues cobles resistiren bé. De la nova onada sorgí també algun grup: el conjunt "pop" Els Estels Blaus, que actuà al llarg de cinc temporades. El format per Francesc Camps que fou batejat amb el nom d'Els Súpers existí de 1962 a 1981.

Al començament dels anys vuitanta, la cobla Marina, fundada i domiciliada a Lloret de Mar, passà a ser-ho a Cassà, amb la qual cosa el poble tornà a comptar amb tres cobles. En els últims anys han celebrat el seu 75 aniversari La Principal de Cassà (1985), avui anomenada Selvamar, i La Selvatana (1988).

Els darrers temps han comportat un canvi substancial en la manera de fer de les cobles. En primer lloc, la facilitat que dona el cotxe particular fa que els instrumentistes no resideixin necessàriament a la població on està domiciliat el grup. A més, aquesta mobilitat facilita les actuacions en punts més distants i d'un dia per altre. S'han acabat, per tant, les estades de diverses jornades en una població, com abans era normal.

Josep Coll

El músic Josep Coll i Ligora (Llançà, 1893 -Cassà, 1965) fou l'autor de l'únic mètode existent per a l'estudi i aprenentatge de la tenora i el tible, i el constructor d'un nou tipus de tenora, feta de metall i amb un sistema diferent de claus, que ell utilitzà al llarg de vint-i-sis anys.

"La Unió Cassanenca" l'any 1909.

De la vida dels músics, se n'han explicat moltes coses. Aquí oferim part d'una petita història sobre els músics i festes que podríem situar al final del segle passat o principi d'aquest. El protagonista, Ferdinand Barnés, que havia fet de músic, ho recorda així en la revista *Horitzó* l'any 34:

"Molts, ja n'haureu parlat o sentit parlar, en aquest poble -planter tradicional d'orquestrades -cobles; d'excel·lents cobles-orquestrades, i d'excel·lents músics-, dels temps llunyans en els quals els dignes professors d'orquestra eren uns veritables màrtirs de l'art que conreaven per amor a l'art i per amor a la "vida" guanyada amargament a "còpia" de "bufets", de suportar les mil vicissituds pròpies de l'ofici, i d'aguantar milers de vituperis, prodigats i complicats per un públic crudel, inconscientment crudel, exigent absolut,

mal educat i acostumat a pagar malament i amb rons, als pacífics i pacients "professors", sense els quals no haurien existit festes majors ni cap mena de festes.

També us en vull parlar. Els conec i els he viscut, aquells "bons" temps. Jo també n'he "fet", de músic.

Vaig acceptar l'ofertament d'un veí que es proposà ensenyar-me de "solfa". Vaig començar als 18 anys. Pocs mesos després em va dir que ja podia agafar instrument, si volia ésser músic. Vaig escollir el fiscorn.

El començament de l'aprenentatge el vaig fer sota el guiatge del mestre que tocava el fiscorn a l'orquestra vella. Llavors a Cassà hi havia dues orquestrades: la vella i la nova. A més a més, tenien dos músics "individuals" i sense solfa, l'un era cec i l'altre molt a prop d'ésser-ne, que anaven a tocar a pagès, als veïnats de la vila, i fins i tot en els

carrers, on al vespre i de tant en tant s'hi organitzava alguna ballada (gatzara) al so del violí d'un o dels dos músics "independents". Vaig acabar tot sol d'apèndre amb un mètode.

Finalment, vaig ésser contractat per l'orquestra nova. Vaig ingressar-hi de primer fiscorn. Algun supervivent encara us podrà informar dels punts que jo calçava.

Afortunadament, altres activitats van trencar sobtadament la meua carrera artística.

No parlaré dels músics de més de mig segle enrera. Començaré pels de Cassà. Es celebraven a Cassà moltes festes, anomenades "obrerries". Els pabordes, un de la vila i l'altre de pagès, contractaven l'orquestra. El programa era sempre, si fa o no fa, el següent:

La vigília: completes a l'església; acabat de tocar els goigs, passada pels carrers de la vila, acompanyats de dos xavalets que ens feien llum amb un tros d'atxa. Els pabordes també ens acompanyaven i ens acomiadaven amb un petit refresc o amb un "bona nit" autoritari, d'acord amb el caràcter de cadascun. No us féssiu il·lusions amb això del refresc, puix he de dir-vos que es tractava d'un got de vi i poca cosa més.

L'endemà, a primera hora: missa matinal. No hi eren pas mai tots els músics.

Entre 8 i 9 del matí: passada pels carrers de la vila, amb els instruments de tocar sardanes. Seguidament, canvi d'instruments, i acompanyament de les pabordesses a l'església, i a continuació acompanyament d'anada i tornada de l'Ajuntament a l'Ofici, on tocaven una gran missa de Magni, o de Rossi, o de Carreras, etc., etc.

Sortint de l'Ofici: llevant de taula, que ens feia anar a dinar a més de la una.

Haviem de dividir-nos en dues cobles, puix els pabordes no deixaven passar un sol carrer per tal de poder efectuar detingudament la recol·lecció de "xavos".

Tarda, a les 3: vespres a l'església. Seguidament, professó en la qual s'hi tocava una sèrie inacabable de "marxes", i tres "villancicos".

Acabava la festa, a l'església, i som-hi amb els goigs.

Uns moments per berenar, i ja ens teniu sobre el cadafalc de la plaça de la Coma a tocar sardanes.

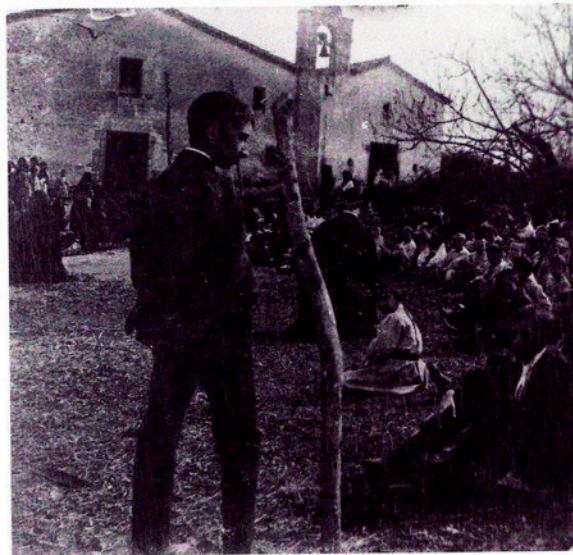
La nostra arribada era corejada amb crits de "ganduls!" "vagos!" i altres gentileeses per l'estil dedicades per la gent que no sabia que nosaltres també teníem dret a berenar, bé o malament.

Després de tocar sis sardanes llargues, amb el prefaci de contrapàs a cada una, donàvem la feina per acabarada, mentre algun descontent, per a, o per b, ens dedicava una xiulada, o ens regalava l'oïda amb mots semblants als de l'arribada a la plaça.

Aquest treball ingrat i esgotador era pagat a catorze rals per músic, si l'obrerria era pobra, i a 4 ptes. quan la situació econòmica dels organitzadors ho permetia. En comptades ocasions se'n conseguia una de divuit rals."

(BARNÉS, Ferdinand: "Històries. Els Màrtirs". Horitzó, Núm.47, juny 1935, Cassà de la Selva, pp. 404)

L'aplec del Remei a principi de segle.

LES FESTES

34

*Ambient de Festa
Major: ball dels
gegants i capgrossos.*

86

Conseqüència important de l'arribada i afermament de la industrialització a Cassà fou la desaparició de moltes festes locals incompatibles amb l'afany productiu de la nova societat. Les festes de caire religiós han estat les més afectades. La festa de la Mare de Déu dels Dolors, pel mes de març; la processó de la primera espiga o Sant Pere Màrtir per l'abril; la Mare de Déu del Roser, per l'octubre; la festa solemne en honor de la Mare de Déu de les Sogues, pel desembre; són festes que han desaparegut. Actualment, per l'octubre, la festa de l'ermita del Remei encara té continuïtat.

Anys endarrere els cassanencs, sempre solidaris a la festa, tenien força tirada a acudir a les festes dels voltants i veïnats. Molt populars eren els aplecs de l'ermita dels Metges, de Sant Vicenç, de Santa Àgata al terme municipal de Cruïlles, la festa major de Santa Pel·laia i la festa major del veïnat de Mont-roig, amb el ball i envelat inclòs.

També en el record ha quedat el primer mercat de Quaresma que se celebrava el 17 de febrer i on acudia molta gent de les rodalies. Cassà feia festa, en aquesta data, per un privilegi que concedí el rei Joan II a la vila el 1456. Era

com una fira petita en què hi havia sardanes, mercat, sessions de ball i mercat de porcs -primer a la plaça dels Porcs i després a la plaça de la Coma-.

El Carnaval, la festa de les festes, en els anys anteriors a la Guerra Civil, treia un gran nombre de cassanencs pels carrers. En la preparació de la disbauxa, hi participaven totes les entitats i societats de ball locals, com "la Red de Cupido", i fins i tot es formaren associacions pensades només per a la festa carnavalesca, com "la Broma", que va

organitzar el carnaval de 1914 amb cercaviles pels principals carrers i balls de disfresses al Saló del Centre Unió Republicana.

La fira de Santa Tecla és el 23 de setembre i ha estat durant molt de temps la segona gran festa secular i popular del poble de Cassà. Bàsicament era una fira de bestiar i espècies, però ben acompanyada per una diversitat d'actes festius, com sardanes, partits de futbol, balls i curses de bicicletes al Passeig. El mercat de la grana es feia a la plaça de les Mesures i el del bestiar a l'era de can Carbó mentre les cases del Firal treien la taula amb el porronet i el plat amb botifarra per tal d'atreure els visitants. Actualment també se celebra aquesta festa, intentant tornar a recuperar l'anomenada que havia tingut.

La festa de més fort arrelament entre la gent del poble sempre ha estat la Festa Major. Antigament s'anomenava Festa Major de Santa Espina i s'esqueia el divendres abans de la Pasqua de Pentecosta, per la qual cosa hom s'havia d'estar de menjar i beure. El 6 d'abril de 1858, l'Ajuntament, responent a les peticions populars, va decidir traslladar la Festa Major al diumenge de la Santíssima Trinitat.

Festa dels avis de l'any 1946: les joves del poble acompanyaven el padrí o la padrina pels carrers del poble fins a arribar a l'església.

Durant molts anys el programa de la Festa Major començava amb el repartiment de bons als pobres per part de l'Ajuntament, i es reduïa a oficis religiosos, partits de futbol, sardanes, concerts, balls de tarda i nit en els envelats de les diferents societats, funcions de teatre,

serenata, entre altres. Però a l'inici dels anys vuitanta, davant la manca de participació popular, un grup de joves va crear la Comissió de Festes, reflex de la pluralitat i de l'esperit popular de les diverses diades, i ha aconseguit que la Festa de Cassà sigui coneguda arreu.

PATRIMONI ARQUITECTÒNIC

35

Quiosc de les peixateries, edifici modernista construït l'any 1923 a la plaça del doctor Botet. Fou enderrocat l'any 1966.

88

L'edifici civil més significatiu per la seva antiguitat és la Torre Salvana. Aquest noble casal de la família dels Salvà fou construït a començament del segle XVI. És remarcable la seva façana, amb la portalada rodona i el balcons esculpits. En un angle hi ha una torre-garita amb espitlleres, i, a l'altre costat, una torre d'homenatge, que havia estat emprada com a presó municipal. Però els edificis més singulars del nucli urbà daten de la darrerria del segle passat i principi de l'actual, i corresponen a l'estil modernista, caracteritzat pel desig ardent de crear noves formes.

Can Trinxeria, a la plaça de la Coma, és una edificació ben representativa del modernisme cassanenc, formada per una planta baixa i dues de superiors. El projecte fou realitzat l'any 1897 per l'arquitecte barceloní Josep Botet i Duran. Les dues finestres que es troben sota la balconada emmarcades per columnes i capitells gòtics amb figures fantasioses i elements vegetals, la porta amb plafons i picaportes de ferro forjat, un balcó allargat amb una escena de caça i un balcó semicircular sota el qual es veu una escena on un cavaller està lluitant amb un drac alat, les finestres de la planta superior, senzilles, però que es transformen en un arc

dividit en dues parts mitjançant un pilar que acaba amb un capitell renaixentista, sobre el qual s'aguanta una figura humana, són algunes de les particularitats de l'edifici.

A la Rambla Onze de Setembre es troba can Nadal, un magnífic edifici aïllat de 1914 que durant molts anys fou residència particular, però que, des del 1989, és la seu de la Casa Consistorial. L'exterior es compon d'una sèrie de notables elements ornamentals de composició classicista i neomedieval amb motius florals, mentre a l'interior

Can Trinxeria, a la plaça de la Coma, destaca sobretot pels seus elements decoratius de la façana.

destaquen la seva escala, amb arrambadors planxats al foc i barana de forja, els vitralls i els sostres amb pintures de motius vegetals.

Un exemple únic de construcció industrial modernista és l'edifici del Gas, una nau de planta baixa situada a la cantonada del carrer Dr. Robert i del carrer Primitiu Artigas. Al principi de segle va passar a ésser "Compañía General de Alumbrado por Acetileno" amb la finalitat de donar llum pública

al poble, però molt abans el mateix edifici es feia servir per a l'obtenció d'electricitat mitjançant el vell sistema de combustió de llenya i totalment per iniciativa privada d'una família del poble.

Del mateix període, és destacable can Jubert, edifici situat al carrer Major, que consta de tres plantes ben diferenciades. Les obertures en forma d'arc carpanell de la planta baixa, la balconada, que té un recorregut al llarg de tota la façana, la finestra ovalada de la primera planta i les altres sis de la planta superior, donen una singularitat remarcable al conjunt.

89

Principals edificis de valor històrico-artístic (finals s. XIX-1^a m.s. XX)

Nom	Carrer	Data	Nom	Carrer	Data
Casa Ayats	Gabriel Garcia, 6	iníicis del s. XX	Can Juliol	D'Avall, 29	1934
Can Barceló	Indústria, 33	1898	Can Limbo	Puigcogul, 40	1920
Can Bosch	Indústria, 43	1916	Can Lloveres	Provincial, 119	1934
Can Casas	Marina, 63	1920	Can Nadal	Rbla. 11 Setembre, s/n	1914
Can Casellas	D'Avall, 25	1933	Casa Olivé	Major, 19	1905
Can Codolà	Marina, 24	1924	Can Oller	Marina, 28	finals s. XIX
Coop. Consum	Barraquetes, 32	1884	Can Pascual	Xavier Carbó, 3	1899
Can Cubó	Ample, 28	1916	Can Pustilló	Enric Coris, 3	1931
Can Dausà	Rbla. 11 Setembre, 104	1929	Rectoria	J. Bosch, 2	1914
Can Duran	Ample, 12	1912	Can Riera	Progrés, 39	1904
Can Figueres	Passeig Vilaret, 10	1920	El Rotllo	Molí, 18	1920
Sala d'en Galà	Molí, 11	1910	Can Ruscalleda	Ample, 1	1920
Can Gariona	Ample, 14	1925	Can Serra	Baixada Verdaguer, 2	1910
Casa del Gas	Dr. Robert, 2	1900/1910	Can Trinxeria	Plaça de la Coma, 16	1897
Can Gironés	Provincial, 47	1868	Casa Viñas	Dolors, 28	1930
Can Jubert	Major, 5	1928			

AJUNTAMENTS DEMOCRÀTICS

36

*Visita institucional
del president de la
Generalitat Josep
Tarradellas a Cassà,
el 5 de setembre de
1979.*

Per l'abril de 1979 se celebraren les primeres eleccions municipals de la transició democràtica amb la victòria del Partit Socialista, però el pacte entre convergents i centristes va permetre que la senyora Maria Dolors Godoy i Rotllens, cap de la llista de Convergència i Unió, ocupés l'alcaldia. Era la primera dona que ocupava aquest lloc en el poble i en molts altres pobles del nostre país.

El primer any de la legislatura l'aspecte més remarcable fou les picabaralles polítiques que van portar l'oposició socialista a la dimissió dels seus càrrecs.

En les eleccions de 1983, el

partit més votat fou Convergència i Unió, seguit pel grup d'Independents "per un Cassà millor" encapçalat (entre 1983 i 1987) per Josep Mestras i Sors -que havia estat alcalde durant vuit anys. El govern del poble fou compartit per CiU i la tercera força política del poble en aquells moments, els socialistes. L'alcaldia recaigué novament en el cap de llista de CiU, en aquesta ocasió el mestre Josep Mª Dausà i Crosas.

En les darreres eleccions del juny de 1987 la victòria va ser per a Convergència i Unió que es consolidà com la primera força política local, i com a grup majoritari va passar a governar

en solitari, escollint de nou Josep Mª Dausà com a batlle de Cassà.

De la gestió municipal durant la dècada dels vuitanta destaca el camp de l'urbanisme, sobretot per l'elaboració de les Normes Subsidiàries del Pla General i el desenvolupament del Pla Industrial Parcial.

El patrimoni s'ha incrementat. Es van adquirir els terrenys de FEVE -per on passava el carrilet- que es varen condicionar per tal d'instal·lar-hi un camp de futbol infantil, i, per la Festa Major, convertir-los en

recinte firal. L'estat de conservació de l'estació del ferrocarril de Cassà, edifici de gran valor arquitectònic, històric i nostàlgic, era preocupant i s'ha rehabilitat i transformat en una sala única, on es realitzen exposicions, conferències i altres activitats culturals.

La construcció de la Llar dels Jubilats, la remodelació de l'Hospital Municipal, el pavelló polisportiu, l'edifici de Correus i Casa de Cultura, són altres edificis que han augmentat el patrimoni, però l'adquisició i restauració de can Nadal convertit en el nou edifici per a l'Ajuntament, ha estat el canvi més significatiu.

Important per al poble fou l'estudi geològic del terme municipal que, junt amb altres estudis, permeté solucionar un problema de molts anys: l'aigua.

En el terreny cultural cal remarcar que es varen retolar tots els carrers en català, s'iniciaren les classes per a adults que tant d'èxit han anat assolint i s'aprovà el projecte de la construcció d'un Institut de Batxillerat.

Alcaldes del segle XX

	Possessió	Cessament
Francesc Vidal i Saló	1-juliol-1899	1-gener-1902
Francesc Baus i Dalmau	1-gener-1902	1-gener-1904
Francesc Rouchy i Delmàs	1-gener-1904	13-abril-1904
Joan Dalmau i Gultesa	13-abril-1904	17-juny-1904
Francesc Rouchy i Delmàs	17-juny-1904	21-setembre-1904
Joan Dalmau i Gultesa	21-setembre-1904	1-gener-1906
Francesc Vidal i Saló	1-gener-1906	4-novembre-1908
Martí Puig i Dalmau	4-novembre-1908	31-març-1909
Francesc Vidal i Saló	31-març-1909	1-juliol-1909
Manuel Tolosà i Poch	1-juliol-1909	1-gener-1910
Joan Casanovas i Carbó	1-gener-1910	11-maig-1910
Francesc Deulonder i Llach	11-maig-1910	1-gener-1914
Domènec Bosch i Codolà	1-gener-1914	1-gener-1916
Sebastià Oliver i Carreras	1-gener-1916	1-gener-1918
Salvador Sabatè i Isern	1-gener-1918	1-abril-1920
Josep Costeïs i Bota	1-abril-1920	1-abril-1922
Josep Cristià i Bou	1-abril-1922	2-octubre-1923
Pere Gispert i Casanovas	2-octubre-1923	13-abril-1924
Narcís Vilahur i Casellas	13-abril-1924	24-març-1930
Narcís Abellí i Dalmau	24-març-1930	15-abril-1931
Josep Cristià i Bou	15-abril-1931	23-maig-1933
Comissió Gestora	23-maig-1933	1-febrer-1934
Josep Robau i Botet	1-febrer-1934	8-setembre-1934
Josep Dalmàs i Martí	8-setembre-1934	10-octubre-1934
Joaquim Jubert i Carbó	10-octubre-1934	14-maig-1935
Martí Roselló i Forns	14-maig-1935	19-febrer-1936
Josep Dalmàs i Martí	19-febrer-1936	5-gener-1939
Comissió Gestora	6-febrer-1939	27-febrer-1939
Josep Mestras i Martí	27-febrer-1939	20-gener-1940
Narcís Vilahur i Casellas	20-gener-1940	4-juliol-1941
Josep Mestras i Martí	4-juliol-1941	21-novembre-1945
Salvi Rodà i Alemany	21-novembre-1945	10-octubre-1953
Josep M ^a Vidal i Figueras	10-octubre-1953	24-febrer-1960
Francesc Nadal i Oller	24-febrer-1960	21-setembre-1966
Josep M ^a Almeda i Ferrer	21-setembre-1966	7-juny-1971
Josep Mestras i Sors	7-juny-1971	16-abril-1979
M ^a Dolors Godoy i Rotllens	19-abril-1979	23-maig-1983
Josep M ^a Dausà i Crosas	24-maig-1983	

ELECCIONS

Instantània d'un col·legi electoral en una de les primeres eleccions.

Des de l'inici de la nova etapa democràtica l'any 1977, s'han succeït un bon nombre d'eleccions i referèndums. Aquí presentem els resultats obtinguts a Cassà en les diferents eleccions municipals, legislatives i autonòmiques i el grau de participació. Cal destacar simplement, el ràpid ascens de CiU en tots els àmbits i un percentatge de participació que no desmereix, però que sembla que va disminuint en els últims anys.

Municipals

	Vots	%	Regidors
1979			
PSC	1.678	49	6
CiU	1.204	36	5
CC-UCD	519	15	2

	Vots	%	Regidors
1983			
CiU	1.604	43	6
INDEPENDENTS*	974	26	4
PSC	946	25	3
AP-PDP-UL	119	3	-
UNITAT**	106	3	-

*"Independents per un Cassà millor"

** "Unitat Cassanenca Independent"

	Vots	%	Regidors
1987			
CiU	2.231	60	9
PSC-PSOE	932	25	3
PDP	420	11	1

Participació:

	Total votants	Total electors	%
1979	3.477	5.095	68
1983	3.824	5.155	74
1987	3.732	5.446	69

Resultats Eleccions Legislatives (en percentatge)

	CiU	PSC	AP	ERC	PSUC	UCD	CDS
1977	32,8 ⁽¹⁾	13,7 ⁽²⁾		1,9	8	22	
1979	32	24,9		1,7	6,5	25 ⁽⁴⁾	
1982	38,1	26	14,6	7,6	3,3		2,2
1986	51,4	26,5	9,2	4,2	2		2
1989	54,6	21,6	6,4	4,2	3,1 ⁽³⁾		2,5

(1) Com a Pacte Democràtic per Catalunya.

(2) Com a Socialistes de Catalunya.

(3) Com a Iniciativa per Catalunya.

(4) Centristes de Catalunya-UCD.

Participació:

	Total votants	Total electors	%
1979	3.541	5.095	69,5
1982	4.057	4.960	81,7
1986	3.978	5.438	73,1
1989	3.761	5.514	68,2

Miting electoral al cinema de la Coma.

Resultats Eleccions al Parlament de Catalunya (en percentatge)

	CiU	PSC	AP	ERC	PSUC	CC-UCD	CDS
1980	46,7	21,5		10,4	3,8	9	
1984	64,2	16,4	4,4	8,8	2		
1988	63,4	17,7	3,3	6,2	3 ⁽¹⁾		2,3

(1) Com a Iniciativa per Catalunya.

Participació:

	Total votants	Total electors	%
1980	3.305	5.186	63,73
1984	3.750	5.211	71,96
1988	3.424	5.393	64,60

En primer pla, els tres caps de llista de les darreres eleccions municipals.

Bibliografia

AJUNTAMENT DE CASSÀ DE LA SELVA: *Guia de Cassà de la Selva*, Cassà de la Selva, 1986.

BUTLLETÍ DE LA COLLA EXCURSIONISTA CASSANENCA, 1963-1967.

CLARA, Josep: *El federalisme a les comarques gironines, 1866-1874*, Dip. de Girona, col. Botet i Sisó, 1986.

DALMAU I CASANOVES, Jaume: *Dissertació sobre el nom de Cassà*, Colla Excursionista Cassanenca, Cassà de la Selva, 1968.

DRECERA, Publicació periòdica de la Colla Excursionista Cassanenca, 1979-1990.

FERRER I GIRONÈS, Francesc: *L'economia del set-cents a les comarques gironines*, Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Girona, Girona, 1989.

GENER I ROCA, Joan: *Apunts d'Història de Cassà de la Selva*, Colla Excursionista Cassanenca, Cassà de la Selva, 1970.

GRAN GEOGRAFIA COMARCAL DE CATALUNYA: *El Gironès, la Selva i la Garrotxa*, Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1984 (2^a).

HERNÁNDEZ, Santiago: *El món del suro*, Dip. de Girona i Caixa d'Estalvis Provincial, col. Quaderns de la Revista de Girona, núm. 9, sèrie Guies, núm. 5, Girona 1987.

JUANOLA BENET, Miquel:

Reportajes Históricos de Cassà de la Selva, Cassà de la Selva, 1958.

LLUM I GUIA, 1944-1990.
Publicació local mensual.

MALAGRIDA I BARRIS, Carles: *Els músics de Cassà*, Diputació de Girona / Ajuntament de Cassà de la Selva, Girona, 1986.

MEDIR JOFRE, Medir: *Historia del Gremio Corchero*, Ed. Alhambra, Madrid, 1953.

PASCUAL I CARBÓ, Pompeu: *Escrips*, Sant Feliu de Guíxols, 1980.

PLANAS I DOMÈNECH, Carles: *1875-1950, 75 anys d'arquitectura a Cassà*. 1988, (inèdit).

ROQUÉ I JUTGLÀ, Robert: *La Selvatana, 75 anys d'una cobla-orquestra*, Diputació de Girona / Ajuntament de Cassà de la Selva, Girona, 1988.

VICENS I VIVES, Jaume: *Historia de los remensas en el siglo XV*, CSIC, Barcelona, 1945.

DIVERSOS AUTORS: *La Guerra Civil a les Comarques Gironines (1936-1939)*, Cercle d'Estudis Històrics i Socials, Girona, 1986.

VINYOLES, Carme: "Cassà: el seny d'un poble contra la rauxa dels incontrolats". La Guerra Civil a les Comarques Gironines, *Presència*, desembre, 1986.

XUTGLÀ I FIGUERES, prev., Josep: *La nostra església*, Ed. per Llum i Guia, Cassà de la Selva, 1984.

Procedència de les fotografies i il·lustracions

Les fotografies de les planes 11, 32, 43 (a dalt), 48, 54, 56, 62, 63, 64, 65, 76, 81 (a dalt), 82, 84 i 86 són de Joan Codolà. Les de les planes 6, 7, 8, 9, 10, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 22, 28, 31, 33, 34, 35, 37, 39, 44, 55, 70 i 73 són de Fotos Segur. Les de les planes 23 (dreta), 26, 51, 57 (a baix), 77, 92 i 93 de Joan Carles Codolà. Les de les planes 29, 38, 42, 45, 50, 53, 57 (a dalt), 58, 74 i 88 són de Joan Maymí. Les de les planes 19 i 30 són de Narcís Dalmau. La de la plana 23 (esquerra) és de Josep Bosch. Les de les planes 21, 61 i 85 de Montserrat Gener. La de la plana 49 de Montse Casanova. La de la plana 68 és de Josep Rusalleda. La de la plana 59 d'Isabel Carbó. Les de les planes 13, 78 i 79 són de Joaquim Mundet. Les de les planes 47 i 81 són de Xavier Albertí. La de la plana 90 és de Dolors Godoy. La de la plana 69 de Quim Massa. La de la plana 80 de Joaquim Almeda. La de la plana 83 és de la família Viñas. La de la plana 87 de la família Negra. Els plànols de la plana 29 són originals de Carles Planes. Procedeixen de l'Arxiu Municipal de Cassà les fotos de les planes 41, 43, 52 i 53 (dalt); del Servei d'Arqueologia de Girona la de la plana 12 i de la revista *Presència* la de la plana 60. El mapa de situació de la plana 4 és de Marta Ministral.

Agraïments

Hem d'agrair especialment la col·laboració desinteressada de Joan Codolà, Narcís Puigdevall i Montserrat Gener, Josep Bosch, Joan Maymí, Carles Malagrida, Xavier Viñas, Xon Vilahur i Carles Planas. Igualment hem d'esmentar l'ajut de Cebrià Castelló i Dolors Crous, Joaquim Massa, Eugeni Roura, M.ª Dolors Godoy, Josep M.ª Dausà, Xavier Carrera, Joaquim Almeda, Angelina Negre, Jaume Roser, Joaquim Mundet, Francesc Izquierdo, Carme Casadevall i Glòria Visa.

Monografies locals

Títols publicats

Cornellà de Terri
per Jaume Portella

La processó de Verges
per Jordi Roca

Anglès
per Pau Lanao

Sant Feliu de Guixols
per Àngel Jimènez

Llagostera
per Dolors Grau

Castelló d'Empúries
per Miquel Planas

Tossa
*per Jaume Lleonat i
Maria del Pilar Mundet*

Palamós
*per Rosa Maria Medir i
Carles Sapena*

Besalú
per Joan López

Les Planes d'Hostoles
*per J. Campistol, J. Canal i
M. Soler*

Agullana
per Enric Tubert

Olot
per Jordi Canal i Morell

Llegendes i misteris de Girona
per Carles Vivó

Palafrugell
per Xavier Febrés

La Jonquera
per Albert Compte

La Cellera de Ter
per D. Pujol i Ll. Llagostera

Cassà de la Selva
*per E. Bagué, O. Gutiérrez,
J. Carreras*

Propers títols

Hostalric
*per M. Duran, J. Juanhuix i
R. Reyero*

Santa Coloma de Farners
per J. Mestre i J. Cases

Guies

Títols publicats

Els jueus a les terres gironines
*per Ramon Alberch i
Narcís-Jordi Aragó*

Rutes d'art sacre (1939-1985)
per Josep M. Marquès

Les havaneres, el cant d'un mar
per Xavier Febrés

Els estanys eixuts
per Josep Matas

El món del suro
per S. Hernández i Bagué

El Ter
*per J. Boadas,
J. M. Oliveras i X. Sunyer*

Trens i carrilets
per Josep Clara

Canvistes i banquers
per Narcís Castells

Màgiques, pors i supersticions
per Carme Vinyoles

Els volcans
per Josep M. Mallarach

Els indians
per Rosa Maria Gil

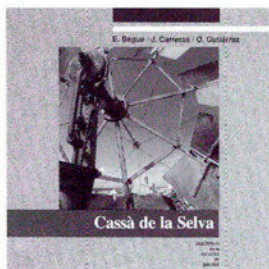
Els Pirineus, del Puigpedrós al Puigneulós
per Josep Clara

Cristians de Girona
per Josep M. Marquès

Propers títols

L'estany de Banyoles: natura i home
*per Miquel Coma i
Joan Gratacós*

La farga
per Jordi Mascarella

Quaderns de la Revista de Girona és una publicació de periodicitat bimestral dedicada exclusivament a temes de les comarques gironines. S'estructura en dues sèries, que es distingeixen pel color de la portada i per les planes interiors: Guies, en vermell, i Monografies locals, en verd. La primera és dedicada al tractament de qüestions d'abast general relatives a la història, l'economia, la cultura i les tradicions. La segona vol anar oferint una panoràmica sobre el passat i el present de les ciutats i dels pobles gironins, amb especial atenció a l'època contemporània.

La present monografia no pretén omplir els nombrosos buits de la historiografia local, ni tracta de fer una revisió exhaustiva dels diferents períodes històrics, però sí que vol situar-se en el camí de la recuperació d'un patrimoni i d'una identitat propis. Els autors presenten una eina de treball oberta a tot tipus de debat i renovació que faci avançar el coneixement d'un passat comú.

Enríc Bagué i Vilà va néixer l'any 1961 a Girona. És llicenciat en Història Moderna. Dedicat a l'ensenyament, ha estat professor de l'Escola d'Adults de Cassà i actualment és professor de batxillerat al Col·legi Maristes de Girona.

Joaquim Carreras i Barnés, nascut el 1961 a Cassà de la Selva, és llicenciat en Història Contemporània. Ha treballat en l'ordenació d'arxius i també com a documentalista i ha donat classes a l'Estudi General de Girona. Actualment treballa pel Servei d'Arxius de la Generalitat.

Obdúlia Gutiérrez i Jaramillo, nascuda l'any 1965 a Cassà de la Selva, és llicenciada en Història Contemporània. Ha treballat en l'ordenació d'arxius i actualment ho fa com a documentalista.

MONOGRAFIES LOCALS

DIPUTACIÓ
de
GIRONA

Caixa de Girona